

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

22e jaargang nr. 6

15 november 1993

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris

Stichter : G. Hebbelynck †

Voorzitter : H. Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester : A. Verbeke

Secretaris : R. Van Geluwe, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruiddienst : Mevr. A. Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Redactie-Adres : Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie : Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening : 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent, 9000 Gent

Lidgeld : 400 fr. per jaar. Steunende leden : 600 fr. per jaar. Beschermleden : 1000 fr. per jaar. Buitenland : 100 fr. extra voor portkosten

INHOUD

- In Memoriam Jean Tytgat	299
- Herinneringen aan het 1e Artillerieregiment in 1937-1938	300
- Inventaire archéologique: Het Huis van Schardau	307
- Jean Baptiste Pisson	309
- Vooruit, een feestpaleis met lege nissen en kale sokkel	316
- De Gentse Burgerlijke Wachten. 1814-1914 (Vervolg)	336
- Puzzel 1993	357
- Gentse Memoriedagen (Eerste aflevering van een nieuwe serie)	360
- Gensche Woorde en Uitdrökkijnge. Deel XIV	364
- Maatschappijen voor Postuurkanarievogels	368
- Beschermleden - Steunende leden - Steunfonds	370
- Bibliografie	374
- Vraag en Antwoord	377
- Lezers schrijven ons	378
- Gênsche Prâot	379
- Dit bestaat niet meer	380
- Inhoud 1993	383

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen); Gesloten in juli en augustus. Bibliotheecaresse : Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever: Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent.

AAN ONZE LEDEN

Wij zijn weer zo ver: het laatste nummer van "Ghendtsche Tydinghen" in 1993.

Geen nood, in januari beginnen wij al aan onze 23e jaargang.

Het zou misdadig zijn er mee te stoppen nu gebleken is dat zéér veel Gentenaars sterk geïnteresseerd zijn in hun stad en de geschiedenis ervan en dat "Ghendtsche Tydinghen" volledig beantwoordt aan hun verwachtingen op dat gebied.

We doen dus gewoon voort, wij zijn het al zo lang gewoon.

Lidgeld? Ongewijzigd! Het blijft 400 fr. per jaar voor de gewone leden. Steunende leden: 600 fr. Beschermleden: 1.000 fr. Leden in het buitenland betalen een supplement van 100 fr.

Bijzonder verheugend (en vleierend voor onze medewerkers) is het feit dat het aantal mecenasen die er voor zorgen dat wij Gh.T. kunnen leveren aan een prijs die beneden de reële kostprijs ligt, nog gestegen is. Bereikten wij verleden jaar een recordhoogte van 321 weldoeners, dan is dit cijfer in 1993 opgelopen tot 338!

Onze hartelijke dank aan al deze leden die er voor zorgen dat ons blad een groter publiek kan bereiken, iets wat zonder hun steun niet mogelijk zou zijn. Hun namen zijn te vinden op de "Ere-lijst" op 370-374.

Onze jaarlijkse op te volgen aanbevelingen. Eerste uit te voeren geste: het betalingsformulier onmiddellijk invullen (400 fr. of meer), het ondertekenen, dateren en subito presto naar de Post doen. Wachten is uit den boze, het biedt geen enkele oplossing en brengt nutteloos meerwerk mee voor onze ledenadministratie. Doe ook iets voor ons!

Wilt gij onze Penningmeester plezieren? Noteer uw lidnummer op het betalingsformulier, het staat op uw lidkaart en op de omslag van het tijdschrift. Afgezaagd liedje, maar nog steeds nodig: Dames, verander niets aan het betalingssysteem dat u tot hiertoe gebruikt hebt, ofwel uw meisjesnaam, ofwel de naam van uw echtgenoot, maar verander niets aan het systeem "en cours de route".

Tot in januari!

IN MEMORIAM JEAN TYTGAT

Toen ons Septembernummer in druk was bereikte ons het droevig bericht dat onze Ere-Voorzitter, de heer Jean Tytgat overleden was.

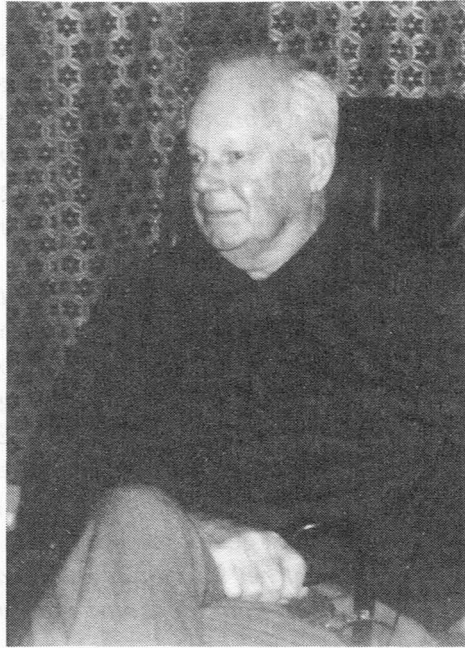
Als èchte Gentenaar was hij een van onze eerste leden en wij konden van in den beginne rekenen op zijn steun en sympathie. Onze oudere leden die destijds onze maandelijkse samenkomsten in het bovenzaaltje van het "Damberd" bijwoonden, zullen zich ongetwijfeld herinneren dat hij daar ook steeds aanwezig was.

Tot aan zijn opruststelling als notaris gingen de vergaderingen van onze Kring door in zijn studie in de Zonnestraat. Het was ook hij die er voor zorgde dat onze Kring een wettelijk statuut kreeg.

In 1985 schonk hij onze Kring een prachtige verzameling boeken, mappen, plannen, tekeningen, waaronder verschillende van een grote zeldzaamheid die zelfs in het antiquariaat niet meer te vinden waren. Deze stukken werden gedeponeerd in ons "Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis".

Jean Tytgat, die geboren werd in 1918, was een gewaardeerde Gentse figuur. Hij bekleedde talrijke ereposten en was niet alleen Ere-Voorzitter van de "Heemkundige en Historische Kring Gent", maar ook van de "Vereniging van oud-politieke gevangenen van Dachau". Hij had immers zelf in dit concentratiekamp gezeten en schreef er zelfs een boek over onder de titel "Mützen ab".

Het heengaan van Jean Tytgat op 12 augustus 1993 betekent een gevoelig verlies voor onze Kring.

HERINNERINGEN AAN HET 1e ARTILLERIE- REGIMENT IN 1937-1938

Het 1e Artillerieregiment, net zoals het 2e Liniereregiment trouwens, is een regiment dat nauw verbonden is geweest met Gent.

Wij weten dat wij onder onze leden verschillende oude artilleurs van het 1 A tellen. Niettegenstaande alle kleine en grote miseries van de legerdienst, denken de meesten toch met nostalgie terug aan die tijd die, achteraf bekeken, toch nog zó slecht niet was en waar kameraadschappen voor het leven afgesloten werden.

De meesten zullen nog wel in gedachten de geur kunnen oproepen van de stallen, van de bezwete paarden, de verbrande hoeven en de penetrante, misselijke zurige stank van de mesthoop op de koer van de kazerne.

Dat deze nostalgie nog sterk leeft moge blijken uit het bestaan van verenigingen zoals "De Blauwe Kwispel". Enkele getuigen van dit verleden bestaan nog, o.a. de de Hollainkazerne en de Manege, en ieder oud gediende van het 1 A kan niet nalaten nog eens terug te denken aan zijn soldatentijd wanneer hij deze gebouwen passeert.

Helaas, schijnt het lot van de oude kazerne bezegeld te zijn. Men gaat ze volledig slopen voor de bouw van wat men sociale woningen pleegt te noemen.

Wij willen toch nog even de sfeer van vroeger oproepen. Wij zeggen wel "Wij", maar het is juister te zeggen "Hij". En wie is die "Hij"? Niemand minder dan Jaime Jurdan, "de man van het Blindeke". Iedereen weet dat hij boeiend kan vertellen, wat niet iedereen weet is dat ook hij zijn legerdienst gedaan heeft bij het 1 A en aangezien zijn geheugen nog best mee kan volgen hier enkele lezenswaardige bladzijden.

INLEIDING

Ik heb de pretentie niet in deze reeks vertellingen en anekdotes de chronologie te willen maken van mijn legerdienst als milicien KROO (Kandidaat Reserve Onderofficier) in dit prachtig en roemrijk regiment dat garnizoen hield in Gent van 1874 tot 1939 en waarvan op 5 juli 1986 het 150-jarig bestaan gevierd werd in de nieuwe garnizoenstad Bastenaken.

Ik ben geen militarist en ben het nooit geweest; de echte, de beroepsmilitairen zullen het mij vergeven wanneer ik in mijn herinneringen woorden gebruik die niets gemeens hebben met het militair jargon. Het is immers meer dan 50 jaar geleden en heel wat juiste termen ben ik vergeten.

Neen, ik was gewoon een Gentenaar en 100% Belg aangezien mijn moeder

een Vlaamse was en mijn vader een Waal. Dus, een simpele Gentse burger met eerbied voor onze democratische instellingen die, uit burgerzin, probeerde zijn verplichte militaire dienst zo perfect mogelijk te doen en de voor het Leger noodzakelijke tucht aanvaardde. Door deze tucht te aanvaarden respecteert men trouwens zichzelf en later, in het soms moeilijke leven, vormt een vrij aanvaarde discipline een reële troef.

Vandaag zou de huidige generatie, terecht, bepaalde penibele toestanden die wij, anciens, gekend hebben, niet meer aanvaarden. Dat is normaal en het strekt haar tot eer. Wij hebben deze toestanden moeten aanvaarden, soms al "rouspeterend", maar... wij zijn er niet van dood gegaan.

Ik heb kunnen vaststellen dat voor de zeldzame kameraden die gedurende de 17 maanden van onze dienst iedere dag mopperden, de tijd veel langer duurde dan voor deze die - zij het niet altijd met een goed humeur - de onvermijdelijke absurditeiten van de periode 1937-1938 aanvaardden.

Ik ben er trouwens nogal fier op dat, dank zij mijn houding, de luitenant van mijn batterij, enkele minuten vóór wij, na 17 maanden dienst, "van de klas waren", tegen mij zei: "J... ik heb geprobeerd van u een goede onderofficier te maken en ik ben er vast van overtuigd dat ik daarin geslaagd ben."

Ik was er des te gelukkiger mee, omdat deze luitenant volledig op de hoogte was van mijn opwallingen en daden van ontevredenheid tegen de onbillikheden en de onrechtvaardigheden die mij opgelegd werden en tegen dewelke ik oncontroleerbare reacties had die voortsporen uit mijn Belgische geest van onafhankelijkheid, de zucht naar gelijkheid en de opstand tegen de absurditeit.

Deze houding heeft mij trouwens geholpen om meer penibele situaties te verduren gedurende de 8 maanden mobilisatie en de lange jaren van onderdrukking door een verafschuwde bezetter.

Op lichamelijk gebied heeft de legerdienst van mij een man gemaakt. Wanneer ik in juli 1937 de de Hollainkazerne binnentrad was ik zo lenig als een ijzeren staaf; wanneer eind 1938 mijn diensttijd van 17 maanden er opzat, kon ik paardspringen en voltigieren zoals de ruitercrocheten in het circus! En dat is mij goed van pas gekomen in het leven, want bij spectaculaire valpartijen ben ik tot mijn grote verwondering en opluchting steeds op mijn benen terechtgekomen!

Wanneer de jonge lezers met dezelfde mentaliteit als deze welke de mijne was de poorten van de kazerne binnengaan, ben ik er zeker van dat ook voor hen de tijd dat zij het uniform moeten dragen vlugger voorbij zal gaan en dat, niettegenstaande de onvermijdelijke onaangenaamheden, het resultaat van hun passage, net zoals voor mij, positief en nuttig zal zijn, destemeer omdat in het modern leger de middeleeuwse toestanden die ik gekend heb, gelukkig voor altijd verdwenen zijn.

Om te besluiten, Beste Lezer, weet dat ik geen letterkundige ben, wil mij

dus verontschuldigen voor mijn niet academische stijl. Mijn enige bedoeling is te trachten u te vermaken, zoniet te interesseren, door u enkele persoonlijke en strict waarachtige anekdoten te vertellen.

Misschien kan een of ander lezer, ancien van het 1e Artillerie Regiment, met heimwee terugdenken aan zijn legerdienst, heeft hij daar persoonlijke herinneringen aan en wenst hij op zijn beurt - en met met meer talent dan ik - zijn eigen ervaringen bij het 1 A te vertellen. Het zou mij zeer veel genoegen doen ze te mogen lezen.

De "Bleu's"

Een grijze julidag in 1937. Gelegenheidsgrijs voor de jonge mannen die de grote poort van de de Hollainkazerne in de Brusselsestraat binnengaan waar zij de komende 17 maanden hun militaire dienst bij het 1A gaan vervullen. Gelegenheidsgrijs, het grijs van hun begrijpelijke ongerustheid voor het nieuw leven dat hen te wachten staat, voor de tucht, het reglement, het uniform, de bevelen, de lichamelijke oefeningen en, het meest verontrustend... de PAARDEN!

De artilleriestukken worden inderdaad nog getrokken door 3 spannen van 2 paarden. Ik had schrik van deze viervoeters die door sommigen "de mooiste verovering van de mens" worden genoemd.

Enkele maanden voordien had ik aan de keuringscommissie de wens uitgedrukt mijn dienst te mogen doen bij om het even welk Infanterieregiment.

Afb. 1. Ingang van de de Hollainkazerne in 1986.

Maar mijn vader hield van paarden. Hij had vóór 1914 36 maanden dienst gedaan bij het Regiment Lanciers in Brugge en gedurende de oorlog van 14-18 bij het vervoerkorps. Bovendien had hij na de oorlog gedurende verschillende jaren de functie van "chef-comptable" vervuld in het Militair Hospitaal in Gent; hij kende praktisch alle beroepsofficieren en -onderofficieren van het garnizoen. Mijn legerdienst bij het voetvolk werd aldus in de kiem gesmoord.

Ik maakte deel uit van een 60-tal jongelingen van mijn leeftijd die de Schoolbatterij van het 1 A, Klasse 1937-1938 zullen vormen. Met vreugde herken ik enkele medestudenten van de Indus (Hogere Nijverheidsschool) en enkele oude schoolkameraden van het Atheneum die nu hun studies beëindigd hebben van Ingenieur, Techniker, Advocaat, Leraar, enz.

De groep groeit voortdurend aan voor het wachtlokaal en er wordt flink gediscuteerd. De eerste indrukken: de geluiden, het trompetgeschal, de beweging, de grote wagens die voortgetrokken door 3 paar paarden met oorverdovend lawaai komen buiten gereden. De geur tenslotte, de penetrante geur van de paarden, de geur van de stallen waarvan wij weldra zelf zullen doortrokken zijn.

Het slaat 12 uur op de klokketoren van het nabijgelegen Begijnhof in de Lange Violettenstraat, onmiddellijk gevolgd door een mooi en vrolijk trompetsignaal "tempo di valse". Onze troep rekruten krijgt het bevel zich op 2 rijen te plaatsen. Een onderofficier met een kepi op en een ernstige en krijgshaftige houding inspecteert ons. Een andere gegradeerde doet de naamafroeping en brengt op militaire wijze verslag uit bij de "kepi" (Het schijnt dat dit een Adjudant is). "Iedereen aanwezig". Terwijl de miliciens van de andere batterijen zich naar het blok van de refter begeven, worden wij per rangen van twee, en min of meer op stap, naar onze kwartieren geleid. Een grote stenen trap in het midden van een groot gebouw. Een trap die leidt naar de 1e verdieping en uitgeeft op een overloop: A-N rechts, O-Z links.

De kamer is groot. De bedden zijn rondom de kamer tegen de muur geplaatst. Langs één kant zijn er vensters boven de bedden. Wij worden geschikt in alfabetische orde. Links van ieder bed hangt er een klein kastje dat met een sleutel kan gesloten worden voor onze persoonlijke voorwerpen. En een etagère die nu nog leeg is. Op het bed met spiraalveren ligt een in twee geplooid matras waartussen de lakens en de dekens liggen. Dit alles beschermd door een groot zeildoek.

Wij deponeren onze lege valies die zal dienen om onze burgerkleren mee te nemen de eerste maal dat wij buiten mogen gaan. Voorzien van ons persoonlijk bestek worden wij nu, terug op rangen van twee, naar de refter geleid. De 4 eersten in het alfabet worden aangeduid voor de "corvee bidon". Ze hebben het genoeg (?) twee zware bidons, de ene gevuld met soep, de andere met aardappelen, van de keuken naar de refter te mogen sleuren die op de eerste

Afb. 2. De trap die leidde naar de 2 kamers van de Schoolbatterij. Foto genomen in 1986. In 1937 bestonden de vensters rechts van de trap nog niet. Dit was toen een smisse.

verdieping gelegen is. In de refter zijn enkele tafels, rechtstandig tegen de muur geplaatst, voorbehouden aan onze batterij. Langs weerszijden van de tafel een bank voor 5 of 6 man. Aan het begin van de tafel staan een grote kruik water en een bassijn die de mannen van corvee vullen met dampende aardappelen. De soep wordt verdeeld in kommen. Men beveelt ons te gaan zitten. De soep is goed. Wat ons verbaast is dat het vlees reeds op ons bord ligt, in casu een stuk worst van ongeveer 15 cm. lang, worst die lauw blijkt te zijn en waarschijnlijk in water gekookt werd. De weinig aantrekkelijke geur die in de refter hangt - gruwel! - is afkomstig van de damp die verspreid wordt door de aardappels en hun smaak is conform aan het parfum: eerste onaangename vaststelling.

Terug op de koer van de kazerne zien wij onze makkers van corvee de bidons "kuisen". Tweede onaangename vaststelling: een van hen houdt de bidon vast met één hand en schrobt de binnen- en buitenkant, terwijl de andere er met een tuinslang min of meer lauw water opspuit. De borstel die gebruikt wordt om te schrobben is een keerborstel met zachte haren. Heel dit gerei ligt op de grond en de wanden van de bidon blijven vettig, de druppeltjes water blijven er zo op staan.

Men doet ons binnengaan in de studiezaal die gelegen is onder onze kamers en naast de smisse van de hoefsmid. Een duistere zaal. Banken en lessenaars zoals in een klas. De onderofficier die ons begeleidt roept: "Tot de orde!" Wij stellen ons recht en onze Kommandant komt binnen, gevolgd door zijn staf: 2 Luitenanten, de Adjudant, een Eerste Chef, 2 Wachtmeesters en 2 of 3 Brigadiers.

Voorstelling... en dan leest de adjudant met een eentonige stem die hij vervaarlijk wil doen klinken, de litanie voor van het Reglement en van de straffen op de militaire misdrijven. Wij kennen weldra de enige straf en na iedere zin murmelen wij in koor mee: de dood met de kogel.

De rest van de namiddag en van de avond brengen wij door in onze kamer. Onder de geblaseerde blikken van 2 of 3 beroepsbrigadiers en van de foerier worden wij verzocht de kledingstukken te passen die op ons bed liggen.

Wij zullen een nieuw uitgangsuniform krijgen, een reeds gedragen, maar gewassen en hersteld oefeningsuniform en een werkuniform in lichte "toile".

De uniformbroeken zijn van het ruitertype met aan de binnenzijde van de dijen een stuk beschermend leder. Het aanpassen geeft aanleiding tot hoogst komische scènes. Een lange magere krijgt een vest waarvan de mouwen nauwelijks aan zijn ellebogen komen. Een kleine krijgt een broek die tot aan zijn borst reikt. Men vraagt zich af waarom men destijds, bij de keuring, met zo veel zorg onze maten nam als het dan toch niet was om aan iedereen een kleding te geven die een beetje past bij zijn taille.

Wanneer ik mijn ruitermantel aantrek reikt hij tot aan de grond en mijn lange onderbroek (verplicht om paard te rijden) komt tot onder mijn oksels! Dat is maar een half ongeluk, want mijn vader - een oud Lancier - heeft voor mij onderbroeken gekocht die een nummertje te klein zijn, mij dienen als een tweede huid en die mij behoeden voor lelijke irritaties en kwetsuurtjes die veroorzaakt worden door de wrijving tegen de gevormde plooiën, iets waar verscheidene van mijn makkers onder geleden hebben.

Na veel verwisselen slagen wij er in een kledingstuk te bemachtigen dat ons min of meer past. Onze uitrusting wordt bovendien vervolledigd door schoeisel, namelijk een paar zware, bespijkerde schoenen en een paar getten die versterkt zijn met een stalen plaatje. Ik heb er twee gevonden die volgens mij nooit deel uitgemaakt hebben van een paar: een in zwart leder en een

ander met een rossige weerschijn. Zelfs wanneer ik ze volledig aangespannen heb, kan ik ze naar believen zo rond mijn been ronddraaien. Te groot? Het is het kleinste model.

Wij krijgen nog een paar kloefen en een paar sporen, een politiemuts met een rode bies en een blauwe kwispel (de kleuren van het regiment), een ceintuur, een waskom in waterdicht zeildoek, een groot vierkant weefsel in hetzelfde materiaal met een opening in het midden om er het hoofd door te steken en dat terzelfdertijd dienst doet als tent en als regenmantel, een stalen helm.

Vóór het avondmaal, inspectie door de kommandant, vergezeld van een luitenant en van de adjudant. Een laatste aanpassing van ons plunje, een strenger nazicht van de helm en wij mogen naar de refter gaan.

Het avondmaal is gelukkiglijk behoorlijk. Het brood is uitstekend. Iedereen haalt zijn schade in van de niet verzadigde honger bij het middagmaal.

De koffie heeft wel een zonderlinge smaak, maar dat is bijzaak. Het enige wat ik mij als luxe veroorloof, meegebracht van huis, is boter. Ik eet ervan wanneer de onvoldoende hoeveelheid legermargarine op is. En ook confituur die ik in dezelfde omstandigheden opeet.

Vestimentaire luxe: een paar passende zwarte bottines en getten van mijn vader die mij perfect passen.

De avond wordt doorgebracht met het aanleren hoe onze kleren te schikken in de kleine etagère. Alles moet reglementair op dezelfde breedte geplooid worden: de kapotjas zowel als de hemden. Dat is niet gemakkelijk, alles moet zo geplooid worden dat men langs weerszijden van de stapel kleren een verticale lijn krijgt, zoals een wolkenkrabber.

Wij amuseren (?) ons met het lintje waarop ons stamnummer vermeld staat te naaien op onze kleren. Een werkje dat sommigen onder ons die minder begaafd zijn voor de "couture" doet vloeken.

En wij maken nader kennis met onze "beddengeburen".

Wij mogen het bed openslaan. Dat ziet er mij convenabel uit: een ressortbak met springveren, een redelijk harde matras, maar daar ben ik gewoon aan sinds mijn jeugd.

22 uur: Een trompetgeschal voor de avondklok, anders gezegd de "couvre-feu". Een kleine muzikale frase, een beetje romantisch. De wachtmeester van week komt in de kamer inspectie doen. Niemand is ontsnapt, dus "geen dood met de kogel" te vrezen.

In bed, de lakens en de dekens voelen wat klamp en koud aan. Nog enkele woorden van het ene bed naar het andere en om 22.30 uur gaan de lichten uit. Onze eerste dag in de kazerne zit er op.

Jaime JURDAN
(t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 476

Op 22 april 1909 stelde Armand Heins in de rubriek "Burgerlijke Gebouwen - Onderstraat, nr. 12 - XVIe eeuw (1536)", in het Frans een fiche op over

Het Huis van Schardau

De hoge en brede, regelmatig opgebouwde gevel in witte Balegemse steen die te zien is op onze afbeelding, werd rond 1537 gebouwd door Messire Frans van der Gracht op de plaats van een oude uitgangspoort en enkele bijgebouwen van de belangrijke herberg "De Drie Coninghen" op de Hoogpoort.

Vermeldenswaard zijn de verhoudingen van de hoge kruisramen, alsook de afgeronde cordonwaterlijsten die de verdiepingen aftekenen.

Het gelijkvloers, nu een beetje ingegraven, omvat een poort met een breed afgeplat booggewelf die omkaderd wordt door een bloemvormige accolade die een waterlijst vormt. Eronder is het familiewapen van de van der Gracht's gesculpteerd op een wapenschild.

Langs weerszijden van de inrijpoort verlicht een venster de gewelfde zalen.

Twee getrapte dakvensters bekronen de muur met doorlopende kroonlijst.

De zijgevels zijn eveneens trapgevels; het mooi metselwerk rechts vormt aan de top de aanzet van een sierlijke schouw.

De ankerstenen waren interessant en twee ervan bevatten nog een uitgesneden Bourgondische vuurslag, geplaatst op de hanebalk tegen de sierlijst.

Dit gebouw vormt nu een deel van de Lauretschool (Stadsjongensschool) die ook de gebouwen in beslag neemt die in 1902 opgericht werden op de plaats van het voormalig *Braemsteen* waarvan slechts twee pilaren van de oude kelders overblijven.

Archiefstukken leren ons dat het *Huis van Schardau* reeds gebouwd was in 1560, waarschijnlijk rond 1540, tussen het oude "Braemsteen" dat toebehoorde aan Jacob Buuc, dan aan Jan vanden Kethulle (waar vervolgens de historicus en jurist Wielant woonde) en het *Hof van Camerycke* waar op het einde van de XVIe eeuw de bisschop van Kamerijk Jean de Bourgogne, Comte du Cambrésis, verbleef. Het is Messire Frans van der Gracht, heer van Schardau, enz. die het Braemsteen bewoonde en die de erve van de herberg "De Drie Coninghen" verworven had, er "eene loove van wit arduyn" liet bouwen, naast de "groot loove van blau schorren met een dweersche steeghere."

Het geheel werd op 17 juli 1578 verkocht aan de Rijke Klaren; het werd dan aangeslagen door de geuzen die het dubbel gebouw afstonden aan Antoon Steyman. Het werd in 1623 de school van de "Blauwe Meisjes", daarna een normaalschool voor jongens en tenslotte de huidige school.

Cf. *Volksbelang*, 1 Augustus 1903 (artikel van A. Van werveke).

Oud Huis van Schardau. Copyright A.C.L. Foto Nr. 38097.

JEAN-BAPTISTE PISSON

Op 9 december a.s. zal het precies 175 jaar geleden zijn dat deze Gentse architect overleed.

Toen dit 150 jaar geleden was, schreef Pierre Kluykens een verhelderend artikel over deze betwiste figuur.

Wij zijn blij het hier te kunnen reproduceren met de vriendelijke toestemming van de familie Kluykens.

Anderhalve eeuw geleden, op 9 december 1818, overleed te Gent Jean-Baptiste Pisson, oud 55 jaar, zoon van Jean Pisson en van Jeanne Brigitte Vereecken, weduwnaar sedert een zestal maanden van Jeanne-Françoise Van Melle.

Zijn naam zou sedert lang definitief in de vergetelheid zijn geraakt, moest men hem niet af en toe nog eens aanhalen, telkens men het heeft over het Kunstvandalisme van onze grootouders. Dan komt onvermijdelijk de naam Pisson op ieders lippen, de man die in het begin van de vorige eeuw, naar aanleiding van het officieel bezoek van keizer Napoleon aan Gent, de ingang, de gevel en de inwendige schikking van ons stadhuis zo deerlijk verminkte.

Niemand heeft hem vergeven, zelfs niet deze voor de artistieke wandaden zo milde XIXe eeuw. De fout was inderdaad zeer zwaar, een onduldbare aanslag op een van de mooiste gewrochten van onze architectuur en op de zetel van onze gemeentelijke vrijheden. Het is een fout die men Jean-Baptiste Pisson nooit vergeven zal of kan, al werden de sporen van zijn vandalisme later grotendeels uitgewist. Voor al de generaties die sindsdien elkaar opvolgden te Gent is hij de grote zondebok geworden, het symbool van hetgeen één mens als afbreker vermag tegen het werk en het kunstwerk van honderden mensen.

Paul Fredericq is hun aller vertolker geweest wanneer hij, in 1901, verklaarde: "Ja, wat noch Keizer Karel, noch de beeldstormers, noch de hertog van Alva, noch wie ook had kunnen doen, - dat deed de heer Jan-Baptist Pisson, bouwmeester der stad Gent in 1803".

Toen in dat jaar de eerste consul Napoleon Bonaparte met Madame Joséphine de Beauharnais een bezoek aan de stad Gent bracht, werd er besloten ons Stadhuis wat op te knappen, en Pisson nam de prachtige benedenzaal onder handen. De buitentrapp der Hoogpoort werd afgebroken, de schouwmantel in de zaal weggenomen, de gebeeldhouwde vakken in stenen effen gemaakt, een derde van iedere der gotische vensters gestopt en onder de aangrijpende zoldering van reusachtige eikenbalken werd een overpleisterd latwerk aangebracht.

Daarenboven werd te gelijkertijd de enige kapel verwoest. In den muur tussen haar en de benedenzaal liet Pisson een kolossaal gat kappen om er zijn magere dubbele trap te plaatsen, die naar de Troonzaal leidde en met Egyptische kolommen versierd was. De Troonzaal zelve werd bespottelijk gemaakt met een reeks valse spiegelvensters langs de binnenmuur.

En toen, in 1810, de eerste consul, nu keizer Napoleon I, onze stad met een nieuw bezoek vereerde, was Pisson nogmaals op zijn post om ons gotisch Stadhuis verder te bederven: twee vensters der Botermarkt werden tot ingangsdeuren gemaakt en een houten ronde trap die later in steen werd uitgevoerd, kwam er voor".

Wat Paul Fredericq heeft gezegd, hebben anderen geschreven, en veelal nog scherper en misschien ook nog veel subjektiever, want men heeft in gans deze droevige zaak wel enigszins uit het oog verloren dat Jan-Baptist Pisson een trouwe weerspiegeling was van de tijdsgeest en dat om het even welke architect, moest hij, als Pisson, de functie van stadsbouwmeester hebben bekleed, dezelfde blunder zal hebben begaan, en wie weet, misschien nog verder zou gegaan zijn in de verminking van ons stadhuis.

En vergeten wij niet dat er op het ogenblik van deze zg. veranderingen, geen enkel protest werd geuit, integendeel dat de pers en dat onze grootouders spreken van "embellissements".

Jan-Baptist Pisson heeft in deze pijnlijke aangelegenheid de smaak van zijn medeburgers gedeeld, en wie weet, misschien enkel, als stadsbouwmeester, gehoor gegeven aan de wenken, wens en instructies van de overheden!

Wij willen in geen geval de zaak goedpraten, doch wij menen dat de tijd gekomen is, anderhalve eeuw na zijn dood, het kaf van het koren te scheiden in de loopbaan van Jan-Baptist Pisson, hem weliswaar niet volledig te rehabiliteren, maar niettemin, na eerst gewezen te hebben op de zware fout die hij beging, ook het positieve in deze carrière te onderlijnen, de verwezenlijkingen en de verdiensten die men tot de dag van heden geheel heeft genegeerd, althans in de schaduw heeft gelaten.

Wij zullen eerlijk bekennen dat wij lange tijd de mening van de meeste auteurs hebben gedeeld, volgens dewelke Pisson in de ban moest gesteld worden en blijven van de kunstwereld. Er bestaat inderdaad geen enkele studie aan zijn leven en oeuvre gewijd, alsof men bang geweest ware ook maar iets voordelig en gunstig over dit vervloekte personage te schrijven.

Wij ontdekten slechts een biografische nota, M.Z. ondertekend, hetgeen de handtekening van Norbert Cornelissen verbergt, in de annales belgiques van 1819; "Jean-Baptiste Pisson, ancien architecte à Gand".

Het is bitter weinig voor een man die gedurende jaren te Gent een zeer voorname rol speelde, zijn stempel drukte op de stedelijke architectuur, met eer en titels werd beladen, en zowel door de Franse als door de Hollandse overheden, die toen in onze streken de baas waren, ten zeerste werd gewaardeerd.

"De stad Gent, aldus Jacobus De Vos, sekretaris van het Koninklijk Nederlands Instituut, in zijn lijkrede, heeft vele harer verfraaiingen aan hem te danken. Het is aan hem dat zij hare schoone kaaijen, bruggen en verscheidene poorten verschuldigt is, menigvuldige groot gebouwen zijn door hem gemaakt en verbeterd, terwijl zijn eigen woning als een voorbeeld van smaak mag genoemd worden."

In een voetnota van zijn *Annales du Salon de Gand* van 1823 heeft Lieven de Bast, misschien niet zonder reden geschreven "La ville de Gand est de celles qui, depuis trente ans, ont reçu le plus d'embellissements, elle en doit beaucoup à M. Pisson, soit comme architecte de l'administration, soit comme architecte privé".

Het is tot eenzelfde conclusie dat wij na jaren gekomen zijn, na in de weegschaal ook de kreatieve en positieve aanbrenge te hebben geworpen die zwaarder weegt dan de steeds door de auteurs aangehaalde daad van vandalisme aan het stadhuis.

Alles bij mekaar, is het geval Pisson, een psychologisch geval en dat konden de mensen vroeger niet begripen.

Het leven van deze man is er een geweest van voortdurende strijd; hij was van zeer nederige afkomst en heeft hard, zeer hard, te hard wellicht moeten werken om zich in een tijd die de naam boven het talent stelde, te kunnen opdringen. Hij heeft de overwinning behaald, maar hij droeg de littekens en de complexen van de strijd. Architect en later stadsbouwmeester geworden, heeft hij zijn jeugdvernederingen, zijn complexen willen afschudden door groot en groots te zien. Het was zijn recht, maar hij heeft te hoog gemikt in die zin dat hij steeds wanneer hij in een openbare prijskamp met mededingers had af te rekenen, het mooiste ontwerp zou indienen, spijtig voor hem het ontwerp dat in aanmerking niet kon genomen worden, omdat de Staat, het Departement of de Stad, zelfs in die jaren, over de financiële middelen van een Cresus niet beschikten.

Dat is het drama van zijn leven geweest, nog veel meer dan een onderwerping aan de tijdsgeest en aan de stijl van zijn periode.

Is hij geniaal geweest? Zonder enige aarzeling, antwoorden wij: neen. Pisson behoort niet tot die uitzonderlijke categorie geniale schepselen die hun eigen persoonlijkheid kunnen opdringen door hun verbeelding, hun superieur talent en een innoverend instinct.

Jan-Baptist Pisson is er gekomen in het leven omdat hij kost wat kost wilde doorbreken, omdat hij talent bezat, en meer nog dan talent, standvastigheid, hardnekkigheid en zegewil.

Zijn ouders waren niet bij machte geweest om hem enige opvoeding en kunstonderricht te verschaffen, maar de knaap mocht rekenen op hetgeen men soms treffend heeft genoemd "de vruchten van de Theresiaanse periode", in casu onderricht aan deze door Karel Marissal in 1751 gestichte

Tekenakademie, waar al wie enig talent bezat, de mogelijkheid kreeg college te lopen.

Kunst, moet vader Pisson, gezegd hebben dat is allemaal wel en mooi, maar er moet eerst gezorgd worden voor het stuk brood en vlees op de huistafel. En Jan-Baptist zette zich aan het werk bij een timmerman: zagen, schaven, lijmen, maar 's avonds zijn hobby, zijn levensdroom: de academie.

Om de lessen te kunnen volgen, had hij een "beschermer" nodig. Het was in die jaren, de officiële term en een traditie geworden. Heel wat kunstenaars die onbemiddeld waren, hebben hun opleiding en doorbraak te danken aan één of andere mecenas die alle kosten van zijn pupil op zich nam en de jonge artiest verder in de koopkrachtige middens introduceerde.

Jan-Baptist Pisson die aanvankelijk maar weinig aanleg voor de studie had vertoond, bleek nochtans heel wat over te hebben voor het tekenen en hij vond de witte raaf, een beschermer in de persoon van ridder Dons de Lovendegem. De knaap zou dit vertrouwen niet beschamen: in 1784 behaalt hij de tweede prijs en in 1786 de Grote Prijs voor Architectuur.

Hij was er geraakt door vlijt, volharding en zegewil. Voor hem was het meer dan een overwinning, dan 'n behaald diploma, het was hem een zekerheid, het schonk hem vertrouwen in eigen talent en mogelijkheden, het baande voor hem, weliswaar in een verre toekomst, de weg naar een loopbaan als architect, maar in de eerste jaren die op dat sukses volgden, werkt hij nog, omdat bestelling voor plannen van huizen en villa's uitblijven, als timmerman en schrijnwerker.

In de Universiteitsbibliotheek bewaart men een rekening voor werken door Pisson in deze hoedanigheid uitgevoerd: "Gewerckt ende geleverd door mij J.-B. Pisson, meester temmer(man) en schrijn(werker) ten diensten van mynheer Graeve Lichtervelde".

Doch weldra zou het tij keren en voor de jonge Laureaat van de Academie begon een van de meest schitterende, maar van onze generatie totaal onbekende, loopbaan als architect en stadsbouwmeester.

Niets is zo gevaarlijk en zo verraderlijk als te veel opgehemeld en bewierookt te worden. Wanneer een ganse generatie wit heeft gezegd, wil de volgende al ware het maar om haar zelfstandigheid te affirmeren, zwart zeggen.

Zo is het ook verlopen met Jan-Baptist Pisson. Zijn stad- en tijdgenoten hebben in hem een van de grootste architecten van Gent begroet, zoals zij het naderhand ook met Lodewijk Roelandt deden, en tot omstreeks het midden van de XIXe eeuw heeft niemand zonder lof over Pisson geschreven of durven schrijven. Toen lekte de tot dan toe zorgvuldig verzwegen of niet eens bemerkte zaak van de verminking van het Stadhuis uit, en Pisson werd van zijn sokkel gehaald: van dat ogenblik af ging men zijn reputatie aan gruis slaan en al het goede dat hij in zijn rijkgevolle loopbaan mocht ge-

presteerd hebben, negeren of afbreken.

Het is dus zeker niet in de over Gent geschreven boeken, maar in het oeuvre zelf van deze architect dat wij de waarheid moeten achterhalen.

In 1804 had J.B. Pisson in de Hoogpoort, aan beide zijden van het Werregarenstraatje en het steegje zelf overkoepelend, voor de Gentse handelaar Vindevogel een groot herenhuis opgetrokken, dat geen wonder van de bouwkunst mocht heten, doch niettemin, vergeleken bij zovele andere gebouwen uit de tijd, een onloochenbaar cachet en karakter vertoonde.

Steyaert, in zijn "Volledige Beschrijving van Gent" schrijft dat het huis door de beroemde bouwkundige Pisson werd opgetrokken en dat het "om zijn bevallig voorkomen, om zijn stouten en vindingrijken bouwtrant, de bewondering van alle kenners verdient".

Wanneer echter Frans De Potter, enkele jaren nadien op het einde van de vorige eeuw hetzelfde onderwerp aansnijdt, is dit gebouw voor de auteur van "Gent van de vroegste tijden tot heden" een afschuwelijk iets: "'t Is, schrijft hij, een van die gemeene, platte, onnoozele gevels, gelijk de XIXe eeuwse bouw"kunst" slechts weet voort te brengen en die bij den aanschouwer niets anders vermogen op te wekken dan geeuwlust"!

Zowel Steyaert als De Potter overdrijven en wij hebben hun opinie enkel willen aanhalen om aan te tonen, hoe partijdig de mensen kunnen zijn bij de beoordeling van het oeuvre van een kunstenaar of architect.

Jan-Baptist Pisson, en men schijnt het uit het oog te hebben verloren, is een overgangsfiguur. Zijn loopbaan situeert zich ongeveer fifty-fifty in de XVIIIe en in de XIXe eeuw: van 1786 tot 1800, zij 15 jaar, van 1801 tot 1818, zij 18 jaar. Hij maakte de laatste successen mede van de Louis XVI-stijl en ging geleidelijk naar de Empirestijl over, een stijl die zowel bij de architecten als bij het publiek, de gewrochten van de Middeleeuwse gotiek als van de Renaissance op het achterplan duwde.

Waarom zou Pisson geen kind van zijn tijd geweest zijn, wanneer artiesten, overheden en maatschappij, de Empirestijl als climax, een hoogtepunt in de architectuur begroetten? Hij heeft ten andere in een Mémoire zijn misprijzen geuit voor de Middeleeuwse architectuur, en zijn tijdgenoten zullen zijn standpunt ongetwijfeld warm hebben bijgetreden.

Maar hetgeen Pisson bezat en veel van zijn kollega's niet bezaten, was een onbetwistbare feeling van de proporties. In dit domein heeft hij nooit gefaald: er is geen enkel gebouw door hem opgetrokken dat een fout in dat opzicht verraadt.

Hij was ook een meesterlijke tekenaar. De van hem bewaard gebleven tekeningen, schetsen en plannen tonen ons een zelfzekere hand, een artiest die het geringste detail kon uittekenen en afwerken. Hij zou het ontegensprekelijk veel verder gebracht hebben in de Louis XVI-stijl die door zijn klassieke ordonnantie, z'n elegante lijn, en evenwichtig berekende en ver-

spreid decoratieve motieven, een kolfje naar zijn hand bleek te zijn. Om ons hiervan te overtuigen, hoeven wij slechts een blik te werpen op het indrukwekkend gebouw dat hij in 1791, dus op 28-jarige ouderdom, op de Vlasmarkt (juist rechtover de huidige woning van de Provinciegouverneur) optrok voor Eugene van Hoobrouck, heer van Mooregem. Het is een zeer mooie, sobere Louis XVI-gevel, met elegante pilasters in ionische orde, eertijds versierd boven de kornis met de 4 grote vazen die sindsdien zijn verdwenen.

Kijk gerust naar ensemble, details, afmetingen, poort, vensteropeningen en motieven: Gij zult er geen fout in ontdekken.

Het is zijn tijdperk, de periode in dewelke hij moest leven, evolueren en bouwen die hem van deze sobere opvatting van de architectuur hebben afgewend.

De inval van de Franse legers in onze gewesten stelde brutaal een einde aan het Ancien Regime doch dra, kwam een nieuwe begoede klas, een door allerhande grondspeculaties en opkomende katoennijverheid schatrijk geworden burgerij de plaats innemen van het gedeelte van de adel dat arm uit het strijdperk kwam.

Het Keizerrijk betekende voor de Gentse burgerij een periode van welstand zoals ook de regering van Willem I het zou zijn voor nijveraars en handelaars.

Het rijk gebleven deel van de adel en de opkomende bourgeoisie hadden zin voor praal, voor massieve gebouwen, met kostbare materialen, zuilen en motieven opgetrokken. Jan-Baptist Pisson heeft zich tot die mode, wil en grillen geleend doch hij heeft hun smaak toch steeds weten aan te passen aan de klassieke opleiding die hij als architect had ontvangen.

Een jaar nadat hij het Hôtel van Hoobrouck had opgetrokken, bouwde hij, in 1792, aan de Nederkouter, het enkele jaren geleden afgebroken Hôtel de Meulenaere de Loose, waar de overgang van de Louis XVI-stijl naar een nieuwe stijl reeds sterk wordt geaccentueerd.

In de gevel van dit huis waar van 1827 tot 1830 de prins Bernhard van Saksen-Weimar schitterende feesten inrichtte, dat later de boekhandel Vijt en naderhand de Protestantse tempel werd vooraleer afgebroken en vervangen te worden door het huidige gebouw van een afschuwelijke banaliteit, heeft Pisson moeizaam naar een nieuw of hernieuwd evenwicht gezocht en uiteindelijk toch bekomen dankzij een indrukwekkende zuilengalerij over twee verdiepingen, maar het geheel is niettemin zwaarder van lijn.

Tussen de eerste, kortstondige en de tweede helaas veel langere Franse bezetting voert Pisson een aantal utilitaire werken uit voor de Engelse troepen in onze streken gekantoneerd en hij wordt er mild om beloond.

In 1797 werd hem, door tussenkomst van Karel van Hulthem en Bernard Coppens de opdracht toevertrouwd de Kruidtuin te bouwen in de hovingen

van de afgeschafte abdij van Baudeloo. Het was een moeilijke opdracht, doch Pisson kweet zich tot eenieders voldoening van deze taak en ontpopte zich bij deze gelegenheid als een bekwame ontwerper en aanlegger van tuinen, hoedanigheid waarvan hij later eveneens blijk gaf te Laken voor Emmanuel Piers.

In 1798 bouwt Pisson aan de Recollettenlei het heden nog bestaande hôtel Grenier-Wambresie, dat bij de mooiste gewrochten van onze bouwmeester mag worden gerekend.

Vanaf 1800 is de activiteit van Pisson veelzijdig. Als stadsbouwmeester, wordt zijn tussenkomst overal gevergd: voor het aanleggen van nieuwe wegen en van kaaien, het bouwen van bruggen, het maken van allerlei plannen, o.m. van de Kortrijksepoort, de "porte de l'Empereur" genaamd. In 1800 maakt hij de tekening voor de departementale Zuil op de Vrijdagmarkt op te richten op de plaats van de afgebroken kolom met het beeld van Keizer Karel; hij voert werken uit in de tot Museum herschapen O.-L.-Vrouw St.-Pieterskerk, bouwt het hoogaltaar in de Sint-Michielskerk (afgebroken in 1858), treedt op als expert, koopt meer dan 24 ha nationale goederen, ziet zijn fortuin met de dag toenemen en geeft niettemin zijn talrijke officiële opdrachten, nog tijd over om ook voor particulieren belangrijke werken uit te voeren.

Op de Kouter bouwt hij het Hôtel van Loo of Hôtel de Draeck (1808), thans afgebroken en vervangen door een Bank, aan de Recollettenlei het Hôtel Papeleu (1801), in de Drabstraat zijn eigen woning "Bagatelle" dat hij omtovert tot een museum, aan het Koophandelein het Hôtel Piers de Raveschoot, waar later burgemeester Braun woonde; in de Sloopstraat het zeer mooi gebouw met fries, thans een stedelijke school, te Oostakker een buitengoed dat aangekocht werd door de advocaat Massez; een ander buitengoed te Wondelgem voor Mevrouw van Aken; het kasteel van de heer van Hoobrouck te Moregem bij Oudenaarde; hij herstelde het kasteel van Ooidonk, richtte in de Groene Briel de fabriek in van Franciscus De Vos, schoonbroeder van Lieven Bauwens. Voor de Heer Depotter bouwde hij een villa te Langerbrugge, voor de Heer Desmet een grote woning in de Sint-Jacobsnieuwstraat, in de Burgstraat maakte hij de plannen voor de herenhuizen van de hh. Limnander en Bruynswijck...

Ver buiten de stad en omgeving kon zijn naam echter niet doordringen. Particulieren konden zich de weelde veroorloven beroep te doen op het talent van Pisson, niet de Staat of de Administratie.

Zijn plan voor een modelschool Lager Onderwijs werd verworpen, hij nam deel aan de prijskamp voor de oprichting van het Monument van Waterloo, voor de schouwburgzaal van Luik, hij maakte een plan voor het koninklijk Paleis te Brussel, maar zoals men het kort na zijn dood schreef "nulle part ses projets quel qu'ait pu être leur mérite ou leur supériorité, ne pouvaient être

admis, parce que les frais de construction dépassaient outre mesure les sommes que l'Administration avait votées..."

Hij nam weerwraak met zijn eigen grafmonument. In zijn testament schreef hij dat indien hij tijdens zijn leven geen gelegenheid had zijn monument op te trekken, zijn uiterste en formele wil was "... de sacrifier pour cet objet une somme de onze mille florins courant".

Het was een aanzienlijk bedrag. Pisson stierf plots in zijn woning in de Drabstraat op 9 december 1818. Zijn laatste wil werd uitgevoerd. De Société des Beaux-Arts deed beroep op de bekende Brugse beeldhouwer Calloigne die het monument sculpteerde dat in de kerk van Mariakerke opgericht werd ter nagedachtenis van Jan-Baptist Pisson, stadsbouwmeester te Gent, lid van de Academie van Antwerpen, van talloze Gentse maatschappijen, lid van het Institut de France, lid van het Koninklijk Nederlands Instituut en, spijtig voor zijn nagedachtenis, verminker, zij het dan ook in bevolen dienst, van het stadhuis van Gent.

Pierre KLUYSKENS

VOORUIT, EEN FEESTPALEIS MET LEGE NISSEN EN KALE SOKKEL

Van het Feestpaleis Vooruit zijn geen gevelplannen bewaard; evenmin een lastenkohier, uitvoeringsplannen of werfverslagen.¹ Wel blijkt uit twee tekeningen, die de architect Ferdinand Dierkens op 3 december 1911 maakte, dat hij beeldhouwwerk op de voor- en achtergevel voorzag.² De originelen werden niet teruggevonden. Wel bezit AMSAB, het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging een door Dierkens ondertekende foto van de voorgevelschets op schaal 1/50, gedateerd 6 januari 1912.

Op die schets komen in de zes ondiepe nissen op de smalle muurpartijen, die de scheiding van de elkaar afwisselende smalle en brede traveeën van de eerste verdieping vormen, meer dan levensgrote en langgedrapeerde figuren voor. De vraag van Rik Stallaert in "*Onder Dak*" of de nissen voorzien waren om beelden van socialistische voormannen in op te stellen, dient dus volgens het concept van Dierkens negatief beantwoord te worden.³

Bovenaan werd geen nis voorzien. Halverwege de twee zijtorens prijkte op een kolom een wereldbol, zinnebeeld van de Internationale. De kolom was geflankeerd door twee zittende vrouwenfiguren. Deze groep werd bij de definitieve uitvoering gewijzigd in een overkoepelde gebeeldhouwde nis. De koepel roept reminiscenties op aan het bijenkorfmotief, zinnebeeld van de coöperatie.

De achtergevelschets draagt centraal boven de kroonlijst een sokkel. Bovenop prijkt een *"Vrouwe Socialismus"*, een triomferende Marianneachtige figuur.

De tekeningen zijn te vaag om een nauwkeurige beschrijving van de beelden toe te laten.

De aankondigingsfolder van de openingsfeesten, die op 15 en 16 augustus 1914 zouden doorgaan, gaf de tekeningen van Dierkens, maar in de tekst las men: *"Aan de gevel komt weldra een prachtig arbeidersbeeld "Hij heersche" van onzen knappen vriend Jules Van Biesbroeck, zoon."*

Twee maanden voordien al pakte de krant *"Vooruit"* uit met een uitvoerige beschrijving, waarin er sprake was van twee sculpturen. *"Van den voorgevel heeft men tusschen de twee flanktorens eene prachtige gebeeldhouwde nis, die zich krachtig tegen den dom afsteekent, en waarin het alegorisch figuur van den beeldhouwer Van Biesbroeck "De heerschende Werkman" komt. Aan den achtergevel heeft men op de kroonlijst eene mooie kuif geplaatst, weelderig van vormen, en welke op de vier hoeken komt uitlopen tegen de reusachtige zinnebeelden der wijsheid die den tempel kronen."*⁴

Het voorgevelbeeld bestond al in 1904 in gips.

Het bevond zich echter niet in de eerste grote tentoonstelling, die Van Biesbroeck Jr dat jaar hield in het atelier in de Bakkerij Vooruit op de Nijverheidslaan, 289, thans Nieuwe Vaart. De tentoonstelling liep er van 27 maart tot 4 april.

Men wou wellicht het verrassingseffect behouden voor 1 mei, dag waarop het beeld in de arbeidersstoet op een praalwagen zou meegevoerd worden. Deze wagen droeg het opschrift: *"Gegroet, O Werker - Uw Rijk / Brengt Brood Vrijheid Vrede"*. Hij was met groen versierd en beladen met een tiental jonge meisjes in witte gewaden en met bloemenkransen op het hoofd.

In het blad *"Vooruit"* van 2-3 mei werd er de loftrompet over gestoken: *"De grote, schoone feestwagen was de clou van onzen meistoet. Onze vrienden vader en zoon Van Biesbroeck halen weer - om uit de gewoonte niet te gaan - eere van hun werk. De wagen stelde voor: de wereld beheerscht door den Arbeid, voorgesteld door een grooten man, in werkkostuum.*

Wat kalm, gerust arbeidersfiguur! Wat adel en bewustzijn in dien werkmán! Daar is juist de moeilijkheid der kunst. Sterkte zonder lompeid, arbeid zonder gemeenheid, ziedaar het groot problema dat onze artísten opgelost hebben. Vrienden Van Biesbroeck, gij hebt uw gedacht ten volle verwezenlijkt. De arbeid koning, meester, gebiedér over de wereld, voor wie wij van nu af bloemen strooien, kransen vlechten en zangen aanheffen, hetgeen de wagen in zijn geheel uitstekend voorstelt. Merci aan de gezellen Van Biesbroeck en allen die hen hielpen. En excelsior! Steeds hooger en beter! Uw arbeidskoning zal blijven, wij behouden hem voor Ons Huis, hij is het waard."

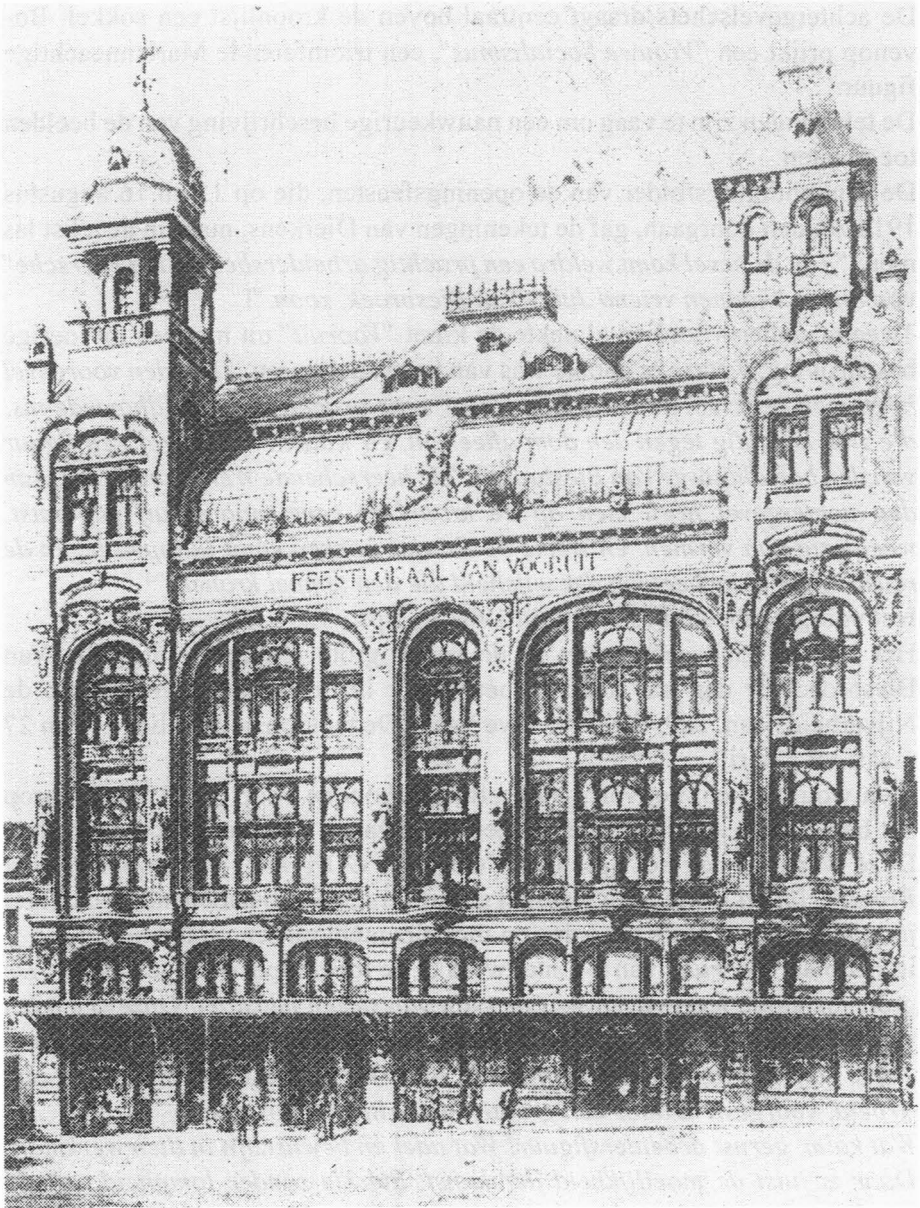

Fig. 1. Schets van de voorgevel van het Feestpaleis volgens Ferdinand Dierkens (1911).

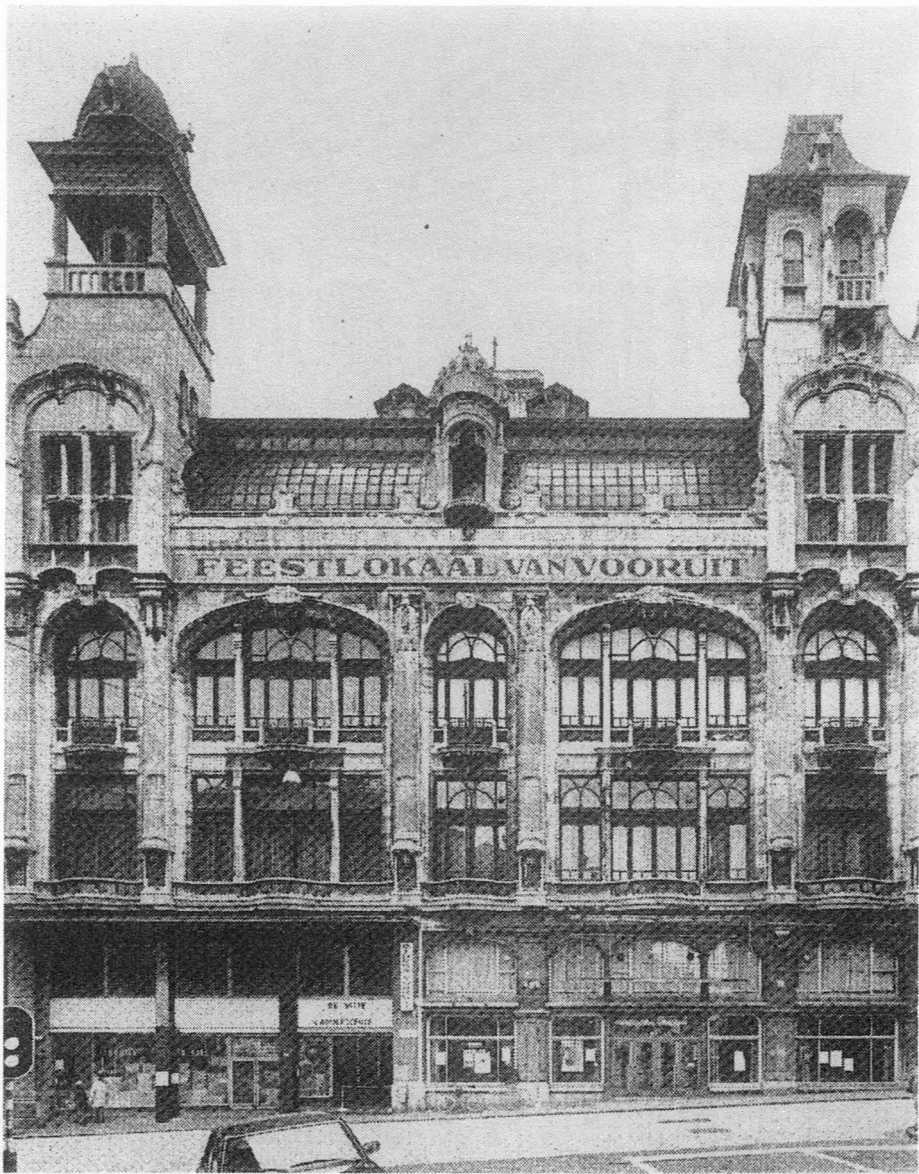

Fig. 2. Voorgevel van het Feestpaleis vóór de restauratie en opknapbeurt.

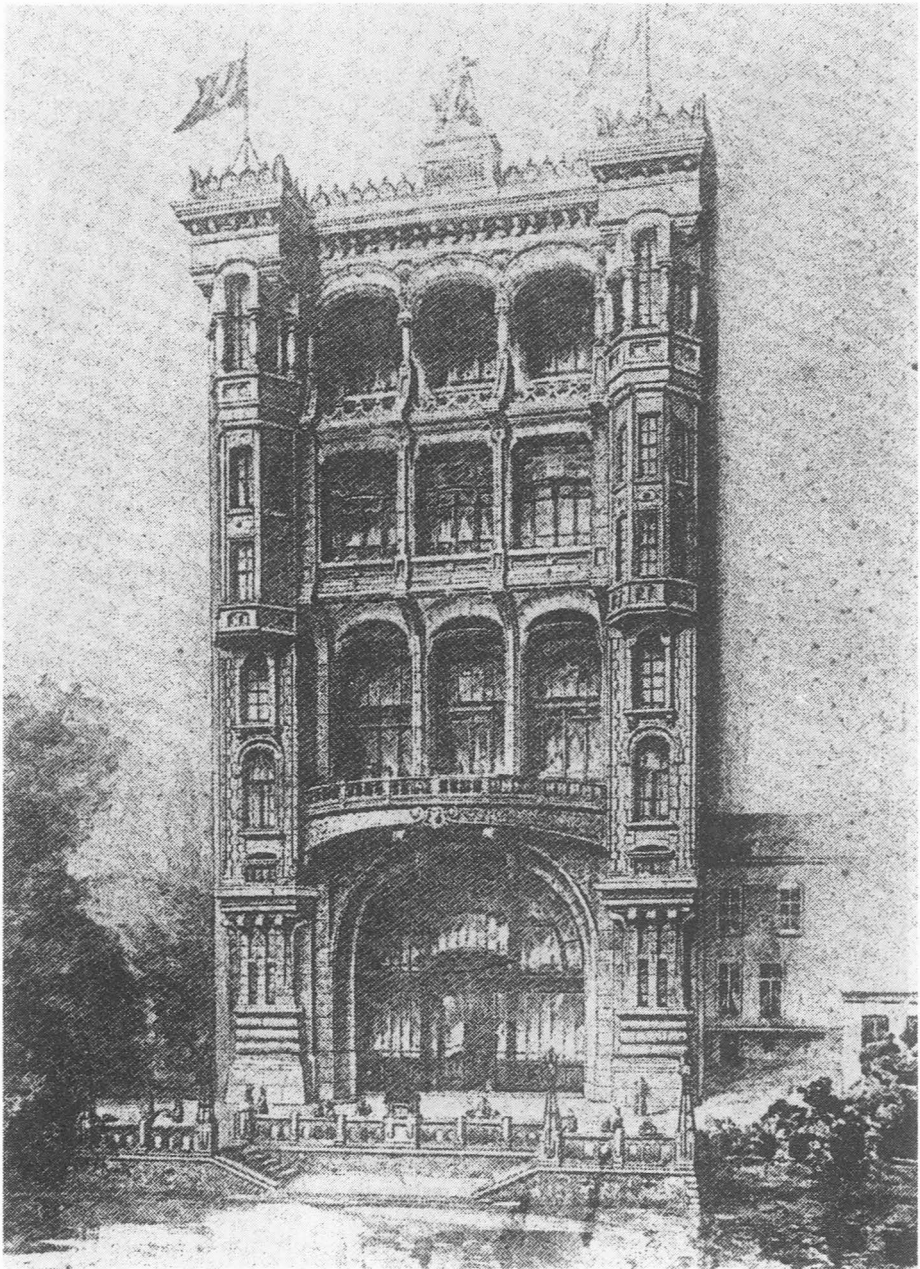

Fig. 3. Schets van de achtergevel van het Feestpaleis volgens Ferdinand Dierkens (1911).

Fig. 4. Achtergevel van het Feestpaleis vóór de opknapbeurt.

Fig. 5. "Hij Heersche" (gips) - atelierfoto - (A. Walgraef).

Deze praalwagen, gefotografeerd op de hoek van de Zonnestraat en het Koophandelsplein, werd in de *"Volksalmanak Vooruit"* van 1905 gepubliceerd.⁵

In het voorwoord van het ongedateerde, maar rond 1913 uitgegeven *"Album J. Van Biesbroeck"* schreef Edward Anseele: *"Al deze werkers-typen worden meesterlijk volledigd door "Hij heersche", den denkenden Arbeider die, kalm neerzittend, eene reuzenkracht laat raden door majesteit verheerlijkt."* De foto droeg het tweetalige onderschrift: *"Hij Heersche (Schets van beeld tot versiering van 's werkers paleis te Gent) - Qu'il Règne (Esquisse pour figure décorant le palais ouvrière à Gand)"*.

In ditzelfde album komt eveneens een afbeelding voor van een versierde haard. De zijvazen en de middenfiguur zijn slechts ten dele weergegeven.

DE TRIOMF VAN DEN ARBEID

Praalwagen uit den Geursohen Meistoet van 1904

Fig. 6. Praalwagen met "Hij Heersche" in de 1 Meistoet van 1904. (Copyright AMSAB).

Uit een atelierfoto blijkt dat Van Biesbroeck als middenfiguur soms een ander beeld gebruikte, nl. een kleine versie van "*Hij Heersche*". Avanti, die in de eerste uitgave van zijn "*Een Terugblik*" over de stoet van 1904 zweeg, evenals over het beeld, publiceerde het plaaster in de tweede uitgave, met de vermelding "*Uit de tentoonstelling zijner werken*".⁶ Wellicht werd de expositie bedoeld die van 1 november 1916 tot 28 januari 1917 in het Feestlokaal liep en waarop o.a. 28 beeldhouwwerken van Van Biesbroeck te zien waren, die hij na zijn vertrek naar Italië te Gent achterliet. Op 10 mei 1913 werd hij uit de bevolkingsregisters te Drongen uitgeschreven voor Bordighera aan de Ligurische kust. Op diezelfde tentoonstelling waren er ongeveer 250 stukken uit de verzameling van senator Coppieters. In de monografie, die Fernand Arnaudiès in 1931 te Algiers over de kunstenaar liet verschijnen, werd het beeld afgebeeld onder de benaming "*Il trône*", maar het werd niet vermeld in de tekst of in de overzichtslijst van sculpturen.⁷

Fig. 7. Versierde haard "Haard en Liefde" - atelierfoto - (A. Walgraef).

Dat het beeld niet op de voorgevel van het Feestpaleis kwam is ongetwijfeld te wijten aan de oorlog. Op 4 augustus 1914 vielen de Duitsers België binnen. Gent werd bezet op 12 oktober.

De nissen bleven ook na de oorlog leeg.

Halverwege 1925 schreef Van Biesbroeck een merkwaardige brief naar Eedje Anseele. Hij werd in 1979 gepubliceerd en gecommentarieerd in "*Camille Huysmans Geschriften en Documenten*" verzorgd door Denise De Weerd en Wim Geldolf.⁸

De manier van tekstweergave baart wel enige verwondering: alleen de voorzijde van de brief werd opgenomen; spellingsfouten werden verbeterd; ontbrekende accenten en leestekens aangevuld; sommige woorden bijgeschreven; andere dan weer weggelaten. Zodoende ging de zo karakteristieke schrijfwijze van de kunstenaar verloren. We geven de tekst dan ook in zijn oorspronkelijke vorm weer.

De voorzijde:

"25 juin 25

Mon cher Anseele,

*Je ne vous ai jamais importuné par mes demandes de faveurs je crois pourtant le moment venu pour vous prier d'interceder auprès de notre ami Huysmans en sa qualité de ministre des Beaux-Arts pour faire redresser et remettre au point ma situation artistique - Je n'aurais jamais rien à espérer d'un gouvernement catholique ou libéral si vous ne voulez pas vous y intéresser. l'on m'enterrera bel et bien - Mon casier artistique est complètement vierge. c'est-à-dire; j'ai 51 ans et jusqu'à ce jour je n'ai eu ni: subsides, ni commandes du gouvernement, je ne suis représenté dans aucun musée de Belgique, nonobstant mes titres, médaille d'honneur à Paris, etc: etc.: Notre ami Huysmans ne pourrait-il s'intéresser à mon cas et de droit me faire entrer aux musées de Bruxelles, Anvers et Gand?
Ayez l'obligeance de m'appuyer et tout cela se fera cordialement, deux mots de votre main a ce sujet me seroient agreables."*

De keerzijde bevat zes summiere potloodschetsen op een rij met de onderschriften: "boer", "kolen", "...smit", "fabriek", "visher" en een laatste zonder onderschrift. Daaronder een schets met "Hij Heersche".

Links staat de tekst:

"En Hij Heersche? dit prachtig figuur ware hij niet geschikt voor 40e verjaringsfeest te herdenken?

Er moet mij lucratief werk besorgd worden mijn beste Anseele - Allons un bon coup d'épaule

Van Biesbroeck".

Rechts:

"Kan er niet aan gedacht worden aan de voltooiing van de facade van t'feestlocaal voor zijn 6 niches waar figuren in moeten komen".

Anseele schreef op de voorzijde volgende nota:

"Camille. Gij moet wat doen voor Jules - als gij maar enigszins kunst ver-

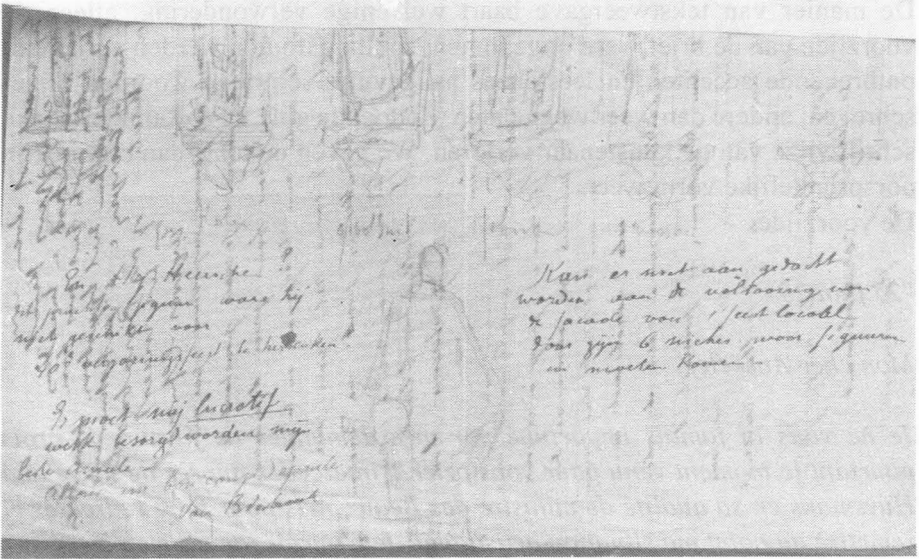

Fig. 8. Keerzijde brief dd. 25.06.1925 van Jules Van Biesbroeck aan Eedje Anseele. (Copyright Archief Camille Huysmans - Antwerpen). (A. Walgraef).

eert. Hij is een waar artist en tweedens zijn vader en hij hebben ons te Gent met hun groot talent met gansch hun ziel bijgestaan toen heel de burgerij en d'artistenwereld op ons Bara baschte om het meest.

*Gegroet,
Anseele".*

Blijkbaar vereerde Camille geenszins kunst. De brief werd geklasseerd. Hij kreeg op de voorzijde de annotatie: "17 juli 25 Sara", waarmee Huysmans' dochter, die kabinetsattaché was, werd bedoeld en op de keerzijde links werd een stuk papier gekleefd, dat gedeeltelijk de schetsen bedekte. In de lijsten van de kunstwerken aangekocht onder Huysmans' ministerie komt Van Biesbroeck niet voor.

De nissen aan de voorgevel bleven leeg. Het grote plaasteren beeld verdween spoorloos. Een klein gebronsd plaaster is bewaard in de Anseele-estichting.

En de achtergevel?

De "tempel" zou bekroond worden met de reusachtige zinnebeelden der wijsheid.

In de verslagboeken van de coöperatieve vinden we op 20 en 27 januari 1912 volgende fragmentjes:

"Dan is Anseele met Dierkens naar het huis Coppieters gegaan om te zien naar de maquette Van Biesbroeck voor de achterfacade van het nieuw Feestlokaal. Daar werd opnieuw het opbouwen van het nieuw Feestlokaal

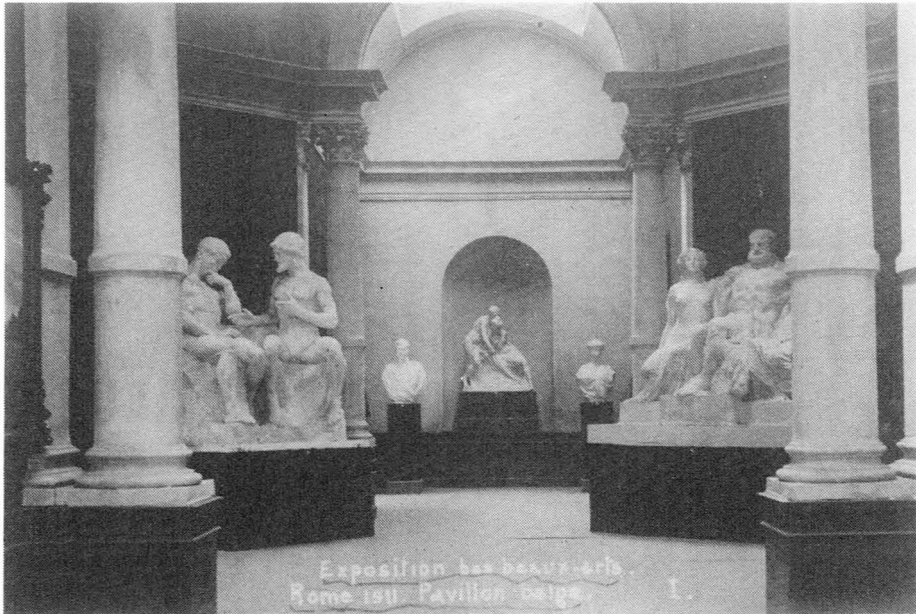

Fig. 8bis.

besproken. Coppieters verklaarde, wanneer hij geheel het werk mocht besturen, dat het lokaal in de maand april 1913 zou gereed zijn." (Openingsdatum van de Wereldtentoonstelling: 26 april);

en

*"Van Biesbroeck geeft in een schrijven de prijzen op voor het gieten in brons van het beeld voor de achterfade nieuw (sic) feestlokaal. Anseele zal verder met Van Biesbroeck onderhandelen."*⁹

Om welk beeld uit Van Biesbroecks oeuvre kon het gaan?

In het voorjaar van 1911 pakte hij uit met nieuw werk op de "*LXXX Esposizione Internazionale di Belle Arti della Societa Amatori e Cultori di Belle Arti*" in Rome. Drie beelden werden van zijn hand tentoongesteld: "*Eros*", de blinde liefde; "*Un saggio*", een wijsgeer; "*Forza, Bellezza e Saggezza*", Kracht-Schoonheid-Wijsheid.¹⁰

Het eerste beeld van dit in 1910 gerealiseerde werk valt buiten beschouwing. De wijsgeer, ook "*Le sage*" of "*Le philosophe*" genoemd, was geïnspireerd door verzen van Leconte de Lisle:

"Les Brahmanes muets et de longs jours chargés,

Ensevelis vivants dans leurs songes austères

Et des roseaux du Fleuve habitants solitaires,

Las des vaines rumeurs de l'homme et des cités

En un monde inconnu puisaient leurs voluptés."

De ongeïdentificeerde persoon, die model stond, figureert ook op het

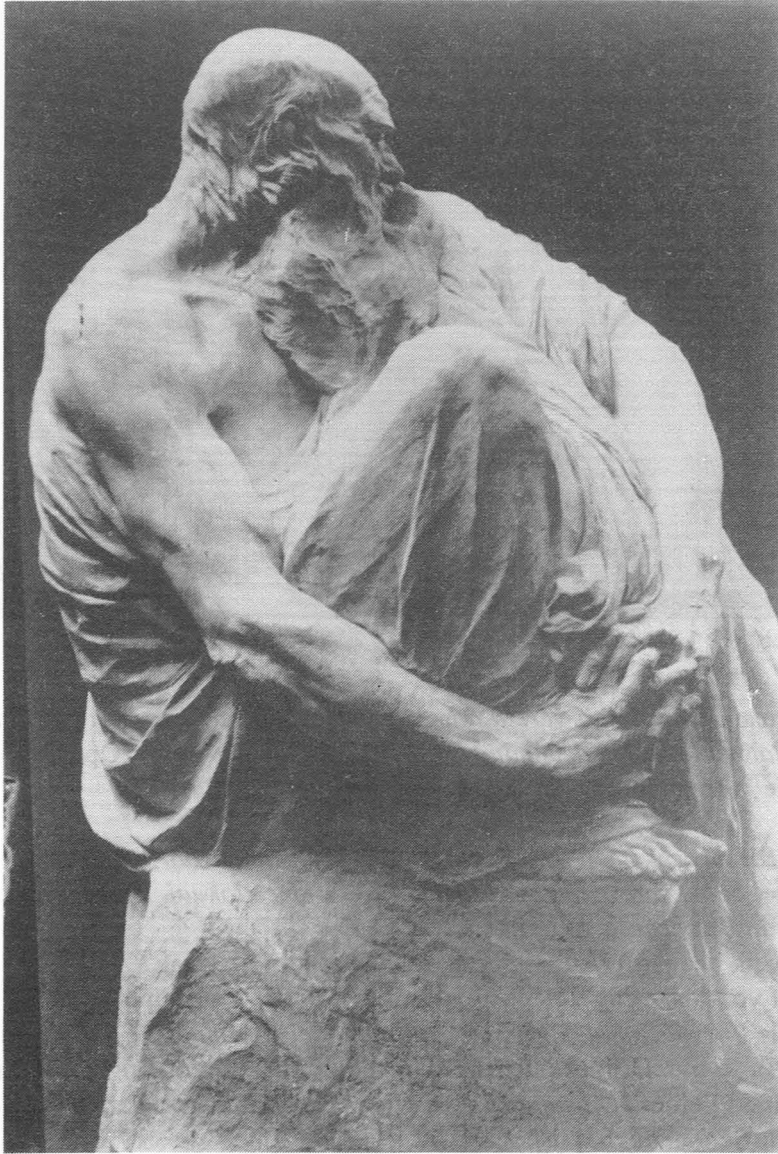

Fig. 9. "De Wijsgeer" (Catalogo Espositie Rome 1911).

François Laurentmonument. Het is de oude man links van de rechtsgeleerde. Hij geeft les aan drie kinderen met een boek in de handen. Hiervoor poseerden twee neven en een nichtje van de kunstenaar, nl. Pol (de oudste), Leon (de jongste) en Suzanne Van Gele.¹¹

Het beeld bevond zich medio 1927 in het Meisjesatheneum, Kortrijkse Steenweg, 12, te Gent.¹²

Van Biesbroeck gaf het, tesamen met "Eros" en tien andere plaasteren beel-

Fig. 10. Rechterzijde van het Prof. François Laurentmonument (A. Walgraef).

den op 12 april 1940 in depot aan Michel Thiery voor het Schoolmuseum. De aanwezigheid aldaar werd door Thiery's opvolger Robert Piette op 15 juni 1945 bevestigd. Na 1952 verdwenen alle beelden in duistere omstandigheden. Onverantwoordelijkheid van Academiegezagdragers, die met dit in-depot-geven geen enkel uitstaans hadden, maar - toevallig in het Berouw ondergebracht - meenden dit materiaal, dat niet met hun smaak strookte, te mogen verwijzen naar een afvalcontainer?...

Daar de steller van het artikel in *"Vooruit"* in 1914 het over de meervoudsvorm *"zinnebeelden der wijsheid"* had, mag dit beeld afgeschreven worden als mogelijke sokkelversiering voor het Feestpaleis.

Blijft de groep *"Schoonheid, Kracht, Wijsheid"* of *"Force, Beauté, Sagesse"*.¹³ Drie figuren zitten op een bank. Middenin troont een naakte Hercules, het onderlichaam met een doek bedekt, de armen op de rugleuning van de bank. Aan zijn rechterzijde zit een zinnelijk vrouwelijk naakt met bijna gesloten ogen. Slechts het rechterbeen is bedekt. De linkerarm hangt neer; de rechterhand houdt een roos, volgens de kunstenaar de mooiste bloem.

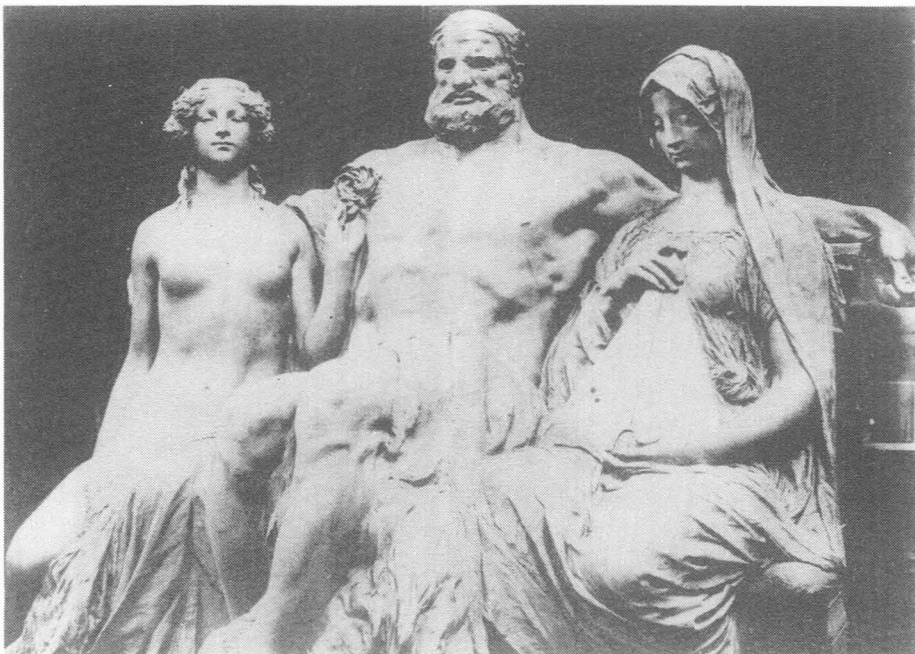

Fig. 11. "Schoonheid, Kracht, Wijsheid" - atelierfoto - (A. Walgraef).

Aan de linkerkzijde van Hercules zit een op Griekse wijze geklede en gesluierde vrouw met in de handen een driehoek. Haar ogen zijn naar beneden gericht.

De driehoek is het symbool van de loge. Zowel vader als zoon Van Biesbroeck waren leden van de Gentse werkplaats "*La Liberté*".¹⁴

Stéphanie Van Gele, Van Biesbroecks levensgezellin alleszins al sinds 1906, met wie hij in 1922 huwde, stond model. Ze deed dit ook voordien voor de twee figuren, die op het François Laurentmonument de rechtsgeleerde flankeren: rechts van hem een vrouw met een wetboek als symbool van de rechtsgeleerdheid, links een gesluierde vrouw met een wereldbol in de rechter- en een olielamp in de linkerhand, als symbool voor de wijsbegeerte. Vooral de gelijkenis tussen deze laatste figuur op het beeld van 1907 en "*De Wijsheid*" uit 1910 is treffend!

In 1926 stond ze model als vrouw met een kind op de arm op het Edmond Van Beverenmonument.

Later paste Van Biesbroeck deze maçonnieke groep centraal in een groter geheel, de zogenaamde "*Volkshulde aan de Schoonheid, de Kracht en de Wijsheid*" of "*Ideaal van de vooruitgang op alle gebied*". De drie figuren werden een fonteinmonument, het zogenaamde "*Waterkasteel*", geplaatst boven een waterval, die in het grote bassin viel en waarnaartoe panelen met verheven beeldhouwwerk liepen, 25 m lang en 2,10 m hoog. Er stonden 75

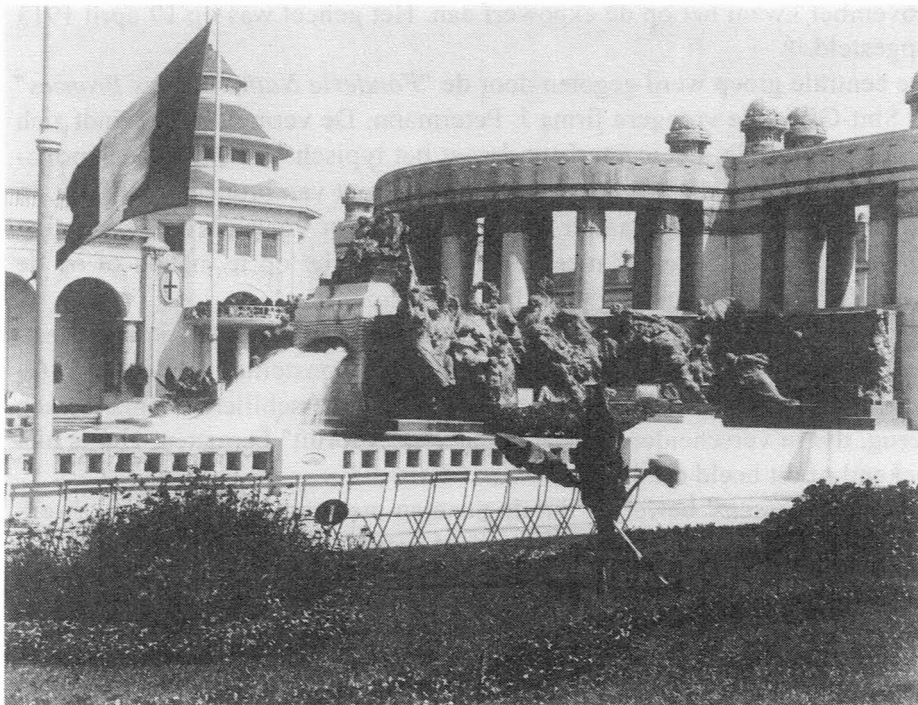

Fig. 12. "Waterkasteel" op de Wereldtentoonstelling van 1913 (Copyright S.A.G.).

figuren op in een golvende beweging met elkaar verbonden: landbouwers, mijnwerkers, zeelui, kunstenaars en wetenschappers.

In de gemeenteraadszitting van 30 december 1912 werd besloten het middestuk in brons te laten gieten, nadat het gemeenteraadslid De Smet volgend verslag had voorgelezen: *"Messieurs. En séance du 23 décembre, le Collège a proposé aux Commissions des finances et des beaux-arts réunies, de faire couler en bronze le groupe central de l'oeuvre nouvelle du sculpteur J. Van Biesbroeck, junior, intitulé: "Force, beauté, sagesse" et représentant "Hercule assis entre le vice et la vertu".*

Cette oeuvre, qui a déjà été admirée a l'étranger et dont vous connaissez la beauté et la valeur artistique, mérite largement la reproduction en bronze. Elle est destinée à figurer à l'Exposition Universelle, au fond de la cour d'honneur dans le château d'eau, le Collège se réservant de désigner ultérieurement l'endroit favorable où sera placé le panneau après l'Exposition. L'exécution du groupe, placement compris, coûterait fr. 8,000: l'intervention de l'Etat pour la moitié de la dépense sera demandée et selon toute probabilité obtenue.

*Nous vous proposons, Messieurs, de bien vouloir voter le crédit déjà approuvé par les Commissions compétentes."*¹⁵

Op 31 oktober 1912 was de helft van "De Volkshulde" gerealiseerd. Op 8

november kwam het op de expowerf aan. Het geheel was op 19 april 1913 opgesteld.¹⁶

De centrale groep werd gegoten door de "*Fonderie Nationale des Bronzes*" te Sint-Gillis, de vroegere firma J. Petermann. De vermelding bevindt zich op de linkerzijde. De rechterkant draagt het typisch Van Biesbroeckmonogram en het jaartal 1910, jaar van creatie en niet van bronzen realisatie. In tegenstelling met het plaaster kreeg het bronzen voetstuk de vermelding "*Beauté, Force, Sagesse*" mee. Uit foto's valt niet op te maken of op de wereldtentoonstelling het gips of het brons stond.

Het plaaster van de middengroep bleef in "Vooruit" en werd in het Feestpaleis tentoongesteld op de hogervermelde tentoonstelling van eind 1916 - begin 1917. In mei 1923 vroeg Van Biesbroeck verschillende kunstwerken terug, die in verscheidene inrichtingen van "Vooruit" berustten. Het is niet bekend of dit beeld erbij was.¹⁷

Suzanne Janssens' bewering dat de panelen met verheven beeldhouwwerk tijdens de Eerste Wereldoorlog vernield werden is onjuist.¹⁸ Getuige een brief van 13 december 1923 uitgaande van het College van Burgemeester en Schepenen aan de Commissie van het Museum voor Schone Kunsten: "*Nous vous prions d'autre part de nous faire connaître votre avis concernant le placement éventuel au Musée de la "Fontaine Monumentale" que Monsieur Van Biesbroeck a réalisée pour l'Exposition Universelle de 1913. Ce monument devait dans l'esprit de l'Administration Communale d'avant la guerre être coulé en bronze.*

Ce projet n'a pas pu être exécuté par le fait des événements qui se sont déroulés depuis et ne pourra vraisemblablement pas être réalisé à bref délai. Il nous a paru pourtant que l'oeuvre doit être conservée avec les soins voulus et peut être estimez vous qu'elle est digne de prendre place dans nos collections."¹⁹

Deze brief dateert uit de periode waarin Van Biesbroeck, op uitnodiging van Frédéric de Smet, in de "*Cercle Artistique et Littéraire de Gand*" een tentoonstelling hield. Een zestigtal schilderijen, tekeningen en pastels werden er tentoongesteld. Geen sculpturen, omdat de inpakking en de verzending ervan te kostelijk was.²⁰ Het was zijn eerste naoorlogse tentoonstelling te Gent. Ze werd overwegend zeer goed onthaald door de pers.

Sloeg de brief op de volledige monumentale fontein, of op de centrale groep, of op de zijpanelen?

In de correspondentie van het Gentse Museum voor Schone Kunsten bevindt zich tevens een quasi onleesbaar geworden doorschrift van een brief, te dateren tussen 19 en 24 februari 1925, en door de Inspectie van Schone Kunsten aan de Schepenen van Schone Kunsten gericht was. Het betreft een toegangszegging tot de opslagplaats van de plaasteren beelden van de monumentale fontein. De essentie ontsnapt echter door de slechte bewaar-

staat van het document.²¹ Waren de plaasters toen verdwenen?

De vraag kan gesteld worden of het middendeel van de fontein vóór de Eerste Wereldoorlog effectief reeds in brons werd gerealiseerd?

De archieven van de bronsgieterij zijn niet bewaard.

In de loop van 1918 gaf de Duitse bezetter aan de gemeentebesturen de opdracht een lijst binnen te leveren van alle bronzen beelden. (Het aantal op de kerkhoven moest niet gespecificeerd worden.) Deze lijst werd voor Gent tot nogtoe niet teruggevonden.

Wel kennen we uit het dagboek van Joseph Nève het verdwijnen van verschillende beelden: op 4 september 1918 de koperen beelden van het Postgebouw; op 23 september de vier beelden door L.J. Mast vervaardigd voor de Koninklijke Nederlandse Schouwburg, de twee beelden van Domien van den Bossche op de Verloren Kostbrug en het monument van Leie en Schelde van Graaf de Lalaing aan de Citadellaan. "*Les Allemands - ce peuple de la Kultur*" waren wel zo vriendelijk de beelden van Mast en Graaf de Lalaing naar de "Florida-fabriek" te voeren om er afgietsels van te maken.²² Ook andere beelden verdwenen op niet nader gepreciseerde momenten: het beeld van Graaf Oswald de Kerchove, de beelden van het Museum voor Schone Kunsten, het standbeeld van Prof. Guislain. Na de wapenstilstand werd dit laatste monument teruggevonden, evenals de beelden van Mast en Graaf de Lalaing.²³

Over "*Kracht, Schoonheid, Wijsheid*" wordt niet gesproken. Evenmin wordt het beeld vermeld in het "*Kriegs Album 1916*" door de Duitse Kommandantur uitgegeven.²⁴

Bij Drèze lezen we op 30 november 1912: "*Ook ware het te wenschen dat het gewrocht van den heer Van Biesbroeck bestendig werd door het in brons te doen gieten, om tot sieraad te blijven dienen van de Plaats, waar het ter gelegenheid der Tentoonstelling zal opgericht worden, en dat dit plein, na het einde der Tentoonstelling, behouden bleef als "Plaats der Wereldtentoonstelling van 1913", te midden eener rijke wijk, die weldra aldaar zou tot stand komen.*"²⁵

De gegevens in het "*Gemeentebled*" maken ons weinig wijzer. Vanaf begin 1915 zijn er verschillende beslissingen voor de aanwending van de gronden van de tentoonstelling van 1913 in het kwartier Sint-Pieters-Aalst.²⁶ Op 17 april 1923 kreeg de oude Grondwetplaats, die als erehof van de gewezen tentoonstelling tussen de Krijgslaan en Congreslaan was ingericht, de benaming Graaf de Smet de Naeyerplein.²⁷

Pas op 9 oktober 1925 las men: "*Rondom het Graaf de Smet de Naeyerplein zijn met steenslag belegde dreven van 20 m breedte voorzien. In het midden zouden behouden blijven: het monument van het "Ros Bayard" en den bassijn omringd door de leuning in metselwerk, zooals op den achtergrond, naar de Krijgslaan toe, het zinnebeeldig monument "Kracht, Wijsheid en Schoonheid".*"²⁸

Fig. 13. "Schoonheid, Kracht, Wijsheid" in het parkje van het Graaf de Smet de Naeyerplein (Copyright S.A.G.).

Het idee om bij de aanleg van het Maria-Hendrikaplein het "*Ros Beiaard*" daar op de achtergrond te plaatsen werd door de Commissie van Monumenten en Stadsgezichten ongunstig geadviseerd.²⁹ In 1932 werd de vijver vervangen door een grasperk.³⁰

Wanneer werd de centrale groep van de monumentale fontein in brons gerealiseerd en wanneer werd deze realisatie op zijn brede bakstenen sokkel midden het "*Miljoenenkwartier*" geplaatst? We blijven in het ongewisse.³¹

Wel willen we als hypothese stellen dat, als dit beeld in augustus 1914 nog niet in brons was gegoten, het niet uitgesloten was, dat men het idee had het op de sokkel van de achtergevel van het Feestpaleis te plaatsen.

Men kan zich echter afvragen welke indruk het daar - evenals trouwens als "*Hij Heersche*" op de voorgevel - op een hoogte van 30 à 40 meter zou gemaakt hebben?

André DESPRETZ

NOTEN

1. VANDENSANDE T., "*Huizen van, voor en door het Volk. Rond het Feestlokaal Vooruit in Gent.*", Monografieën Bouwkundig Erfgoed 3, Koning Boudewijnstichting, Brussel, 1988, p. 25.
2. "*Feestpaleis Vooruit*", Tentoonstelling Proka, 1981, p. 3-4.
3. STALLAERT R. & SCHOKKAERT L., "*Onder Dak, een eeuw volks- en gildehuizen.*", Bijdragen Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, nr. 5, Gent, 1987, p. 54.
4. Dagblad "*Vooruit*", 16.06.1914.
5. "*Volksalmanak Vooruit voor Noord- en Zuid-Nederland - 1905*", Gent, 1904, p. 35.
6. AVANTI, "*Een Terugblik*", 2de uitgave, Gent, 1935, dl. 3, p. 48.
7. ARNAUDIES F., "*J. van Biesbroeck, peintre et sculpteur*", Algiers, 1931, afbeelding nr. 35.
8. DE WEERDT D. & GELDOLF W., "*Camille Huysmans Geschriften en Documenten - VI A - Camille Huysmans en de Cultuur*", Antwerpen/Amsterdam, 1979, p. 150-152, Document 121.
9. A.M.S.A.B., "*Verslagboeken Coöperatieve. D7. 1910-1912*", p. 57-58, 20.01.1912; p. 64, 27.01.1912.
10. "*Esposizione Internazionale di Roma - Catalogo della Mostra di Belle Arti*", Bergamo, 1911, p. VII & 56.
COLLUCI C.W., "*Cronaca dell'Arte all'Estero - Jules Van Biesbroeck*" in "*Vita d'Arte*", 01.1911, p. 44-46.
11. Meegedeeld door Mevr. Violet Van Biesbroeck, dochter van de kunstenaar. Waarvoor mijn dank.
12. K.A.S.K. (=Koninklijke Academie voor Schone Kunsten), IV, 100, brief van 01.07.1927. De prefect van het Meisjesatheneum, Kortrijksesteenweg, 12, Gent vroeg het beeld terug aan de Gentse Academie voor Schone Kunsten waaraan het voor een expositie uitgeleend was. Dit omdat Van Biesbroeck uit Algerije overkwam. De Academie voldeed binnen de week aan dit verzoek.
13. HAERENS K., "*Standbeelden van Gent*", Gent, 1977, p. 97-99, nr. 39.
JANSSENS S., "*In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad*", Gent, 1980, p. 284-286.
14. PARMENTIER Ch., "*Histoire de la Rév..., L..., La Liberté à l'O.. de Gand*", ms., s.d. (1904?), Annexe XII "*Liste des membres 1901*", p. 169. Beide van Biesbroecks zijn vermeld bij "*Membres affectionnés*".
15. "*Stad Gent - Gemeentebld 1912 - Tweede halfjaar*", Gent, 1912, p. 1401, 30.12.1912, nr. 28: "*Uitvoering in brons van het gewrocht van M.J. Van Biesbroeck "Force, beauté, sagesse"*".
16. DREZE G., "*Gand - Exposition - Organe officiel de l'exposition universelle et internationale de Gand en 1913*", Gent, 1912, jg. 2, afl. 21, p. 253; afl. 22, p. 265; afl. 24, p. 295. "*Gazette van Gent*", jg. 246, nr. 91, 19.04.1913.
17. A.M.S.A.B., "*Verslag Beheerraad Vooruit I - 17.12.1921 - 06.09.1924*", 12.05.1923: "*Er werd aan van Meenen opdracht gegeven deze zaak aan advocaat D'Assele te onderwerpen.*"
18. JANSSENS S., "*In het openluchtmuseum te Gent, de Arteveldestad*", Gent, 1980, p. 284-286.
19. Museum Schone Kunsten Gent, Documentatiemap Jules Van Biesbroeck.
20. B.R.U.G., Hs. III, 16, 22.08.1923; 29.08.1923.
21. Museum Schone Kunsten Gent, "*Correspondentie*", nr. 350, tss 19 & 24.02.1925.
22. S.A.G., Reeks XXI (6-9), o.m. Dagboek van Joseph Nève.
23. CAPITEYN A., "*Weinig werk, veel honger. De problemen van het dagelijks leven.*" in "*Gent en de Eerste Wereldoorlog. Het stadsleven in de jaren 1914-1918.*", Gent, 1991, p. 81.

24. "*Kriegs Album von Gent. Herausgegeben von der Photographischen Abteilung der Kommandantur Gent. 1916.*", Barmen, s.d.
Volgende beelden worden vermeld: p. 5 Metdepenninghen; p. 126 Prof. François Laurent; p. 131 Lieven Bauwens; p. 132 Gebroeders Van Eyck; p. 142 gevelbeelden Vlaams Theater; p. 154 Verloren Kostbrug; p. 155 Leie en Schelde; p. 163 Sakala; p. 164 Mastplanters.
25. Drèze G., "*Gand Exposition - Gent Wereldtentoonstelling - 1913*", 30.11.1912, afl. 24, p. 295.
26. "*Stad Gent - Gemeenteblad - Eerste halfjaar 1916*", 23.06.1916, p. 642-648; punt 2 "*Kwartier van St. Pieters-Aalst. Bepaalde aanwending van de gronden der Tentoonstelling van 1913.*"
27. "*Stad Gent - Gemeenteblad - Eerste halfjaar 1923*", 17.04.1923, p. 455.
28. "*Stad Gent - Gemeenteblad - Tweede halfjaar 1925*", 09.10.1925, p. 425.
29. "*Stad Gent - Gemeenteblad - Eerste halfjaar 1926*", 12.04.1926, p. 423.
30. "*Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het Cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4nc. Stad Gent. 19de & 20ste-eeuwse stadsuitbreiding.*", Gent, 1982, p. 234-238.
31. Volgens S. JANSSENS, *Op. Cit.*, werd het plein heraangelegd en kreeg het monument een nieuw onderstuk in voorbereiding voor de Floraliën van 1950.

DE GENTSE BURGERLIJKE WACHTEN. 1814-1914

(Vervolg)

DE TEMPORAIRE WACHT, 1830

De schutterij, die zo veel geld en moeite had gekost, werd dus wegens onbetrouwbaarheid als niet bestaande beschouwd. Het vooruitziende stadsbestuur zag zich dan ook verplicht een ander korps in het leven te roepen om de weinig talrijke politie te helpen bij het bewaren van de openbare orde. In ruggespraak met de gouverneur van Oost-Vlaanderen, de Hollander Van Doorn, besloot het schepencollege tijdens de buitengewone zitting van 27 augustus 1830 "*Eene burgerlijke wagt zamengesteld uit gegoede ingezetenen dezer stad zal worden ingerigt tot handhaving der algemeene rust en orde. Dagelijks te beginnen van heden zal bij toer de role een genoegzaam getal personen door het besturingskollegie uitgenodigd worden zich des avonds ten stadhuize te begeven en aldaar gedurende de nacht te verblijven tot het voorkomen en stelling van alles wat de rust en orde in de stad zou kunnen stooren.*

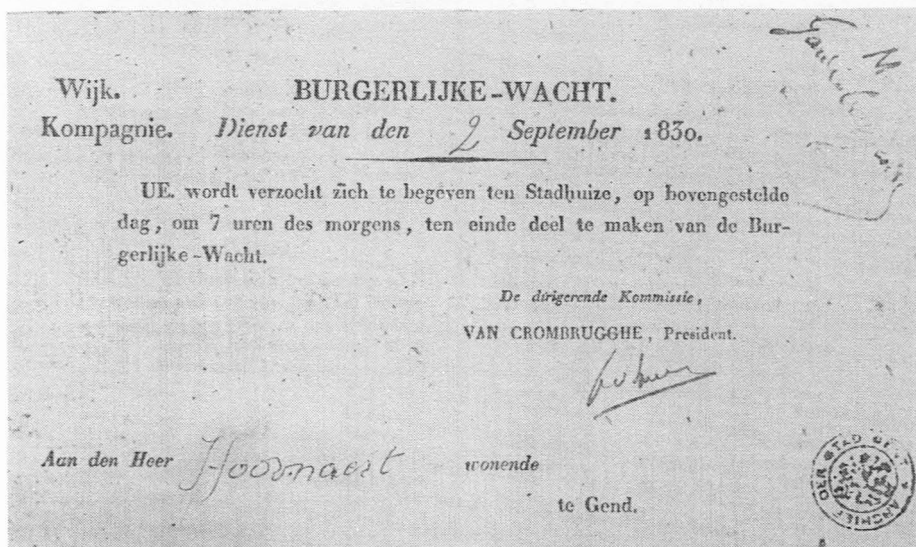
Een commissie bestaande uit de heeren Boeÿe, Hamelinck, Bossaert, graaf d'Hane de Smet-Grenier, Martens-de Meersmans en Rosseel leden van den raad, onder het voorzitterschap van den heer staatsraad burgemeester en ter adjunctie van de heeren Van Esbeek dit Vanderhaeghen de Mussain en

*Eduard Grenier, zal de dienst der Burgerlijke Wagt reguleeren en tot bewa-
ring van rust en orde de noodige bevelen geven. Afschrift dezès zal ten sine
van goedkeuring aan den heer gouverneur der provincie worden onderwor-
pen."* (RV-27 aug)

Het antwoord van de gouverneur kwam op 28 augustus: *"Ter beantwoording
van uwe missieve van de 27sten dezer heb ik de eer uedele heren te kennen te
geven dat ik de doelmatigheid om tot de zamenstelling van eene wacht
uitgemaakt van gegoede ingezetenen om aangesloten met de burgerlijke
overheid en de Militaire magt, ten einde orde en Rust te verzekeren, over te
gaan, erken en dus den door uwen Stedelijken Raad genomen maatregel
goedkeure."* (SAG-M25)

Uit een honderdtal personen, deels vrijwillig deels verplicht, werd er iedere
avond een groep aangeduid die patrouille moest lopen in de stad. (Afb. 1)
*"Sedert dezen nacht hebben patrouilles der burgerlijke wacht, van wege de
regering daertoe aenzocht, onze stad doorkruyst, en zulk zal, tot nader
bevel, den aenstaende nacht en volgende nachten voorts plaets hebben."*
(GvG-28 aug)

De onrust steeg; reeds na enkele dagen zag men zich genoodzaakt meerdere
groepen uit te sturen, zowel bij nacht als bij dag. Steeds meer inwoners
werden opgeroepen. Zo kon de Gazette van Gend op 9 september melden:
*"De regering der stad houd zich met de bepaeldelyke zamenstelling der
burgerwacht bezig, welke uyt omtrent 6000 mannen zal bestaen. (1) Het
vraagstuk van de kiezing der officieren is hier anders dan in de overige
steden der zuydelyke provintien besloten geworden; want hier zullen dezelve
door de stedelyke regering benoemd worden."* (GvG-9 sep)

Afb. 1. Oproepingsbevel uit de eerste dagen van de temporaire wacht. (SAG-M25)

DAG-ORDE.

Artikel 1.

Ingeval van oproer of brand, zullen de Heeren Kapiteins der Burgerlijke Wacht, op het alarmteeken door den tamboer van het garnizoen gegeven, of op de schriftelijke uitnoodiging, die hun wegens de Commissie zal gedaan worden, alle de manschappen huane kompagnie behoorende, voor derzelve woning vereenigen.

Art. 2.

Wanneer de twee derden der kompagnie zullen verzameld zijn, zal de Kapitein, of bij deszelfs afwezigheid, een der Luitenanten zich met dezelve naar het Stadhuis begeven, hij zal die plaatsen op de Botermarkt, de register vleugel naar de Hoogpoort, alwaar de Adjudanten der Wacht zich zullen bevinden, ten einde de plaats, welke de kompagnie moet beslaan, aan te wijzen.

Art. 3.

Elke kompagnie, zal, op het appel van haar nummer, zich langs den grooten trap, Botermarkt, naar de zaal van het Arsenal begeven, alwaar zij wapens zal ontvangen: zij zal aftrekken langs den trap gevende op de Hoogpoort, en zal zich op dezelfde straat in orde stellen de register vleugel naar de Groensmarkt, zij zal de instructien der Commissie, door de tusschenkomst der Adjudanten der Wacht, aldaar afwachten.

Art. 4.

De schikkingen van het art. 1, zijn van toepassing aan de Wacht te paarde, welke zich op de Pouillemarkt zal vereenigen, alwaar zij insgelijks de instructien der Commissie zal afwachten.

Art. 5.

De Commissie zal, onder de Heeren aanwezige officieren, aanwijzen dien, welke het opper-kommando zal voeren, deze zal zich met de militaire autoriteiten verstaan nopens de te nemen maatregelen van uitvoering, en er zal hem een Politie-Commissaris toegevoegd worden.

Art. 6.

Het tegenwoordig dag-orde zal door den Opper-kommandant der Wacht te paarde, aan zijn onderhebbende korps medegedeeld worden en door de Kapiteins der Wacht te voet aan derzelve onderlinge kompagnien, welke werden uitgenoodigd zich overeenkomstig te gedragen.

Gearresteerd door de dirigerende Commissie der Burgerlijke Wacht, in zitting van den 23 September 1830.

De Voorzitter,
VAN NELLE.

ORDE DU JOUR.

Article 1.

En cas d'émeute ou d'incendie Messieurs les Capitaines de la Garde Bourgeoise, sur le signal d'alarme donné par les tambours de la garnison, ou sur l'invitation par écrit, qu'ils en auront reçue de la part de la Commission, réuniront, devant leur domicile, tous les gardes faisant partie de leur compagnie.

Art. 2.

Lorsque les deux tiers de la compagnie seront réunis, le Capitaine et en son absence un des Lieutenans partira avec la compagnie pour l'Hôtel-de-ville, il la placera Marché au Beurre, la droite appuyée vers la rue Haute-porte, où les Adjudans de la Garde se trouveront, pour indiquer la place que la compagnie devra occuper.

Art. 3.

Chaque compagnie, à l'appel de son numéro, se dirigera par le grand escalier Marché au Beurre vers la Salle de l'Arsenal, où elle recevra des armes: elle descendra par l'escalier donnant sur la rue Haute-porte et ira se ranger dans la même rue, la droite appuyée au Marché aux Herbes, elle y attendra les instructions de la Commission, transmises par l'intermédiaire d'un des Adjudans de la Garde.

Art. 4.

Les dispositions de l'article premier sont applicables à la Garde à cheval, qui se réunira au Marché aux Poullets, où elle attendra également les instructions de la Commission.

Art. 5.

La Commission désignera parmi Messieurs les Officiers présents celui qui commandera en chef, celui-ci s'entendra avec l'Autorité militaire, pour les mesures d'exécution à prendre, et il lui sera adjoint un Commissaire de police.

Art. 6.

Le présent ordre du jour sera communiqué par le Commandant en chef de la Garde à cheval à son corps et par les Capitaines de la Garde à pied à leurs compagnies respectives, qui sont invités à s'y conformer.

Arrêté par la Commission dirigeant la Garde Bourgeoise, en séance du 23 Septembre 1830.

Le Président,
VAN NELLE.

Afb. 2. De eerste voorschriften voor de Temporaire Wacht. (SAG-M25)

De commissie die de dienst van de wacht moest uitmaken had schepene J.L. Van Melle volmacht gegeven het korps enigzins te organiseren. De raadsheer had de gewapende burgers ingedeeld in compagnies van ongeveer 100 man sterk, met als kapitein de meest geschikte onder hen. De taakverdeling en de aanduiding van een algemeen kommandant werden gedaan bij de verzamelingen en naar gelang de omstandigheden van de dag. (Afb. 2)

Deze toestand kon natuurlijk niet blijven duren, een betere organisatie drong zich op. De 2de oktober om 5 uur in de namiddag, bij geheime stemming in het raadshuis onder de toen reeds 23 kapiteins, kwam de baron Charles Coppens (2) als opperbevelhebber uit de bus. Twaalf compagniekommandanten hadden hem hun stem gegeven. Bij algemene stemmen werd jonker Auguste Pycke ten Aerden tot tweede kommandant gekozen. (3) De vijf bataljons die men zou inrichten moesten worden bevolen door de Majoors Eduard Neyt, Frans Stobbelaers, Claus Van Aken en de burggraven de Clerq Wissocq de Sousberghe en Moerman d'Harelbeke. (SAG-M25 en GvG-3 okt)

Vanzohaast als bevelhebber aangesteld, zette kolonel Coppens zich aan het werk. Reeds na enkele dagen kon hij het schepencollege een reglement voorleggen bestaande uit 18 artikelen. (Afb. 3) De raadsheren vonden dat Coppens te hard van stapel liep. Na grondige bestudering en afzwakking van enkele voorschriften, lieten ze, het nu 16 artikelen tellend "Reglement pour la Garde Bourgeoise de la ville de Gand" in het raadsverslag opnemen. (RV-19 okt) De GvG haastte zich er een vertaling van te brengen. (Afb. 4)

De vijandige houding van de bevolking tegenover het Hollands garnizoen steeg met de dag. Om nog meer moeilijkheden te vermijden en in ruggespraak met de militaire bevelhebber, liet de burgemeester volgende proclamatie in de stad afficheren: *"Om onnodige onrust te vermijden zullen de legereenheden zich terugtrekken in de citadel maar zullen, zo nodig, volledige steun verlenen aan de burgerwacht."* (4)

De burgerlijke wacht die nu reeds meer dan 3000 man in zijn gelederen telde moest vanaf 2 oktober alle patrouilles alleen uitvoeren. Ook de bewaking van de gevangenis, de stadspoorten, het Spanjaardenkasteel e.a. moest worden overgenomen.

Toen het in Gent bekend werd dat het Voorlopig Bewind in Brussel de onafhankelijkheid van België had geproclameerd was het hek voorgoed van de dam. Patriotten, maar vooral meelopers, trachtten de poort- en andere wachten te ontwapenen. Men plunderde de nu leegstaande kazernes en viel Oranje-gezinde burgers aan. De burgerwacht trad hard op. De opstandelingen betreurden een dode en verschillende gekwetsten.

Bij dagorder van 5 oktober feliciteerde kolonel Coppens zijn manschappen: *"Dappere burgers van Gent, gisteren heb u voor de eerste maal uw standvastigheid moeten tonen en aan de onruststokers laten voelen dat u niet voor*

Reglement pour la Garde Bourgeoise Urbaine ariette par M^r le Colonel Commandant

Considerant qu'il est dans l'esprit de nos institutions qu'il y ait une force suffisante pour maintenir la tranquillite publique et assurer le respect du aux lois, aux personnes & aux propriétés.

Art 1er Les Chefs de bataillon, inscriront d'office tout individu domicilié ou résidant a l'âge de 18 a 50 ans, qui ne fait pas déjà partie de la garde.

Art 2 Nous pour tous au service, les chefs de maison qui ne figurent pas au rôle des contributions de la ville, ni leurs fils habitant avec eux et qui sont dans le même cas.

Art 3 tout Citoyen dûment inscrit et incontinent convoqué qui ne se présentera par excuse de plein droit pour la première fois une amende de 3 florins & de 6 florins en cas de récidive au profit du bureau de bienfaisance.

Art 4 tout garde quelque soit son grade qui ne se sera par rendu au poste qui lui sera designé ou qui l'aura quitté pendant la durée du service actif sans la permission de son chef, encourra par ce seul fait une amende d'un florin, et sera convoqué pour faire le service le lendemain.

Art 5 Le Commandant en chef fera publier a l'ordre & signalera par voie d'affiches et d'insertion dans les journaux les noms des citoyens qui s'étant soustraits au service de la garde auront par ce fait encouru l'amende dans les 24 heures.

Art 6 Les amendes seront versées dans les mains des Capitaines, le produit en sera remis au bureau de bienfaisance. Le garde qui refusera de payer dans les 24 heures de la sommation l'amende encourue pourra être mis aux arrêts dans la prison municipale pour un temps qui n'excédera pas trois jours.

Afb. 3. Het door baron Charles Coppens opgestelde reglement (De 6 eerste artikels uit 18). (SAG-M25)

Art 7 Nulle exemption, pour cause de maladie ou d'infirmités ne sera admise sans la reproduction d'un certificat délivré par deux officiers des unités attachés aux bataillons.

Art 8 Il est laissé au commandant en chef le droit d'accorder quelque exemption pour des circonstances légitimes, sur l'avis des quatre chefs de bataillon.

Art 9 Le remplaçant ne reste pas moins tenu de faire son service personnel, bien entendu que le remplaçant doit avoir l'âge spécifié par le règlement et aussi les conditions prescrites par l'article 2 du présent arrêté.

Le Colonel pourra pour des raisons majeures & sur l'avis des capitaines autoriser un garde à se faire remplacer.

Art 10. La garde urbaine (Gantouise) continuera de porter pour couleurs distinctives, les couleurs nationales Rouge Jaune & Noir.

Art 11 Les drapeaux de bataillons porteront pour devise & liberté ordre public & le numéro de chaque bataillon, les compagnies porteront les chiffres des compagnies.

Art 12 Les gardes ne pourront prendre les armes, ou se rassembler en état de garde urbaine, sans l'ordre de leurs Chefs.

Art 13 Aucun officier ne pourra sous le service ordinaire faire distribuer des cartouches aux gardes, si ce n'est en cas de réquisition, précise de l'autorité compétente à qui il demeura responsable des événements.

Art 14 Ceux qui seront élus dans quelque grade que ce soit se comporteront comme des citoyens qui commandent à des Citoyens.

Art 15 tant que les gardes sont en état de service ils sont tenus d'obéir aux ordres de leurs chefs, l'ordre de service sera fixé par l'autorité locale, qui se concertera à cet égard avec le commandant en chef de la garde urbaine.

Art 16 la garde urbaine sera divisée en 8 Bataillons chaque Bataillon de 8 compagnies chaque compagnie de:
1 Capitaine 1 lieutenant 2 sous lieutenants 1 sergent
Major & Sergent 1 fourrier 8 Capotrays 1 tambour
et 100 hommes.

Art 17 l'état Major de bataillon sera composé de
1 chef de bataillon 1 lieutenant adjudant Major 1

REGERING

VAN GEND.

REGLEMENT VOOR DE BURGERLYKE WACHT DER STAD GEND.

Den EERSTENINGS-RAAD der stad Gend.
In aenlaet nemende dat allen burger verplicht is
mede te werken tot de handhaving der publieke rust,
en om de eerbied aan de wetten, aan de personen
en eygdommen te verzekeren, besluit:

Art. 1. De Burgerlyke Wacht zal georganiseerd
blyven op den thans bestaenden voet; allen inwo-
ner der stad Gend, van den ouderdom van 18 tot
50 jaren, zal gehouden zyn den dienst der gemele
Wacht te verrichten.

2. Zyn uytgezonderd:
1. De werklieden en dienstboden.
2. De krank.
3. De burgers gelast met eenne publieke bedie-
ning, gedurende den tyd dat zy de zelve zullen
waarmaken.

3. Zyn tydelyk van dienst verschoond:
1. De ziekelike.
2. Zy die eenne wettige reden van afwezigheid
zullen doen llyken.

4. De krank en zieke zullen enkelyk verschoond
zyn by het overbrengen van een certiffkaet, afgele-
verd door den gezondheids officier van het bataillon.

5. Geene vervanging zal aenvoerd worden dan om
zwer gewigtige beswegredenen, overgelaten aan de
uytspraak van de kommandanten der compagnieën.
In geval van reclamatie, zal den kolonel komman-
dant definitief beslissen.

Den vervanger zal op de lyst der Burgerlyke
Wacht moeten ingeschreven zyn, en zal in dit ge-
val, moeten bezitten den zelfden graed als den ver-
vanger.

6. Allen burger ingeschreven en behoortyk opge-
repen, welken aan de uyt noodiging niet zal beant-
woorden, of die weygeren zal de betelen, hem door
zyne oversten gedurende den dienst gegeven, te ver-
vullen, zal eenne boete verliesen, voor de eerste
maal van een tot dry guldens, en in geval van
herhaling, van dry tot zes guldens.

In geval van weygering om deze boete te voldoen
binnen de 24 uren, zal hy konnen gestraft worden
met een gevang van dry dagen.

Deze straffen zullen uytgesproken worden door den
raad der Burgerlyke Wacht, zamengesteld als volgt:
den kolonel kommandant, en by diens afwezigheid,
den majoor 1. in rang zynde, president; eenen ma-
joor, eenen kapiteyn, eenen luytenant, eenen ser-
jeant, eenen korporaal en eenen burger; eenen ka-
piteyn zal de functie van rapporteur waarmaken,
en eenen kapiteyn kwartier-meester die van greffier.

De namen der gevonniste zullen publiek worden
gemaakt, de onwilligen zullen daerenboven by voor-
keur, tot het dragen van andere publieke lasten,
gecompen worden.

De boeten zullen in de kas van den bureau van
weldadigheid dezer stad gestort worden.

7. De overtredders, welke de vervolging voor de
rechtbank van municipale politie willen vermijden,
zullen konnen gestaan met het maximum der boete
onder de handen van den fourier der compagnie te
storten, binnen de vier-en-twintig uren naer het
eyndigen van den dienst. Den fourier zal van dezen
ontfang rekening houden om daer van onmiddelyk
tegen tegeu, de storting te doen in de gezeide
kassa.

8. Uniforme kolouren der Burgerlyke Wacht sul-
ten zyn, rood, geel en zwart.
9. De vaendels der bataillons sullen voor zin-
spreuk dragen: *Vryheid, publiek Order*, en den
nummer van elk bataillon.
De fanions der compagnieën sullen er van de num-
mers dragen.

10. De compagnieën sullen niet vermogen zich
ouder de wapens te verzamelen, ten zy op bevel
van den oversten, en ingevolge de uyt noodiging,
welken dezen daer omtrent van den kolonel kom-
mandant of den opper-officier die hem vervangt,
zal ontvangen hebben.

11. Geene officier zal vermogen binnen den ge-
woonen dienst, eenige cartouchen aan de Wachten
te doen uytdeelen, ten zy ingeval van een stellig
aenzek der beroegde overheyd, op pene van ver-
antwoordelyk te zyn voor de gevolgen daer uyt te
ontstaen.

12. Die, welke tot eenen welkdanigen graed zullen
keuzen worden, zullen zich gedragen als burgers die
aan burgers bevelen geven.

13. Zoo lang de wachten in dienst zyn, zyn zy ver-
plicht aan de bevelen huer oversten te ghoorzamen;
het order van dienst zal door de plaatselike overheyd
bepaald worden, in overeenstemming met den opper-
kommandant der Burgerlyke Wacht.

14. De Burgerlyke Wacht is verdeeld in vyf ba-
tailleurs, elk bataillon in acht compagnieën, en elke
compagnie zal bestaen uyt eenen kapit-eyn, eenen
luytenant, twee onder-luytenanten, eenen sergeant-
major, vier serjeanten, eenen fourier, acht korpo-
raels, eenen tambour en 100 mannen.

15. Den staf van het bataillon zal zamengesteld
zyn uyt eenen bataillons-kommandant, eenen luyte-
nant-adjudant-major, eenen luytenant-kwartier-meester,
vier hulp-majors en eenen adjudant-onder-
officier.

16. Den generalen staf zal bestaen uyt eenen opper-
kommandant, eenen tweeden kommandant, vyf
bataillons-kommandanten, eenen chirurgien-major,
twee kapiteyns-adjudants-majors en den kapiteyn-
kwartiermeester.

Gedaen in zitting waren 19 oktober 1830, alswar
tegenwoordig waren MM. *Fan Crombrughe*,
burg-meester, president; *De Meyers*, *De Euck*,
De Steulemeester, *Van Pottelsberghe*, *Huemeluck*,
Linnander, *Van de Broeck*, *Schoornen*, *Martens*,
Ch. Pycke, *J. B. Van Lakeren*, *Fispoel*, *Rosael*
en *Kervyn*, leden van den stedeliken raad,
Rotier en *Eye-Schoutheer*, secretarissen.

BERIGT.

DE REGERING DER STAD GEND.

Onderrigt zynde dat particulieren geen deel ma-
kende van de Burgerlyke Wacht, in bezit hebben
wapenen en wapenings voorwerpen toebehoorende
aan den Staat en aan de zelve Burgerlyke Wagt,
noodigt de houders van deze voorwerpen 'er de af-
geving van te doen in het kwartier-generaal der Bur-
gerlyke Wagt ten stadhys; alswar hun eenstonds
zal betaeld worden voor elk

Genève 5 francs;
Sabot 3 "
Gilberns met leders riem 1 1/2 "
Pistool 1 1/2 "
Gedaen ten stadhys van Gend, in zitting van
den regerings-raed, den 20 oktober 1830.

Den Burge-meester President,
Van Coensteghe.

Afb. 4. Reglement van de Temporaire Wacht. GvG 21 okt. 1830.

niets wapens gekregen hebt. Het gebruik dat u ervan hebt moeten maken heeft slachtoffers geeist, laat ons hopen dat het de laatste zijn..."

Vanaf de onafhankelijkheidsverklaring kwamen de gebeurtenissen in een stroomversnelling terecht. Het Voorlopig Bewind benoemde Louis Coppens (broer van de kolonel) en de advocaten Spilthoorn en Carlier als afgevaardigden voor de provincie Oost-Vlaanderen. Bijna alle soldaten van Belgische nationaliteit deserteerden uit de citadel. De kolonel Van Den Sande (5) werd plaatskommandant in Gent. Graaf de Merode en ridder Gamont kwamen de zaak van de patriotten bij de stadsraad bepleiten. Het legioen "Belgo-Parisienne" onder de leiding van kolonel de Pontecoulant, trok de stad binnen om er de Hollanders uit de citadel te verdrijven. Dit en nog andere zaken speelden zich af tussen 7 en 11 oktober. (4)

De patriotten van de Pontecoulant waren door de arbeiders geestdriftig ontvangen. De burgerij en daarmee de meeste burgerwachten, nog altijd uit de middenstand spruitend, waren niet zo opgetogen. Uit angst voor nog meer plunderingen en andere moeilijkheden waren ze niet bereid met de vrijwilligers, meestal avonturiers, samen te werken.

Reeds op 12 oktober verwittigde de plaatskommandant de kolonel Coppens ervan dat er een samenzwering op komst was: *"J'ai l'honneur de vous prévenir monsieur le colonel, qu'il se trame des complots pour désarmer la garde bourgeoise, veuillez prendre les mesures nécessaires pour faire prévenir les chefs de postes et leur procurer des cartouches."* (SAG-M25)

Sloeg Coppens de verwittiging in de wind, of had hij zelf weet van het complot, niemand zal het ooit weten. (6) Op 15 oktober gebeurde wat de geschiedenis zou ingaan als "l'affaire de la légion Belgo-Parisienne". De burgerwachten onder een vals voorwendsel tot een algemene verzameling bevolen, werden aangevallen door de vrijwilligers van de Pontecoulant, met de bedoeling hen te ontwapenen. Door de tussenkomst van de Gentse pompiers lukte dit maar gedeeltelijk, toch vielen er doden te betreuren. (4)

Na de gevechten trachtten de kolonels de Pontecoulant en Coppens hun blazoen te zuiveren en de gebroken potten te lijmen. De beide bevelhebbers deden hun uiterste best om de twee groepen te doen verbroederen. *"Den kapiteyn der vrywillige Coché, heeft eergisteren in het verbroederen der burgerwacht en vrywillige eene gunstige gelegenheyd gezien om zich ten stadhuyze te begeven en er aen de 37e compagnie der burgerwacht haer vaendel weder te geven hetwelk haer in de noodlottige gevechten van voorleden vrydag door eenige zyner manschappen afgenomen was geweest."* (GvG-21 okt)

De Hollandse citadelbezetting, die inzag dat de zaak voor hen verloren was, had een eervolle wapenstilstand bedongen. Op 19 oktober verlieten ze, met wapens en bepakking, de versterking, die onmiddellijk daarop door de burgerwacht werd bezet om plundering van de vele achtergelaten voorraden te voorkomen.

Het Parijse legioen, dat zijn opdracht had vervuld, vertrok 's anderdaags met de "bargie" naar Brugge.

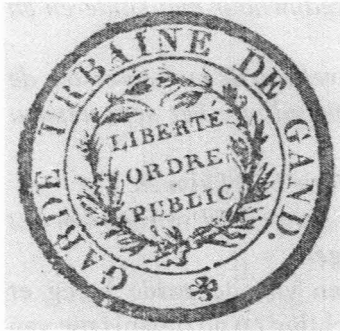
Het Voorlopig Bewind had generaal Duvivier (7) benoemd als militair bevelhebber der beide Vlaanderen met zetel te Gent. (JdG-17 okt) Hij had als eerste opdracht zo snel mogelijk nieuwe eenheden te recrutereren voor het nog te vormen leger. Ondertussen moest de burgerlijke wacht, nu de vrijwilligers van de Pontecoulant waren vertrokken, alle bewakingen op zich nemen: *"Inwoners van Gend, Sedert eenige dagen heeft de burgerwacht, ter behouding der openbare rust ingericht, in haren dienst geholpen geweest door de troepen in de stad gestationeerd; maer die troepen konnen elders geroepen worden en de stad kan zich tydelyk zonder bezetting bevinden. In die omstandigheden zal de burgerwacht, welke reeds zoo vele en zulke uytmuntende diensten bewezen heeft, de geheele uytgebreydheyd der burgerlyke plicht begrypen, welke zy zal moeten vervullen en zal zy gevoelen hoe zeer het belangt, dat ider met dien yver, welke hy tot dus verre aen den dag heeft geleyd, zich by voortdurende op zynen post begeve. Van Crombrughe, burgemeester."* (RV-19 okt en GvG-21 okt)

De in zo mooie woorden opgestelde proclamatie viel niet bij iedereen in goede aarde. Het leveren van onbetaalde bewakings- en patrouillediensten duurde nu bijna twee maand. De bewapening was gebrekkig en onvoldoende. Men versleet eigen schoeisel en kledij (8) en als men pech had gaven de arbeiders je nog een pak slaag op de koop toe. Met de winter voor de deur was het enthousiasme van de eerste dagen er snel uit en weigerde men meer en meer de opdrachten uit te voeren. Coppens zag zich verplicht een tuchtraad in het leven te roepen om de talrijke dienstweigeraars te vervolgen en te straffen, zoals voorzien in het reglement. (GvG-24 okt)

De regering in Brussel besloot op 26 oktober een burgerwacht op te richten over gans het grondgebied. Artikel 7 van het besluit voorzag dat de reeds bestaande wachten moesten in dienst blijven tot de definitieve organisatie van de nieuwe "Garde Civique" was geschied. Had men tot nu de stadsvoorschriften soms kunnen ontduiken dan was dit, nu de Staat er zich mee bemoeide, verleden tijd. Alle mannelijke inwoners tussen 18 en 50 jaar kwamen voor 5 volle jaren in de garde terecht.

Tot hier het verhaal van de Gentse Tijdelijke Burgerwacht. Het duurde nog tot na het verschijnen van de wet op de "Garde-Civique National" (31 december 1830) vooraleer men werkelijk wist waar men aan toe was en de eigenlijke moeilijkheden begonnen.

DE GENTSE "GARDE CIVIQUE" 1830-1831

Nadat de Hollanders waren verjaagd was de eerste betrachting van het Voorlopig Bewind, de overal opgerichte burgerlijke wachten onder één Nationaal bevel te brengen. Een Besluit gestemd op 26 oktober 1830, (9) voorzag dat alle mannelijke inwoners tussen 21 en 50 jaar oud zich moesten laten inschrijven in de rollen van de "Garde Civique" en dit vóór 7 november. Diegenen die zich aan het bevel onttrokken zouden gestraft worden. De maatregelen tot dan toe door de lokale of provin-

ciale autoriteiten genomen moesten worden behouden. Ook de reeds opgerichte korpsen bleven in dienst tot nader bevel.

Op aandringen van kolonel Coppens begonnen de inschrijvingen reeds enkele dagen na het verschijnen van het besluit: *"Een bericht onzer stedelyke regering, alleen in de fransche tael uytgegeven, verwittigt de gene die het aengaet, dat zy gehouden zyn zich voor den 7 dezer in het secretariaat der regering ten stadhuyze te begeven, om er zich ingevolge het besluyt der voorloopige regering van den 26 october jongstleden voor de burgerwacht (garde civique) te laten inschryven."* (GvG-4 nov)

Nu de rust enigszins was teruggekeerd, zag de burgerij de noodzaak van het wachtlopen niet meer in. Ook het vooruitzicht dienst te doen met de lagere klassen uit de bevolking lag hen niet. De armen zelf, gebukt onder werkloosheid, zagen geen heil in het onbetaalde patrouilleren. Een proclamatie, gedurende de nacht aan de deur van het stadhuis bevestigd, gaf op klare wijze de gemoedstoestand onder de arbeiders weer: *"Proclamaci, van de werklieden van gend, daer word altijd aengeplakt van die en die vergaderinge van die en die verkiezinge van staeten ofte van goeverneur maer daer word niet gevraegt aen pier jan of klaes hebt gij noch heten vor vrouw of kinderen maer wij verhopen haest werk te krijgen want het is meer als tijd zoo moeten wij plúnteren."* (SAG-M25)

Op alle manieren trachtte men zich aan de inschrijving te onttrekken. Er waren zelfs families die op het platteland gingen wonen, in gemeenten waar geen wacht-verplichtingen waren. (GvG-14 nov) De tuchtraad had de handen vol en veroordeelde aan de lopende band.

Een maand na het besluit van 26 oktober volgden de onderrichtingen over de opdracht, samenstelling en inrichting van de nieuwe garde waaruit hierna de bijzonderste artikels: (10)

3- *De wacht zal bestaan uit 3 bannen.*

4- *De 1ste ban omvat alle vrijgezellen en weduwnaars zonder kinderen en tussen 35 en 50 jaar oud.*

De 2e ban omvat alle vrijgezellen en weduwnaars zonder kinderen en tussen 35 en 50 jaar oud.

De 3e ban omvat alle burgers getrouwd of weduwnaar met kinderen en tussen 21 en 50 jaar oud.

9- In normale tijden staat de wacht onder het bevel van de burgemeester, de districtcommissaris, de gouverneur en het hoofd van het departement van binnenlandse zaken.

10- In oorlogstijd kunnen de wachten onder militair bevel komen.

11- In tijden van gevaar zal alleen de 1ste ban aangeduid worden om het grondgebied te verdedigen samen met het leger.

De regeringscommissie belast met het inrichten van de garde kreeg er plezier in want op 3 december volgde de onderrichting op de organisatie van de wacht. (11) Ze moest gevormd worden per compagnie, per cohorte of escadron, per bataljon en per legioen. Iedere compagnie moest uit 100 tot 150 man en ieder bataljon uit 4 tot 8 compagnies bestaan. Voor Gent kwam dit neer op 5 legioenen van ± 3200 man, vier voor de stad zelf en één te leveren door de randgemeenten Destelbergen, Gentbrugge, Heusden, Ledeborg, Afsnee, Sint Denijs-Westrem, Mariakerke, Vinderhoute en Drongen. De hoofdkwartieren van de verschillende legioenen bracht men onder in de oude kloosters van St-Agneeete, Baudeloo, Capucijnen en in de Schipperskapel.

Nu de voorschriften meer en meer duidelijkheid in de aanvankelijke chaos brachten was het onmogelijk nog aan de inschrijving te ontsnappen en kwamen alle mannen tussen 21 en 50 jaar, de door de wet vrijgestelden uitgezonderd, voor 5 jaar in de garde civique terecht.

In een rapport van 27 november aan de gouverneur kunnen we lezen dat de burgerwacht 3.750 leden telde, bewapend met 1.217 geweren en 70 sabels. (12) Een pover begin voor een eenheid die zou uitgroeien tot een goed bewapende macht, die gedurende meer dan 80 jaar niet uit het Gentse stadsbeeld zou zijn weg te denken.

De definitieve wet op de garde civique zag het licht op 31 december 1830 en bevatte 101 artikels, waarvan we opnieuw de bijzonderste laten volgen: (13)

1- De burgerwacht moet waken op de openbare orde en behoud van de onafhankelijkheid. Ze is sedentair; niettegenstaande kan een deel ervan gemobiliseerd worden overeenkomstig een wet.

2- De wacht is geplaatst onder de bevoegdheid van de minister van binnenlandse zaken. Alleen in oorlogstijd kunnen delen gemobiliseerd worden; die komen dan onder het ministerie van oorlog.

3- Alle mannelijke inwoners van België tussen 21 en 50 jaar oud die over hun burgerrechten beschikken, zijn dienstplichtig. Die tussen 18 en 21 jaar en tussen 50 en 60 jaar kunnen vrijwillig dienst nemen.

4- Worden volledig vrijgesteld: ongeneeslijke zieken, leden van de regering,

gouverneurs, geestelijken, seminaristen, burgemeesters, douanen, brievenbestellers en militairen in werkelijken dienst.

16- *De wacht zal per kanton worden ingericht.*

41- *In vreedestijd mogen niet meer dan 2 bijeenkomsten per jaar plaatsvinden. Alleen gegraduateerden mogen meer vergaderen, maar niet meer dan tweemaal per maand en alleen tussen de maanden maart en oktober.*

43- *De wacht is verdeeld in 3 bannen. (zelfde verdeling als onder artikels 3 en 4 van de wet van 26 oktober)*

44- *De mobilisatie van de 1ste ban moet door een wet worden geregeld.*

48- *Men is gemachtigd, bij mobilisatie, een plaatsvervanger te stellen.*

50- *Bij mobilisatie genieten de wachten dezelfde rechten als het leger wat soldij, bevoorrading en uitrusting aangaat.*

55- *De leden van de wacht kleden zich op eigen kosten. Degenen die er de middelen niet toe hebben zullen ten koste van de gemeente gekleed worden.*

60- *De bemiddelde gezinnen die niemand in dienst hebben zijn gehouden het bedrag van een werkmansdagloon in de gemeentekas te storten, dit per dienstbeurt.*

79- *Een tuchtraad, die alle 3 maand moet worden herkozen, zal de onwilligen bestraffen.*

De inschrijvingen moeten toch niet zo snel zijn verlopen als gewenst want op 20 januari bemoeide de gouverneur van Oost-Vlaanderen, baron de Lamberts, er zich persoonlijk mee; hij gaf de laatkomers nog 8 dagen om zich in regel te stellen. (GvG-27 jan)

De staatsgreep van 2 februari bracht nieuwe vertraging in de oprichting van de garde. (14) Kolonel Grégoire, aan het hoofd van 400 man, viel de stad binnen om er het gezag van Oranje te restitueren. Door het kordate optreden van de Gentse brandweer mislukte het voornemen. Bij het onderzoek naar de omstandigheden waarin de staatsgreep had plaats gehad stootte men overal op verraad. Zowel leden van de gemeenteraad, hogere militairen uit het garnizoen, burgerwachten enz. waren gecompromiteerd. Er volgden woelige dagen; het stadsbestuur werd afgezet en vervangen door een commissie van openbare veiligheid. Men sprak ervan de stedelijke burgerwacht nogmaals te reorganiseren en onder het bevel van de kommandant van de pompiers te plaatsen. (GvG-10 feb) De krijgsraad, samengesteld om de verdachte militairen aan de tand te voelen, verklaarde zich onbevoegd; er waren teveel hogere officieren bij het verraad betrokken. De regering in Brussel die inzag dat verder woelen in de smerige poel, meer kwaad dan goed zou doen, liet een tijdje bekoelen en stopte de zaak in de doofpot. (15)

Behalve dat de stadsregering was ontslagen bleef alles bij het oude. De inlijving ging verder en de nieuw-ingestelde kantonale raad ging door "dezen te horen die zouden vermeynen regt te hebben om van den dienst der

wacht vrygesteld te worden" (GvG-17 feb)

De Algemene Commissaris van Oorlog begon stilaan te denken aan het uitrusten en bewapenen van de wacht. Op 25 februari kwam een zending van 500 "fusieken" en ledertuig aan op het plaatsbureel in de Kruysstraat No 7. De 8ste maart kreeg kolonel Coppens ook de beschikking over de geweren die tijdens de gevechten van 2 februari op de soldaten van Grégoire waren buit gemaakt. (SAG-M25) De meeste fusieken waren van een oud model en in slechte staat van onderhoud. Ook de vuurwapens uit de vroegere schutterij waren sedert augustus van vorig jaar niet meer nagezien. Bij gebrek aan wapens moesten de afgaande wachten hun geweren afgeven aan de opgaande. Wie had er dan nog lust een roestige schietstok te kuisen die hem niet toebehoorde? Die toestand zou zich wreken bij de inval van de Hollanders begin augustus, toen bleek dat het grootste deel van de geweren onbruikbaar waren.

In een rapport van 15 maart aan de gouverneur kon Coppens melden dat zijn burgerwacht beschikte over 1876 geweren, 117 sabels met riem, 1199 patroontassen met draagriem en 1077 bajonetten met schede. Maar, schreef hij, *"en tout, nous avons besoin de 8500 fusils et 1280 sabres"* (SAG-M25) waaruit we kunnen besluiten dat de getalsterkte van de wacht op dit ogenblik de 10.000 benaderde.

De wapenleveringen gingen verder *"Er zijn verscheide kisten met fuzieken toegekomen, waer van een deel voor onze burgerwacht"* (GvG-31 mar) Ook moeten zich reeds een aantal manschappen, op eigen kosten, voorzien hebben van een uniform want op een parade door de garnizoenstroepen op 27 maart waren er twee pelotons burgerwachten aanwezig. (GvG-31 mar) Op 4 april werd de burgerwacht bij dekreet gemobiliseerd. (16) Generaal Duvivier, militair bevelhebber der beide Vlaanderen, die vond dat kolonel Coppens genoeg tijd had gehad om zijn korps in te richten gaf het bevel om, vanaf 5 april, twee groepen van 200 man te leveren voor de permanentie op het stadhuis en in de lakenhal. Hij sprak de hoop uit *"J'aime à croire, monsieur le colonel, que les citoyens mettront tout leur zèle à remplir les devoirs de garde-civique, pour le maintien du bon ordre..."* (SAG-M25)

Bij dagorder van 5 april werden de wachten op de hoogte gebracht van wat er van hen verwacht werd: *"Den kolonel, commanderende de Burger-wacht der stad Gend, brengt mits dezer ter kennis der daer al deel makende personen, dat te rekenen van heden, den dienst der Burger-Wacht zal aenvang nemen. De kapiteyns der compagnien tot den dienst aengewezen, zullen er zoo spoedig mogelyk van verwittigd worden; zy zullen het aen de manschappen hunner compagnie aenkondigen, by middel van eenen roeffel die zy zullen doen slagen op de uer van den middag in de straten door hunne manschappen bewoond. En aengezien van nu voortaan de posten des avonds zullen worden afgelost, zullen zy op dezelfde wys het appel doen slagen een*

Garde Civique.

Dag - order.

Den Colonel, kommanderende de Burger-Wacht der stad Gend, brengtmits desen ter kennis der dan af deel maekende personen, dat, te rekenen van heden, den dienst der Burger-Wacht zal zevensz nemem. §

De Kapiteyns der Compagnien tot den dienst aangevezen, zullen er zoo spoedig mogelijk van verwittigd worden; sy zullen het een de maatschappen hunner Compagnie seukondigen, by middel van eenen roeffiel die sy zullen doen slagen op de uer van den middag in de straten door hunne maatschappen bewoond. En sengerien van nu voortaan de posten des avonds zullen worden afgeleit, zullen sy op de selve wyse het appel doen slagen een kwartier uers voor het appel der Compagnie, welk door den Sergeant Major om seven ueren precies voor de woonst van den Kapiteyn zal worden gedaan. Onmiddelyk daer naer zal de Compagnie sig aan het Stadhuys begeben.

Den Colonel Commandant noodigt ter zoltrer gelegendheid alle de maatschappen der Burger-Wacht ut, sig zoo spoedig mogelijk te equiperen, ingevolge de schikkingen der Wet, en volgens het model ten Stadhuys berustende.

Aengien tot alhier de benoeming der Coloneln en Lieutenants-Coloneln, welke aqtervolgens de bepalingen der Wet aan het Hoofd van den Staet behoort, niet gekend sijn: den Colonel Commandant verwittigt de Burger-Wachten, dat de verkenheden deser graden protoisidelyk zullen weergewonnen worden door de volgende personen, te weten:

VOOR HET EERSTE LEGIOEN.

Door den heer *Coppens, Charles*, als Colonel.
" " *Vergauwen, François*, als Lieutenant-Colonel.

VOOR HET TWEDE LEGIOEN.

Door den heer *Noorman d'Harlebeks*, als Colonel.
" " *Stautkamer, Edouard*, als Lieutenant-Colonel.

VOOR HET DERDE LEGIOEN.

Door den heer *d'Hane, Eugene*, als Colonel.
" " *Piers, Eugene*, als Lieutenant-Colonel.

VOOR HET VIENDE LEGIOEN.

Door den heer *De Clercq De Wissocq*, als Colonel.
" " *Boris, Jean Baptiste*, als Lieutenant-Colonel.

Den Colonel Commandant,

CH. COPPENS.

Gend, den 5 April 1831.

Ordre du Jour.

Le Colonel, commandant la Garde Civique de Gend, prévient les personnes qui en font partie, qu'à dater de ce jour, la Garde Civique fera le service.

Les capitaines des Compagnies désignées pour le service, en seront prévenus le plutôt possible. Ils en avertiront les gardes de leur Compagnie par un roulement qu'ils feront battre à l'heure du midi, le jour qu'ils seront de service, dans les rues que les hommes de la Compagnie habitent. Et comme dorénavant les postes seront relevés le soir, ils feront battre de la même manière l'appel un quart d'heure avant l'appel nominal qui se fera à sept heures, par le Sergeant Major devant la demeure du Capitaine. De là la Compagnie se rendra directement à la Maison-de-Ville.

Le Colonel commandant invite en même tems les gardes à se procurer dans le plus bref délai possible l'uniforme désigné par la Loi et conformément aux modèles déposés au Quartier Général à l'Hôtel-de-Ville.

Attendu que jusqu'à ce jour les nominations des Coloneln et Lieutenants-Coloneln, qui aux termes de la loi doivent être faites par le Chef de l'Etat, ne sont pas encore connues: Le Colonel Commandant prévient les gardes, que les fonctions en seront provisoirement remplies dans l'ordre suivant.

POUR LA PREMIERE LEGION.

Par Monsieur *Coppens, Charles*, Colonel.
" " *Vergauwen, François*, Lieutenant-Colonel.

POUR LA DEUXIEME LEGION.

Par Monsieur *Noorman d'Harlebeks*, Colonel.
" " *Stautkamer, Edouard*, Lieutenant-Colonel.

POUR LA TROISIEME LEGION.

Par Monsieur *d'Hane, Eugene*, Colonel.
" " *Piers, Eugene*, Lieutenant-Colonel.

POUR LA QUATRIEME LEGION.

Par Monsieur *De Clercq De Wissocq*, Colonel.
" " *Boris, Jean Baptiste*, Lieutenant-Colonel.

Le Colonel Commandant,

CH. COPPENS.

Gend, ce 5 Avril 1831.

GEND, BY LOUIS DE BUSSCHER, STADS-DRUKKER, KOORN-MARKT, N° 13.

Afb. 5. Dagorder van 5 apr. 31 geafficheerd in de stad. (SAG-M25)

kwartier-uers voor appel der compagnie, welke door den sergeant-majoor om zeven ueren precies voor de woonst van den kapiteyn zal worden gedaan. Onmiddellijk daer naer zal de compagnie zig aen het stadhuis begeben." (Afb. 5)

In afwachting dat de hogere officieren door het staatshoofd werden benoemd, stelde Coppens volgende personen aan als bevelhebbers over de vier legioenen: Coppens Charles, Moerman d'Harelbeke, Eugene d'Hane en de Clercq de Wissocq (SAG-M25 en GvG-7 apr)

Was het dagorder te laat verschenen of was er onwil onder de manschappen, we zullen het wel nooit weten, maar op 6 april vroeg de plaatscommandant uitleg over het feit dat geen enkel man was opgedaagd om de militairen in het stadhuis en de lakenhal af te lossen. (SAG-M25)

De "zèle" onder de wachten was ver van goed. Het plaatscommando stuurde dagelijks de dienstdoende officier uit het garnizoen op ronde om de verschillende wachtposten in de stad te controleren. Hierna volgen enkele uit de honderden rapporten over deze inspecties opgemaakt. De lezer kan zelf beslissen over de dienstijver van onze voorvaderen:

8 april: De posten die door de burgerwacht moesten worden bewaakt zijn onbezet.

10 april: Post voorzien voor 12 man bezet door 2.

13 april: Geen aflossing aan de Keizerpoort.

14 mei: Bij controle van de post aan het "Entrepot" vonden we die volledig verlaten "ils avaient laisser (sic) les fusils au nombre de onze, dont plusieurs chargés".

18 mei: Wacht aan de "entrepot"; de wachten zelf zijn aan de haal met 231 houten palen. Post verlaten.

21 mei: Reeds verschillende malen kreeg ik rapporten van het plaatscommando, die me lieten weten dat het permanent piket van 400 man, 200 in het stadhuis en 200 in de lakenhal, hoogstens met 20 man worden bezet. Alle andere steden van het land volbrengen hun opdrachten met ijver, ik hoop niet dat de stad Gent zal weigeren de plichten te vervullen die op alle burgers drukken. Ik denk dat het volstaat u van deze zaken op de hoogte te stellen opdat er verandering in zou komen. Le Général Duvivier. (SAG-M25)

De generaal was eraan voor zijn hoop, het plichtverzuim ging verder; wachten werden teruggevonden in herbergen, men had geen wachtwoord verstrekt, er waren zelfs gardes die hun wapens verkochten enz., enz.

Midden april hadden verkiezingen plaats in de verschillende korpsen en compagnieën. Dat alles niet volgens het boekje geschiedde konden we lezen in een brief aan kolonel Coppens, waarin een wacht zich bekleeg over de gang van zaken: "...ons wegsturende, zeggende dat de kiezing geene plaets en had, dat de zelve verschoffe was tot voorder orders om de kiezing beter naer hunnen wil te doen, om alle ware patriotten te berooven van deel te

te maken der overheden..." (SAG-M25)

Even nagaan wat de wet van 31 december 1830 zegde over de verkiezingen in de burgerwacht: de titularissen voor de graden van korporaal tot en met kapitein in een compagnie werden gekozen door alle leden uit die compagnie. Alleen de benoeming van de sergeant-majoor viel onder de bevoegdheid van de kapitein. De bataljonskommandant en zijn staf moesten worden verkozen door alle officieren uit het bataljon. Het staatshoofd benoemde de kolonels, bevelhebbers van de legioenen. De verkiezingen moesten plaatsvinden onder het voorzitterschap van de burgemeester en werden alle vijf jaar vernieuwd. Op 14 april kon de GvG melden: *"Morgen zullen de nieuwgekozen officieren onzer civique-wacht op het stadhuis den eed van getrouwheyd aen den regent ontluynen."*

De gouverneur van Oost-Vlaanderen schreef op 20 mei de eerste aanbesteding voor levering van uitrustingsstukken uit: *"De personen die genegen zyn hier naer vermelde equipementstukken te leveren, behooren te doen toekomen hunne soumissien, geschreven op zegel, met aenwyzing van de tyd binnen den welken zy in staet zyn deze levering te doen, te weten:*

- *Ransel van geverwt lynwaet.*
- *Patroontasch met Schouder-riem, passant voor Bayonnet-scheede.*
- *Leren Gordel-riem met Gesp.*
- *Sabel-koppel voor onder-officieren.*
- *Trommel-riem met Koperen Plaet.*
- *Trommel-draagriem.*
- *Knien-lap voor Tamboer.*

Het te leveren getal beloopt tot omtrent zes duyzend. De modellen berusten in den bureau militaire, in het gouvernement te Gend. Baron de Lamberts, 20 mey 1831." (GvG-26 mei)

Volgens we konden lezen in de GvG van 16 juni was de regering niet akkoord met de aanstelling van Moerman d'Harelbeke en Eugene d'Hane als bevelhebber van het 2e en 3e legioen. In hun plaats benoemde ze E. Stauthamer en Leander Antoine de Maisière. Politieke aanstellingen waren ook in die tijd reeds schering en inslag. Andersgezinden veranderden van mening door een benoeming op een begeerde plaats. Bij twijfel aan de loyauteit van een hoger officier kocht men die met een hogere graad. (15) Er werden vertrouwelijke lijsten aangelegd van alle officieren uit de garde: *"Lanckman, lieutenant, orangiste exalté. De Schepper Louis, capitaine, capable, bonne moralité, bon patriote. Van Loo, capitaine, mauvaise tête mais bon patriote. Van Aken Eduard, sous-lieutenant, négligent, opinion douteuse. Colyn Martin, sous-lieutenant, immoral-orangiste. etc., etc."* (SAG-M25)

De dienstweigering bij de garde liep de spuigaten uit. De talrijke rapporten van het militair opperbevel en het plaatscommando haalden niets uit, er moest dringend iets gedaan worden. *"De raed van Krygstucht is samenge-*

steld en onmiddellijk in voege. De chefs de poste moeten in hun rapporten de namen opgeven van der gene die aen de dienst ontbreken." (GvG-29 jun) De tuchtraad, elke drie maand herkozen onder alle leden van de burgerwacht, had de handen vol. Het reglement voorzag een gamma aan straffen: de berisping, de dubbele dienst, de buitengewone wacht of patrouille, de geldboete tussen 1 en 7 gulden, de gevangenisstraf van 1 tot 15 dagen en de degradatie. Tussen juli en oktober beboette de raad voor niet minder dan 3.283,06 gulden. (SAG-M25) Zelfs bij de disciplinaire commissie ontbraken geregeld enkele leden op de vergadering, die prompt bestraft werden met vijf gulden.

Niettegenstaande de regent had gedecreteerd dat de 1ste ban volledig moest zijn ingericht tegen begin april, had het stadsbestuur nog geen stappen gedaan om uniformen te laten maken voor de onbemiddelde wachten. Eerst op 29 juni konden de Gentse kleermakers inschrijven op de aanbesteding van:

"1200 Kielen van blauw Lynwaed.

1200 Schako's van karton, bekleed met toile cirée, voorzien met eene kopere plaet, de letter G in blek, cocarde en ganse.

1200 Ledere Riemen, voorzien van kopere gespen.

400 Rode, 400 Geele, en 400 Zwarte Pompons.

200 Rode, 200 Geele, 200 Zwarte, 200 Witte, 200 Blauwe en 200 Groene Flammen.

Alle deze voorwerpen zullen nauwkeuriglyk moeten gelyk zyn aen de bestaende modellen, berustende ten Stadhuuze en de aflevering plaets hebben tien dagen naer de eyndelyke toewyzing op 3 juli." (Afb. 6)

De Belgische en dus ook de Gentse Garde-civique zag er na inkleding niet zo fleurig uit als de schutterij uit de Hollandse tijd, maar laten we het reglement spreken: *"Den uniform der burgerwacht bestaet uyt eenen kiel van blouwlinnen met rood boordje aen de hals, aen de schouderbanden en aen de opslagen der mouwen; eenen schako overtrokken met gewast linnen, met eenen pompon bovenop waarvan de kleur door de oversten van het korps zal bepaeld worden; en eenen zwarten leeren gordelriem van vooren met eene gesp gesloten. De onderofficieren en korporalen hebben dezelfde onderscheydende teekenen als degene van het leger. De officieren dragen twee geele contre-epauletten, driekleurige eguiletten aen de linken arm, den degen, en den gouden degenkwast. De onderscheyding der graden geschiedt, gelyk in het leger, door de menging van het wit en het geel; doch met dit verschil, dat de contre-epauletten der leegere officieren in wolle, en degene der hoogere officieren alléén in goud en zilver zyn."* (Afb. 7) De tenue werd enkele malen veranderd. Zo voorzag een rondschrijven van 28 april 31 een shakoplaat waarop, onder een klimmende leeuw het legioensnummer kon worden geplaatst. Boven de plaat prijkte een driekleu-

Commissie van openbaere veyligheyd.

AENBESTEDING,

By geheyme inschryving,

VAN

UNIFORM-KLEEDING,

Voor den dienst van den Eersten Ban van de
Borger-Wacht der stad Gend.

De Commissie van openbaere veyligheyd,

Brengt ter kennis van de gegaedigde, dat de inschryvingen voor de aennening der hier naer uytgedrukte Uniform-Kleedingen zullen aenveerd worden ter tweede Afdeeling ten Stadhuyze, tot den 2 July aenstaende, tot zes ueren naer-middag; onmiddelyk daer naer zullen de inschryvingsbiljetten geopend worden, en zal de Aenbesteding by afbod, tusschen de inschryvers alleen, publickefelyk plaets hebben ten Stadhuyze.

1200 Kielen van blauw lynwaed.

1200 Schako's van karton, bekleed met toile cirée, voorzien met eene kopere plaet, de letter G in blek, cocarde en ganse.

1200 Ledere Riemen, voorzien van kopere gespen.

400 Roode Pompons.

400 Geele idem.

400 Zwarte idem.

200 Roode Flammen.

200 Geele idem.

200 Zwarte idem.

200 Witte idem.

200 Blauwe idem.

200 Groene idem.

Alle deze voorwerpen zullen nauwkeuriglyk moeten gelyk zyn aen de bestaende modellen, berustende ten Stadhuyze, en de aflevering plaets hebben tien dagen naer de eyndelyke toewyzyng.

De inschryvingen, geschreven op gezegeld papier, zullen voor opschrift draegen: *Onderneming van Uniform-kleeding voor den eersten ban der Borger-Wacht*, en moeten inhouden, boven de verbintnisse van zich te schikken aen het kohier van voorwaerden en bespreken de gene van, op eenen bepaelden prys, te volvoeren de leveringen hier boven gemeld en uytgedrukt in gemelde kohier.

Het kohier der voorwaerden en modellen zyn berustende ter gemelde Afdeeling, alwaer men er kennis kan van nemen, alle dagen van 9 ueren 's morgens tot 's middags, en van 2 en half tot 6 ueren 's naer-middags.

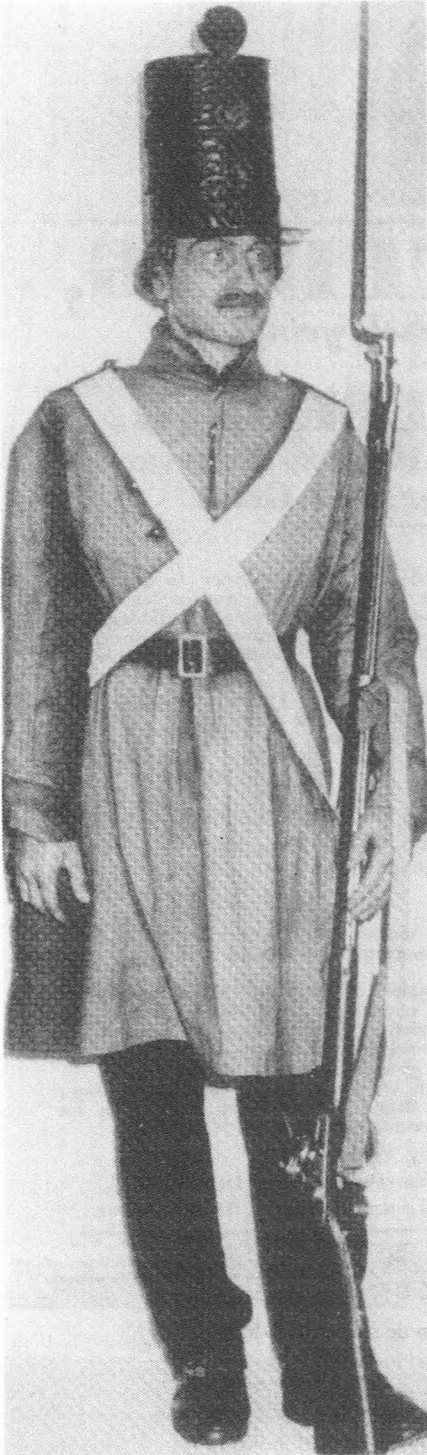
Gedaen ten Stadhuyze van Gend, den 29 Juny 1831.

Den Vice-President, L. DE SOUTER.

Op bevel, den Secretaris, D. J. LEJEUNE.

GEND. BY LOUIS DE-BUSSCHER, STADS-DRUKKER, KOORN-MARKT N. 12.
Drukkerij van Louis de-Busscher, Koornmarkt N. 12. Gend. By Louis de-Busscher, Koornmarkt N. 12.
Verloft: D. J. Lejeune, Secretaris van de Commissie van openbaere veyligheyd.

Afb. 6. Aanbesteding van 29 jun 31 geafficheerd in de stad. (SAG-M25)

Afb. 7. Uniform "Garde-civique" vóór april 1831 Mannequin Kon. Legermuseum.

rige cocarde met galon. Een pompon in de bataljonskleuren en een vlam (opstaande kwispel) in de compagniekleuren vervulde het hoofddeksel.

Zoals we voorheen gezien hebben bestond de Gentse garde uit 5 legioenen waarvan één samengesteld uit manschappen uit de omliggende gemeenten. Ieder legioen was onderverdeeld in 3 bataljons, die op hun beurt bestonden uit 6 compagnieën van ongeveer 160 man waarin 2 pelotons van 2 secties. De 3 bataljons droegen respectievelijk een rode, gele of zwarte pompon. De 6 compagnieën onderscheidden zich door een rode, gele, zwarte, groene, blauwe en witte vlam. Speciaal onder de officieren werd tegen het reglement op de kledij gezondigd. Alle mogelijke fantasietjes werden aangewend om de eentonige uniform enigszins op te smukken. Zo stond kolonel Coppens toe dat de stedelijke 1ste ban een grote letter G vóór op de shako droeg. (SAG-M25)

De Gentse garde werd nog maar eens gecompromitteerd toen begin juli verschillende wachten betrokken waren bij een poging tot staatsgreep om de verkiezing van prins Leopold te beletten. (17) Meerdere officieren en onderofficieren vluchtten uit het land of werden aangehouden.

Op 14 juli kregen de manschappen uit de 1ste ban hun uitrusting bestaande uit een gordel, een patroentas met riem, een bajonethouder en een ruimaald in koper. (18) Ook de officieren mochten hun sabelgordel afhalen. (SAG-M25) De uniformen waren ondertussen geleverd en uitgedeeld. De

1ste ban zou gevechtsklaar zijn geweest... moesten er nog steeds geen gebruiksklare geweren ontbroken hebben.

Leopold kwam op 18 juli, uit Londen over Calais, in Gent voorbij. De toekomstige koning ontving aan de Brugse Poort de sleutels van de stad uit handen van de burgerwachtkommandant, baron Charles Coppens. Alle gardes die over een uniform beschikten namen deel aan de daaropvolgende parade.

Nu men gepakt en gezakt was kon men starten: *"Overeenkomstig artikel 17 van de wet van 18 januari 11 (19) moeten de leden van de 1ste ban zich elke zondag, per compagnie, verzamelen om tot de wapenhandeling geoëffend te worden. De eerste vergadering heeft plaats op zondag 17 dezer om 6 uren 's morgens in het Spanjaardkasteel. Afwezigen zullen gestraft worden volgens het dekreet van 22 juni."* (GvG-17 jul)

De oefeningen in de wapenhandel waren dringend noodzakelijk want "den Hollander" stond klaar om onze grenzen te overschrijden en onze gewesten gewapenderhand terug in te palmen.

Roger VAN AERDE

1986

(t Vervolgt)

NOTEN

1. Schromelijk overdreven getal, de temporaire wacht zou nooit de 4000 man overschrijden.
2. Baron Charles Coppens, geboren te Gent op 9 november 1796. Van 1829 tot 1833 burgemeester van Heusden-Melle. In 1831 lid van de Kamer der Volksvertegenwoordigers van het distrikt Gent, waaruit hij zich terugtrok in 1833. Verkozen tot bevelhebber der stedelijke burgerwacht in 1830 bleef hij in functie tot 1848. Hij stierf te Sint-Joost-ten-Noode de 26ste november 1874.
In "Esquisses Biographiques des principaux fonctionnaires de la Belgique" 1839, p. 118, schrijft A. Holvoet: Coppens, kolonel. Telt weinig of geen vrienden. Middelmattige geleerdheid, onaangename natuur, twistziek en knorrig, verenigt hij alles om zelfs de meest vaderlandslievende burger af te stoten. Kijk naar zijn samengeknepen lippen, zijn naar beneden gerichte blik, zijn spitse kin en zeg me wat u van zo een man denkt; voor mijzelf, ik heb hem nooit in het hart gedragen.
3. Jonker Pycke werd in februari 1831 gekozen tot kommandant van de burgerwacht te paard, als tweede kommandant werd hij dan vervangen door Vergauwen.
4. R. Van Aerde: De omwenteling van 1830 te Gent. In: G.T. mei 1980, p. 129. Het verhaal behandelt de gebeurtenissen in de stad tussen 26 september en 26 oktober 1830, de periode waarin de temporaire wacht optrad.
5. F.C. Van Den Sande, geboren te Brussel op 17 maart 1780. Als jonge onderluitenant dient hij de Oostenrijkse vlag. Hij neemt in 1801 dienst in het Franse leger en maakt alle grote veldslagen uit het Empire mee, waarbij hij zeven maal gewond wordt. Bij de slag te Waterloo vind men hem terug als luitenant-kolonel in het Verenigd Nederlandse leger. Op 7 oktober 1830 wordt hij benoemd als plaatskommandant te Gent met de graad van

- kolonel. Voor diensten aan het vaderland bewezen verkreeg hij het ereteken van ridder in de Leopoldsorde op 16 juni 1836. Kolonel Van de Poele, oud-brandweerkommandant van onze stad, verving hem in 1835 als plaatskommandant.
6. Volgens de meeste geschiedschrijvers was Coppens de dag van het complot speciaal naar Brussel vertrokken om alle verantwoordelijkheid van zich af te wenden.
 7. Louis, Ignace Duvivier geboren op 13 maart 1777 te Bergen. Gaat als kadet bij het Franse leger op 15 september 1793. Op het einde van het Empire is hij baron en kolonel bevelhebber van het 2e Cuirassiers. Hij nam dienst in het Hollandse leger en voerde als kolonel zijn huzaren aan te Waterloo. Generaal-majoor op 24 november 1816. Bij de omwenteling kiest hij de Belgische zijde en wordt op 5 oktober 1830 benoemd tot divisiegeneraal. De 13e van de zelfde maand werd hij aangesteld als militair kommandant der beide Vlaanderen, met zetel te Gent. Inspecteur-generaal van de cavalerie in 1832, gaat hij op 12 maart 1842 met pensioen. Hij overlijdt te Bergen op 5 maart 1853. Zijn loopbaan verliep niet zonder kritiek. Generaal Capiaumont, gekend om zijn eerlijkheid, schreef in zijn "souvenirs": "de samenzwering tegen het Voorlopig Bewind, midden september 1830, was gekend en gesteund door kolonel Vincent Duvivier, zijn broeder Louis Duvivier was ook op de hoogte van het complot."
 8. P. Claeys: *Mémorial de la ville de Gand. 1792-1830*. Op blz. 538 schrijft de auteur dat het uniform van de burgerlijke wacht bestond uit een eenvoudige blauwe kiel met omslagen aan de mouwen, afgeboord met een rode bies. Als hoofddekseel een shako of een hoge zwarte muts met rode vlam en zonder vizier. Hij beweert verder deze inlichtingen te hebben gevonden in het raadsverslag van 19 oktober 1830; we zochten te vergeefs naar die aantekening. Nergens zijn we een beschrijving van een tenue voor de temporaire wacht tegengekomen. Het eerste uniform dat wordt beschreven in de wet van 31 december 1830, artikels 53, 54 en 55 slaat op de Nationale burgerwacht. We kunnen wel geloven dat de blauwe kiel door vele wachten werd gedragen aangezien het de werkkledij van die tijd was. De winkeliers, kleinhandelaars, vaklui enz. die opgeroepen werden hebben zeker hun paasbeste kostuum niet aangetrokken om in weer en wind door de stad te patrouilleren.
 9. *Bulletin des arrêtés et actes du gouvernement provisoire de la Belgique. Bruxelles 1830. No. 19, p. 7 en 8.*
 10. *Bulletin des arrêtés et actes du gouvernement provisoire... Wet houdende de samenstelling van de Burgerwacht en vorming van de ban's, 25 november 1830.*
 11. *Bulletin des arrêtés et actes du gouvernement provisoire... Wet op de organisatie van de Burgerwacht, 3 december 1830.*
 12. Wat was er met de rest van de 1761 geweren en 273 sabels van de oude Schutterij gebeurd die het stadsbestuur, bij het begin van de omwenteling had veiliggesteld? We hebben gezien dat een aantal (\pm 200) wachten bij het "affaire Belgo-Parisienne" van 15 oktober door de patriotten en het gespuis, waren ontwapend. De buitgemaakte wapens waren niet teruggegeven. Daarbij had het schepencollege, onafhankelijk van de temporaire burgerwacht, een Municipale garde ingericht en bewapend. Het speciale korps had als eerst opdracht de gevangenis te bewaken en de politie te helpen; de eenheid bestond uit 200 man. Toen er een Gents vrijwilligers-korps werd opgericht om te Antwerpen, de nog altijd door de Hollanders bezette citadel te ontzetten, bewapende men ook dit korps met de schutterijgeweren en degens. Door de chaos die er heerste had men geen nota genomen aan wie men de "fuzieken" had uitgedeeld; vele kwamen dan ook niet terug in het magazijn.
Over de Municipale wacht en het vrijwilligerslegioen voor Antwerpen hebben we het later in de reeks.
 13. *Staatsblad No. 47, 1830, p. 754-787.*
 14. R. Van Aerde: *De Gentse pompiers redden de Belgische onafhankelijkheid*. In: G.T. maart en mei 1981.

15. A. Eenens: Les conspirations militaires de 1831. -1875-
16. Toen het benodigde budget door de Kamer werd verworpen, trok men het Dekreet in juli terug in.
17. R. Van Aerde: Orangist? Patriot? Republikein? Royalist? Het woelige jaar 1831 te Gent. In: G.T. januari 1987.
18. De ruimsnaald diende om het gaatje dat de kruitpan en de loop van het geweer verbond, te zuiveren. Op oude foto's of schilderijen, militairen voorstellend, kan men deze naald, meestal in de vorm van een pijltje, terugvinden op de borstriem.
19. Bulletin officiel des décrets du Congrès National de la Belgique et des arrêtés du pouvoir exécutif - Staatsblad N° 23, 1831, p. 91-99.

PUZZEL 1993

Hier zijn we weer met onze traditionele "kwies". Het naschrift van de oplossing puzzel 1992 heeft er voor gezorgd dat we ons precies voelen "gelijk ne afgeslachte Genteneer".

Het is verstaanbaar dat we voor het opstellen van elke puzzel beroep doen op bestaande literatuur. Ik zou zelf meer durven zeggen, laat de muzikanten niet op de dirigent schieten als de componist in fout is. Onze doelstelling is om met deze vraagbaak de puzzelaars een breder spectrum te bieden, waarvan we naar eigen inziens menen dat we hierin goed slagen. Uiteraard is het vertrekpunt anders voor ons, daar we beginnen met de einduitslag en daar rond een puzzel opbouwen. Niet alleen de puzzelaars maar ook wij leren veel. Van de opmerkingen van de deelnemers hebben we geleerd, dat er talrijke foutieve gegevens gepubliceerd zijn - wij geven telkens onze bronnen op - en dat bij het schrijven van een artikel men iedere keer moet teruggrijpen naar de originele documenten. Alhoewel we binnen vijf maanden terug onze olifantenhuid zullen moeten aantrekken om de opmerkingen te verwerken en een zonnebril zullen moeten dragen ter bescherming van de sarcastische blikken van de redakteur, hebben we binnenkort terug onze binnenpretjes en wrijven in de handen bij het observeren van de talrijke puzzelaars, die aan het kankeren en sakkeren zijn in verschillende bibliotheken en zelfs compromissen sluiten om bepaalde oplossingen te achterhalen. Voor kritiek zijn we niet bang, daar we bijna met zekerheid weten, dat men nadien - zoals traditioneel - voor afgeslachte Gentenaars een monument opricht. We wijden dan ook dit jaar onze puzzel aan dit onderwerp.

1) In 1953 werd op de markt te Gavere een monument opgericht ter herdenking van een strijd tussen de Gentenaars en de vorst. De Gentenaars waren de verliezende partij. We vragen de derde letter van de familienaam van de auteur van dit (inmiddels) verplaatst monument.

2) In 1982 werd een beeld opgericht ter herdenking van de 600ste verjaring van de afgeslachte Gentenaars die omkwamen in de strijd tegen de Graaf van Vlaanderen en de Franse troepen. We vragen de zesde letter van de gemeente waar dit monument prijkt.

3) Had de Gentse hoofdman geen waardige begrafenis, dan moest ook de graaf wachten tot aan zijn achterkleinkind om een waardig mausoleum te krijgen, daar zijn Franse bondgenoten de grafelijke kapel te Kortrijk vernielden. Kent U ook de vierde letter van de familienaam van de Gentse schilder die de muurschilderingen vervaardigde in deze kapel?

4) In deze optiek zouden we graag deze ruwaard aan de zijde van Pieter van de Bossche een standbeeld willen geven in deze kwies. Hij was bevelhebber van de Gentse troepen en reorganiseerde het Gentse verzet. Ondanks de hulp van de Rode Ridder en van de Engelsen met wie hij de Franse bezetters het leven zuur maakte, mocht het niet baten om te ontkomen aan de verdrukking. En onze man, wiens vierde letter van zijn achternaam we willen weten, was dan ook één der onderhandelaars van de Vrede van Doornik.

5) We willen hier zeker niet de indruk geven dat Gentse politici enkel en alleen onderhandelden als verliezende partij. Een voorbeeld hiervan is de katholieke politicus, die o.m. medestichter was van "L'Impartial" en wiens pedagogische driften leidden tot het oprichten in 1892 van de "School voor Politieke en Sociale Wetenschappen" te Leuven. Het was een vredelievende Gentenaar - die bestaan dus ook! - want in 1907 vertegenwoordigde hij als afgevaardigde ons land op de Tweede Vredesconferentie te Den Haag. In begin van 1915 was hij gevlucht minister bij de H. Stoel. Samen met Hymans en Vandevelde vertegenwoordigde hij eind 1918 ons land op de Vredesconferentie van Versailles. Hij stond in voor de herstelbetaling. Als vragende partij eisen we niet veel, nl. enkel de tweede letter van zijn naam, die we laten aanvangen met de voornaam.

6) Als men dit bekijkt is het niet verwonderlijk dat Gents belangrijkste popgroep uit de jaren 60-70 een hit scoorde met het nummer "Let's sing us Hallelujah". We willen graag de twaalfde letter van de naam van deze groep kennen.

7) We mogen hier zeker niet de outsiders het idee geven dat zij bij het zien van Gent direkt zullen sterven. De eerste toeristen kwamen trouwens met een bepaalde reden naar hier. Neem nu die Genuese bankier de zgn. reisgezel van Gewijde van Dampierre, die in werkelijkheid toezicht hield op de terugbetaling van de graaf aan de bank. Reeds in 1269 was hij te Gent.

Hij huwde er Agnes van Akspoele en werd in 1307 begraven in de Sint-Pietersabdij. Zijn nageslacht vestigde zich te Brugge, waar zij een oratorium oprichtte dat thans hooggewaardeerd wordt door kunstliefhebbers. Wat ons interesseert is de tweede letter van deze familie.

8) Anderen stierven wel in de Arteveldestad, maar wilden thuis begraven worden. Een mooi voorbeeld hiervan is die graaf, stadhouder van Holland en Zeeland, en Eerste Raadsheer van de landvoogdes, die op 2 april 1540 de laatste adem te Gent uitblies, maar begraven werd in de kerk die hij zelf liet bouwen. Van zijn voornaam gevolgd door de familienaam zoeken we de tweede letter.

9) Het is merkwaardig maar door al deze ellende, de weemoed en de dood lijkt deze quiz bijna op een stukje schrijfwerk van één der belangrijkste symbolische Gentse dichters. Hij was tevens plastisch kunstenaar en conservator van het Wiertzmuseum te Brussel. Zijn naam wordt meestal in één adem genoemd met Maeterlinck en van Lerberghe. Van de voornaam van dit lid van "Le Jeune Belgique" zoeken we de derde letter.

Met de gevraagde letters vormt men de familienaam van een Frans ingenieur, die instond voor een verbouwing te Gent. Zijn opdrachtgever wordt enerzijds beschouwd als een held, maar door anderen een industrieel spion genoemd. De hoger gevraagde architectonische ingreep liet hij speciaal uitvoeren om een zeker door iedereen bekend Frans staatshoofd naar hogere sferen te leiden.

Met deze zevende door ons opgestelde kwies wensen we de puzzelaars eveneens in hogere sferen en zelfs in de zevende hemel. Maar door sommigen wordt zeven beschouwd als een leugenaars getal. De zaligheid of de leugen laten we in de eerste plaats over aan de redacteur. We nemen dan ook afscheid met de woorden "Zalig zijn zij...". Tot volgend jaar, dag.

De ingenieuze QUIZMASTER

Antwoorden zijn vòòr 1 januari 1994 te sturen aan ons adres: Lijnmolenstraat 149, 9040 Gent.

GENTSE MEMORIEDAGEN

(Eerste aflevering van een nieuwe serie)

Tijdens een bezoek aan de Bibliotheek van de Koninklijke Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, was de bibliothecaris, Arnold Eloy, in een oude kast aan het snuffelen op zoek naar stof voor mijn boek in voorbereiding, Wijnberoepen in het Oude Gent, dat door de uitgeverij Stichting Mens en Cultuur eind 1994 zal worden gepubliceerd. Ik was aangenaam verrast toen hij een boek volgekleefd met oude kranteknipsels voor de dag haalde. Het boek bleek een geschenk aan de bibliotheek te zijn van een zekere heer J. Rouquart, een geschenk dat moet gedateerd worden na 1962 omdat er een stickertje van het millennium van Ieper in aangebracht is. Het kleefboek bevat een verzameling Gentse wetenswaardigheden, geklasseerd op kalenderdag. Er is stof voorradig om aan ieder nummer van ons tijdschrift, gedurende ongeveer 10 jaargangen, een kort vast rubriekje mee te geven. Elke eeuw wordt vertegenwoordigd en de onderwerpen zijn zeer uiteenlopend. Af en toe is een lichte bewerking of toelichting nodig, maar daarvoor zorg ik wel. De auteur van de kranteknipsels is voorlopig onbekend. Misschien dat een van onze leden-speurneuzen hem een of andere dag ontdekt? Het doet er ook weinig toe want bij gebrek aan zijn bronvermeldingen raad ik aan om "kritisch" te lezen. Ook dat heeft zijn waarde want ik ben er zeker van dat in de rubriek "vraag en antwoord" of "lezers schrijven ons" beslist onjuistheden aan kaak zullen worden gesteld en dat er ideeënuitswisselingen zullen plaatsvinden. De kranteknipsels zullen regelmatig ons geheugen weer doen werken, reacties losweken en onderwerpen uit de vergeethoek halen. Niets dan positiefs voor ons tijdschrift dus. En nu voor de dag ermee.

1 januari 1806

De kinderen schrijven vol fierheid op hun nieuwjaarsbrief "1 januari 1806". Het is de eerste maal dat de Gentse kleuters opnieuw de Gregoriaanse kalender mogen gebruiken, want sedert de bezetting van de stad door de Fransen was de hatelijke Republikeinse kalender opgedrongen. De dag voordien moest men zijn brieven nog dagtekenen als volgt: "10 nivose jaar XIV" (31 december 1805).

(De republikeinse kalender begon zijn tijdrekening op 22 september 1792, de dag dat de Franse Republiek was uitgeroepen. Bij ons werd de kalender in 1795 in gebruik genomen.)

1 januari 1667

De eerste Gentse krant wordt uitgegeven. Vandaag verschijnt immers het eerste nummer van de "Ghentsche Post-Tydinghen, ghedruckt te Ghent by

Maximiliaen Graet in de Breydelsteeghe, inden Enghel".

(De Breydelsteeghe was het gedeelte van de huidige Jan Breydelstraat tussen het Appelbrugparkje en de Burgstraat. In 1721 luidt het nog "inde breydelsteke ende daer voor teecken uytsteeckt den Enghel") (*KERCK-HAERT N., Oude Oostvlaamse herbergnamen, Gent, 1980, p. 79*)

1 januari 1349

Moedige schepenen! De Gentenaars moeten genade gaan afsmeaken bij hun graaf, maar de schepenen voelen daar zelf weinig voor. Liever dan hun kat te sturen zenden zij 16 broeders, uit de vier bedelorden uitgekozen, naar Male om er de onderhandelingen te leiden en genade voor de stad te vragen.

(In oorlogstijd legden alle kloosters van de stad zichzelf als het ware een vrijwillige oorlogsbelasting op die soms opliep tot zeer hoge sommen (*HUYTTENS J., Recherches sur les corporations Gantoises des tisserands et des foulons, Gand, 1861, p. 94*).

Sommen in 1345 betaald door de grootste abdijen en kloosters:

De abdij van Sint-Pieters	12000 Vlaamse groten
De abdij van Sint-Baafs	12000 Vlaamse groten
Het klooster van Baudelo	14400 Vlaamse groten
Het klooster van Drongen	4800 Vlaamse groten
De abt van Sint-Pieters	24000 Vlaamse groten
De abt van Sint-Baafs	12000 Vlaamse groten
De abt van Baudelo	4800 Vlaamse groten
De abt van Drongen	2400 Vlaamse groten
De abdis van de Bijloke	3600 Vlaamse groten
enz...	

(Enkel de vier biddende orden, te weten, de Predikheren of Dominicanen, de Karmelieten, de Augustijnen en de Minderbroeders of Franciscanen, die als bedelorden de gelofte van armoede hadden afgelegd, leverden geen financiële bijdrage. Als tegenprestatie stelden zij hun leven op het spel door, uitgerust met mobiele altaren, met de Gentse militie mee ten strijde te trekken. Zij verleenden hun stadsgenoten godsdienstige bijstand onderweg en op het slagveld en bidden voortdurend voor een succesvolle militaire operatie en een behouden thuiskomst.) (*DE BUCK R., Wijnberoepen in het oude Gent, in voorbereiding*)

2 januari 1709

Prins Eugenius van Savoye en de Engelse generaal Marlborough omsingelen sedert weken de stad Gent, voornaamste bolwerk van Lodewijk XIV in Vlaanderen, maar op 2 januari, op het ogenblik dat een moorddadige beschieting dreigt, ontruimt het 14000 man sterke Franse garnizoen, onder

bevel van graaf de la Mothe, de stad, zonder zelfs maar één enkel schot te lossen. De la Mothe moet met een vernederende ongenade zijn roemloze vlucht betalen, doch te Gent heerst er een vreugde zonder weerga, want de stad was op het nippertje aan grote verwoestingen ontsnapt.

(Het jaar voordien, op 5 juli 1708, was Gent bezet door Lodewijk XIV zonder slag of stoot. Voor die bezetting was zijn leger gekazerneerd te Lovendegem. Voor de bezetting verbleven Eugenius van Savoye en Marlborough in het Prinsenhof te Gent: "...ten tijde dat het fransch legher was liggende tot lovendeghem ten jare 1708 alswanneer datter drij stucken wijn (623 liter) voor present vereert werden, item aen den hertogh van marlborough syne hoogheyten den prince eugene van savoyen van de keyserlicken envoye den baron heems in het prinsenhof ghelogeert zijnde..." (*SAG R 156/25 Nr. 4, dd. 26-4-1714*)

2 januari 1827

De troonzaal van ons stadhuis wordt voor de eerste maal met gas verlicht, naar aanleiding van een "redoute".
(een redoute is een gemaskerd bal.)

2 januari 1808

Het jaar wordt maar triestig ingezet te Gent, want op 2 januari spreekt de rechtbank talrijke veroordelingen uit, gaande van een tot twee jaar gevangenisstraf. De veroordeelden waren personen die jonge familieleden bij hen thuis hadden verscholen teneinde aan de gehate conscriptie te ontkomen. (de conscriptie was in de Napoleontische tijd de inschrijving en loting voor de militaire dienst. Door middel van loting werd jaarlijks het benodigde contingent uit het bestand van alle ingeschrevenen voor de dienstplicht aangeduid. Het systeem werd in 1798 in België ingevoerd) (*VOLMULLER H., Nijhoffs geschiedenislexicon Nederland en België, s'Gravenhage-Antwerpen, 1981, p. 131*)

2 januari 1831

De herinrichting van de Burgerwacht wordt met plakbrieven officieel aangekondigd: voortaan zullen de gehuwde, ongehuwde mannen en weduwnaars in drie categorieën worden ingedeeld, waarvan enkel de eerste categorie, de ongehuwde mannen en kinderloze weduwnaars tussen 21 en 35 jaar, in geval van "dreygend gevaer" zal worden opgeroepen.

3 januari 1338

De breuk tussen Gent en Lodewijk van Nevers is zich aan het voltrekken. Jacob van Artevelde heeft het roer in handen genomen. Op 3 januari 1338 wordt een revolutionair bestuur met vijf kapiteins verkozen. Jacob van

Artevelde, hoofdman van de Sint-Jansparochie, verkrijgt hierdoor de algemene directie van de stad: "tbeleet van der stede".

(De vier andere leiders waren Willem van Vaernewijc, Gelnoot van Lens, Willem van Huse en Pieter van den Hovene) (*VAN WERVEKE H., Jacob van Artevelde, Den Haag, 1982, p. 39*)

3 januari 1668

Het Hof van Ravestein, een der grootste herenhuizen van de stad, gelegen in Onderbergen, rechtover het klooster van de Predikheren, wordt door de erfgenamen van Pierre della Faille verkocht voor de som van 19500 gulden. (780'000 Vlaamse groten)

3 januari 1785

Eerste opvoering te Gent van "Le mariage de Figaro" van Beaumarchais. Het stuk oogst een geweldige bijval en er zijn dagen dat de mensen reeds voor de ingang van de schouwburg aanschuiven om 12 u. alhoewel de vertoning pas om half zes aanvangt.

(In 1548 kreeg de Sint-Sebastiaansgilde van de stad het stuk grond, genoemd Koutervest, aan de overzijde van de Ketelvest. De gilde bouwde rechts naast haar hof op de Kouter een schouwburg. Het Hof van Sint-Sebastiaan stond rechts naast de Hoofdwacht) (*LIEVEVROUW-COOPMAN, Gents Woordenboek, Deel 3, Gent, 1974, p. 1285*)

Ronald DE BUCK

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift "Ghendtsche Tydinghen", doen wij beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt. Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

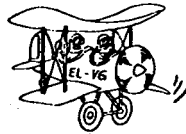
De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12 uur.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus. Wij danken u bij voorbaat voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.

GENSCHE WOORDE EN UITDRUKKIJNGE
Deel XIV

**raak, raak,
nen twiedekker!**

*Bijnen oeschart...
en oetiekemol deur*

Eddy Levis & Gill. Van Geert

**Hij hee zijn moeder
heur jongskes op-
geete, 't hoar hang
nog onder zijne
neuze**

Syn.: "Hij hee nogal
ne voagbustel hange,
ne firme moustas,
veel hoar onder zijne
neuze.": hij heeft een
(zware) snor.

**Tege malkoars ker-
re rije**

Syn.: "Ge goat mij
hier nie te vele ko-
me ambeteeren hin?
Hier een beetse in
mijn roape komen
schijte, ventse? Mijn
gat nie afsnije, zul-
le!": iemand in de
wielen rijden, tegen-
werken, dwarsbo-
men.

**Oas elk zijn plan-
kier kuist, es de
stroate proper**

Syn.: "Moeid U (mee Uw eige zoakes) moeit er U nie mee, moeid U mee 't Uwe, gire gemoeid en nie gevraagd, minst moeis best (ieder mee zijnen eige neef), ge zijt ne moeialstirt, ge zij moeialachtig, gij mee al Uw moeialderije".

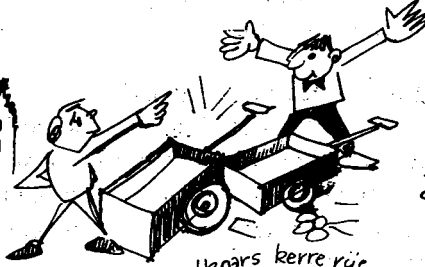
"*Moeyde men elck metten zijnen twaer best*" (Proverbes, 139, 1568): Als iedereen zich met zijn eigen zaken bemoeit, zal alles wel gaan.

Vuile was moede thuis wassche

Syn.: "Ge moet U vuil dijngen in de famielde wassche": intieme zaken of familieaangelegenheden moet je niet naar buiten brengen.

Hij hee zijn moeder heur jongste opgeete, t h-ar hang nog onder zijne neuze.

Tege malkoars kerre rje...

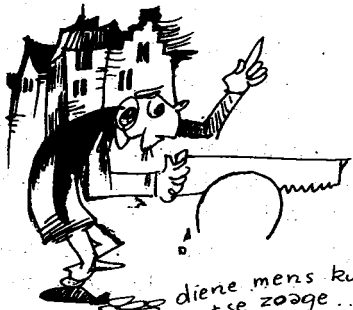
oas elk zijn plankier kuist, es de str-ate proper.

vuile was moede thuis wassche.

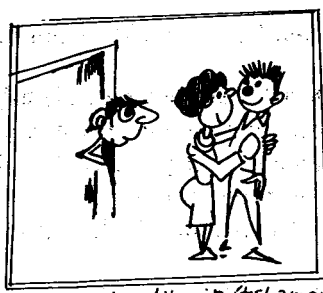
Excuseer myner. bult es neh huige rugge.

diene mens kun nog :/ een beetse zoage ... zulle...

Ns stoa'c mee mijne mond vol tande...

mee U, benkik uit 't slameur. gj zij myne hertelap.

Excuseer mijnen bult, 't es nen huuge rugge

Syn.: "Excuseer mijnen bult, 't es nen huuge schêwer (: schouder), beloften en zijn gien zand veur de wind, 't zijn gien beloften in de moane, belofte moak schuld en die ze nie voldoet die krijg nen bult, veur mij zijn da gien belofte woar dadde pruime mee stooft zul!": Excuus, belofte maakt schuld.

Diene mens kan nogal een beetse zoage zulle

Syn.: "Es mij da nen hêrefritter, den diene kan nogal hêrefritte, es dat een zoage oas 't hij begint, hij kan nogal een zoage (zoagske) spanne, geeft hem ne pezerik (: bullepees) en een kîske (: kaarsje) om zijn zoage te smîren, hij es wrie zoagachtig, 't es ne zoagklant, ne zoageman, een zoagkonte (: vr.), es mij da een zoagmachine": zaniken.

Nu stoa'k mee mijne mond vol tande

Syn.: "Ze stond doar nogal te koekeloere, te goape, te kijke, z'es veur 't huufd geslege, ze wist nie mier van wa paroché da ze was, ze was heure kluts kwijt": ze wist niet wat zeggen.

De jongen ernaast is een toespeling op het lied: "Mijne vlieger mee zijne stîrt"..., een oud Gents volksliedje dat in 1971 door de Gentse zanger Walter De Buck op plaat is gezet en later tijdens de Gentse feesten zowat de onsterfelijkheid ingezongen is.

"Ne vlieger zonder stîrt en es de klêwe nie wîrd" (klêwe: bol touw, kluwen waarmee kinderen hun vlieger oplaten): het loont de moeite niet.

"Hoe langer de klêwe, hoe moeilijker om t'hêwe", klêwe (buzze) geven": zich haasten bij het werk of tijdens het gaan.

Als aardigheidje drukken wij op de volgende bladzijde de volledige tekst van het lied af.

Wie tussen de lijnen leest ontdekt de dubbele bodem.

Mee u benne kik uit 't slameur, ge zij mijne hertelap

Slameur: "In 't slameur zitte, me zitte nog niet weinig in 't slameur, me zitten in de patatte (petaoters, in de penoare)": in de beslommeringen, de drukte, de bedrijvigheid, de last, de problemen.

"Uit 't slameur zijn" betekent: niet langer in de beslommeringen zitten, uit de problemen zijn.

Hertelap: Syn.: "mijn lieveke, mijne lievelijnk, mijn zoetse, mijn loetse, mijn loele, mijn hertse, mijn hertenoagelke, mijn hertevelleke, mijn engelke, mijn troetelke, mijn troetelmanneke, mijn troetelwijveke, mijn troetelmutske, ge zijt mijn petoaterbeschootse, mijn petoaterke": koosnaampjes voor iemand die men graag mag; zowel op kinderen als op volwassenen toegepast.

"En zijde gij kwoad op mij

ge zij gij toch mijn loetse,

ja mijn loetse zijde gij"

(Uit den Gentschen Volksmond", deel II, p. 23, nr. 98)

't Vliegerke

'k Ben nie al te zot van 't spel,
Moar 'k vange girre mussche
Moarblen toppe kan ik wel
Moar doarin benne'k nie fel
'k Zie tegewoordig overal
En uuk al in mijn stroatse
Jonges schuppen op nen bal
Moar'k spele 't liefst' van al

Refrein :

Mee mijne vlieger
En zijne stirt
Hij goat omhuuge
't Es 't ziene wirt
'k Geeve moar klèwe
Op mijn gemak
'k Hè nog twie bollekes
In mijne zak.

Mietse van de koalmarchan
Een meiske uit mijn stroatse
Keurde mijne « cerf-volant »
En z'hoa ter 't handje van
Want zuu rap als mee de wind
Woas z'an't speele mee mijn klèwe
En ze riep : « 't Es 't speele wirt
Want hij hee ne goeie stirt! »

Refrein

Tseef liet zijne vlieger op
Van tsoepe, tsoepe, tsoepe.
Maar hij stuikt'g'op zijne kop
En muile dat hij trok
Zijn spankuurde was veel te kort
En mee zijn tsietsse klèwe
En doarbij was zijne stirt
Gien sieke toebak wirt

Refrein

Loatst op het St.-Denijsplein
Mijne vlieger was an't zweeve
d'Er kwamd' een wijf, een gruoet fenijn
En ze zei : « Da mag nie zijn ».
Hij hang te veel in mijne wig ».
En ze begost er an te sleure
En op ien twie drij, pardaf
De kuurde schoot er af...

Refrein

Hij was goan vliege,
al mee de wind
'k Stonde te schrieme
k' Was moar een kind
Mijnen bol klèwe
Die ging ne gank
Da zal'k onthèwe
Mijne leeve lank

Straatlied

GOE NIEUWS VEUR DE DIEJE DIE GENS KLAPPE!

De derde vermeerderde druk van "**Kaak, kaak, nen twiedekker**" van Van Geert-Levis zal begin december terug verkrijgbaar zijn op aandringen van vele Gentenaars die na de uitverkoop van de 2de vermeerderde druk bot vingen en op hun Gentse dialecthonger bleven zitten. Geïnteresseerden bellen zo snel mogelijk naar het A. Vermeylenfonds (uitgever: tel. 09/2230288) om hun exemplaar te reserveren. De rest zal als zoete broodjes met de eindejaarsfeesten in de Gentse boekhandels van de hand gaan.

Op zondagmorgen 28 november a.s. geeft auteur Eddy Levis, tevens voorzitter van het V.I.A.T. een lezing over Fabrieksgents onder de titel: "**De relatie tussen het Gentse dialect en de fabriek**" in het Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (M.I.A.T.) Minnemeers 9 te Gent. Aanvang 10.30u. Deelname 100 fr., V.I.A.T.-leden gratis.

MAATSCHAPPIJEN VOOR POSTUURKANARIEVOGELS

Postuurkanarievogels-maatschappijen zijn verenigingen, die de vogels niet op hun zang beoordelen, maar wel op hun mooiste houding. De vogels zijn Belgische of Italiaanse bultkanaries, de zogenaamde "*Le Bossu Belge*" en de "*Giber Italicus*".

In de reeks "*Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw*" van Lode Hoste komen deze groeperingen niet aan bod. We willen dan ook onze summiere gegevens, die opmerkelijk telkens activiteiten in januari-februari betreffen, meedelen.

De oudste vermelding vonden we in de "*Gentsche Mercurius*" van 19 februari 1828. De aloude "*Maetschappy van Kanaristen*" had de zondag voordien een wedstrijd gehouden voor niet-Gentse liefhebbers van kanarievogels.

"De twee uytgelofde pryzen, den eenen voor den schoonsten man en den anderen voor de schoonste pop, zyn beyde behaeld geweest door Mr. Cooremans, vermaerden canarie-vogel-kweeker te Brussel. Het accessit voor den naest schoonsten man is behaeld geweest door M. Ferdinandus de Vos, te Brussel, en het accessit voor de naestschoonste pop is behaeld geweest door M. Steyaert, te Kortryk. Naer de prysdeeling hebben de heeren overwinnaers plaets genomen aen een banket welk hun door de leden van de aloude Maetschappy van Kanaristen, alhier, aengeboden is geweest. Verscheyde toasten zyn er voorgesteld, en liederen gezongen geweest betrekkelyk de liefhebbery."

Een paar vermeldingen vonden we voor de zestigerjaren.

Op 3 februari 1861 greep er een wedstrijd plaats in het lokaal van de "*Société royale Nemrod*". De Antwerpse, Brusselse en Gentse Maatschappijen, die een federatie hadden gevormd, hielden elk jaar een wedstrijd in één van de drie steden.

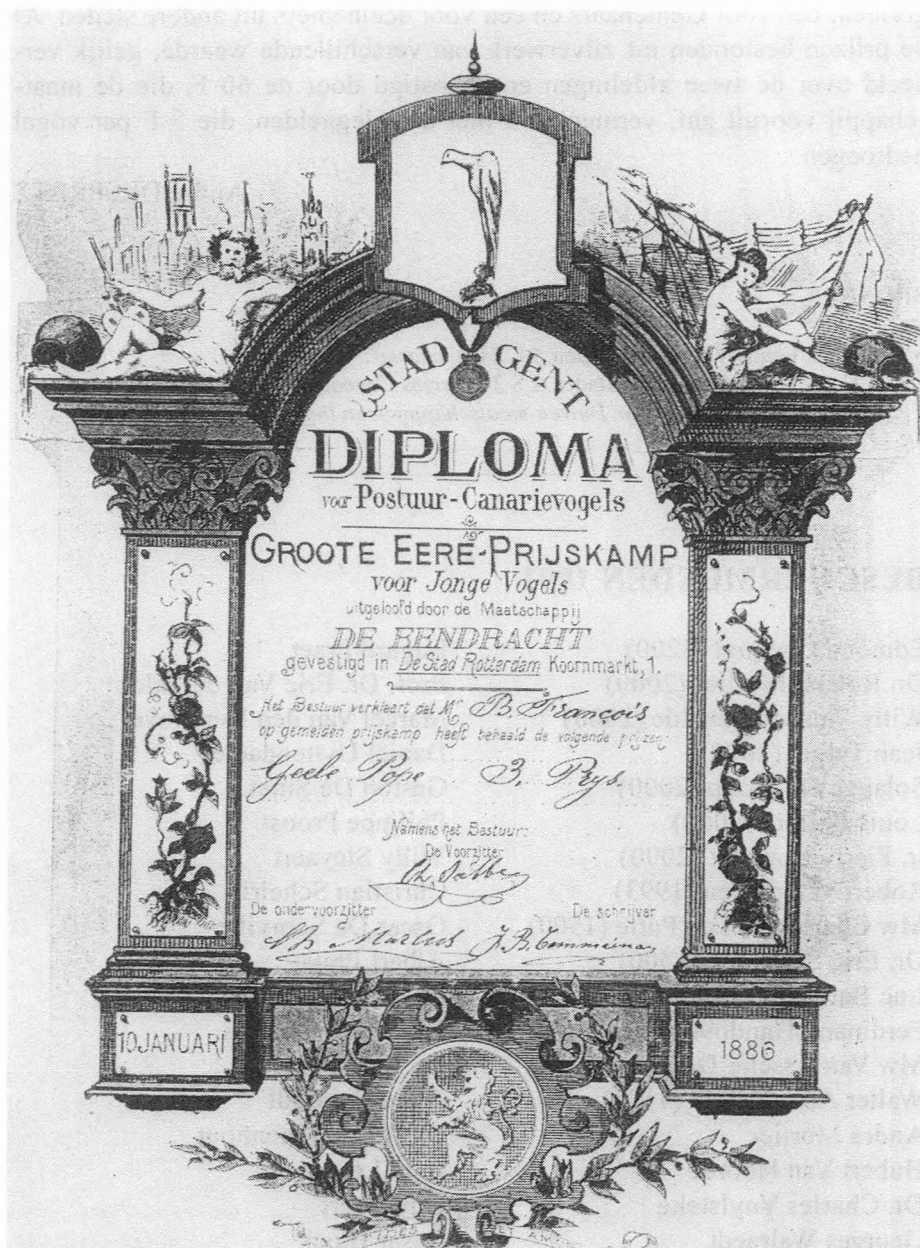
In 1861 vond die plaats te Gent. De prijzen bestonden uit zilverwerk.

In hetzelfde lokaal had ook op 25 en 26 februari 1866 een grote tentoonstelling plaats.

Voor de tachtigerjaren vonden we enkele documenten in verband met de maatschappij "*De Eendracht*" of "*l'Union*", gevestigd in het café "*De Stad Rotterdam*", Korenmarkt, 1. K. Sabbe was voorzitter, Ch. Marcus ondervoorzitter en J.B. Temmerman secretaris.

Vooreerst was er een berichtje in het nummer van 31 januari 1880 van "*De Reisduif, Weekblad voor Duiven-maatschappijen en liefhebbers*", waarin gezegd werd dat verschillende leden van duivenkringen ook liefhebbers zijn van postuurkanarievogels.

In een wedstrijd te Antwerpen kaapten de Gentse maaatschappijen de ere-

prijs weg, plus de vier prijzen voor elke categorie.
 De maatschappij "De Eendracht" behaalde liefst twaalf prijzen.
 Een ander document is een erediploma voor de wedstrijd van 10 januari 1886; een derde een affiche voor de wedstrijd van 23 januari 1887 (plus tentoonstelling op 24 januari). Deze laatste wedstrijd bestond uit twee cate-

gorieën: een voor Gentenaars en een voor deelnemers uit andere steden. Al de prijzen bestonden uit zilverwerk van verschillende waarde, gelijk verdeeld over de twee afdelingen en bekostigd door de 60 F, die de maatschappij vooruit gaf, vermeerderd met de inleggelden, die 5 F per vogel bedroegen.

André DESPRETZ

BRONNEN

- B.R.U.G., Fonds Vliegende Bladen, I C 21 "*Canarie*".
- B.R.U.G., Fonds Vliegende Bladen, I S 24 "*Serins Concours*".
- "*De Reisduif, Weekblad voor Duiven-maatschappijen en liefhebbers*", 31.01.1880.

BESCHERMLEDEN 1993

Edmond Cocquyt (3200)
Dr. Roland Marlier (2000)
Willy Van Mossevelde (2000)
Jean Tytgat (2000)
Solange De Stoop (2000)
Louis Peeters (2000)
Ir. Pierre Bouquet (2000)
Robert Verspeeten (1993)
Mw Charles Van de Putte (1500)
Dr. Eric Salminen (1400)
Luc Bauwens (1200)
Ferdinand Handovsky (1200)
Mw Van Assche-De Man (1100)
Walter Abbenbroek (1100)
André Mortier
Hubert Van Hoorde
Dr. Charles Vuylsteke
Georges Walraedt
Jacques Huys
Louis Devloo
Walter Claeyns
Paul Eeckhout
Jacques Monsaert
Jacques Vermeulen

Edgard Praet
Prof. Dr. Eric Van de Velde
Marcel Van den Kerchove
Daniël Uyttendaele
Gaston De Smet
Philippe Proost
Willy Steyaert
Christian Scheiris
Oscar De Somville
Albert Preys
Dr. Philippe Verjans
Jean-Pierre Sarens
Dr. Eric Veys
Alice Dynoodt
Dr. André Maenhout
John Leten
Guy Baert
Cesar Block
Maria Van Quickelberge
Mw M. Walgraeve
Philippe Hebbelynck
Dhr. J.P. Peckstadt
Prof. Dr. Guy Schrans
Lucien Detemmerman

André De Cuyper
Freddy Hoste
Robert De Kezel
Philippe Kreps
Charles Van Hecke
Michel Noppe
Lucien Casteels
Joseph Roosen
Yves Brasseur
Dr. Adhémar de Wulf
Roger Dekeyser
Leon Martens
Charles Dael
Jacques Mahy

Paul Van de Voorde
Jozef De Maertelaere
Pierre Hebbelynck
Paul Hebbelynck
Louis De Meyer
Cecile Nevejans
Henri Brasseur
Dr. Henri Depoorter
Dr. Roland Heughebaert
Jean Bertrand
Piet Van Eeckhaut
Dhr. J. Colpaert
Dhr. Van Renterghem

STEUNENDE LEDEN 1993

Ernest Pynaet (800)
Bernard Cruyt (800)
Ir. Gustave Veeckman (800)
Ir. A.J. Impens (800)
Freddy Van Vlaenderen (800)
Frank Meert (800)
Sylvester Serlippens (800)
Jean Broekaert (750)
Pierre Tytgat (700)
Hubert Mestrum (700)
Felix Waldack (700)
Aldo Bruderlin (700)
Jacques Carels (700)
Yvan Picqué (700)
N.V. P&P Accountants (700)
Mw. van Dijk-Vanhooren
Jean-Pierre Quintyn
Daniël Vervenne
Gilbert Gasse
Marcel Leeman
Mw. Van Gansbeke-Evrard
Willem Vervaet
Huguette Demeyer
René Rodrigues

Paul De Grootte
Elodie Moerdijk
Diane Sarteel
Mw. Kluyskens-Depotter
Mw. Mortier-Haesaert
Jacques De Vriendt
Armand Blondeel
Mw. Steels-De Visschere
Leopold Geerinckx
Sint-Lukasklooster
Mw. De Roubaix-De Leye
Gustave Vanderlinden
E.H. Jos Mertens
Dr. Paul Kluyskens
Georges Broget
Leon Trivier
Jan Koninckx
Jan Vandenberghe
Gilbert Lodrigo
Guy Kint
Prof. em. Dr. Pieter Braeckman
Dhr. R. Steyaert
Gilbert Pauwels
Marcel Cambier

Firmin Andries
Luc Matthijs
Arthur Metdepenninghen
Pierre Geernaert
Yvonne Hutsebaut
Pierre Uytterhaegen
Prof. em. Dr. Sander Evrard
Adolf Bucqué
José De Boose
Maria Van Beylen
Richard Caese
Frank Ödberg
Anne Cocriamont
Georges Meersschaut
Luc Van Melle
Marcel Coucke
Etienne De Clercq
Marie-Louise Bleyen
Prof. Dr. Herman Balthazar
Marcel Leclercq
Dhr. R. Versteete
Ltn-gen.b.d. Maurice Deneve
Dr. Thierry Goetghebuer
Richard Coppeters
Albert Braekman
Lucien Vermaele
Christiane Van der Meulen
Amanda Foket
Luc Devriese
Joannes Ruytinx
Alain Smetryns
Suzanne Hiernaux
Jean Libbrecht
Amedee Velleman
Karel Ossieur
André Deproost
François Bauwens
Henri Claeys
Leopold Verhoene
Mw. Piton-Van Geluwe
Guy Versmessen
Kamiel Van Acker

Herman Hollanders
Mw. Denny Baete
Robert De Brauwer
Jacqueline Podevyn
Adolf Delantsheere
Marc Coucke
Jules Berlo
Marguerite Grijp
Edmond Van de Velde
Roger Verbeken
Paul Mauquoy
Marcel Vanden Daele
Serge Tollenaere
Robert De Rudder
Camiel Andries
Maurice Labijn
Luc Glibert
Georges Thysbaert
André Mertens
Roger Spilthoorn
Jules Waeri
Dr. Henri Duquesne
Gaston Fortie
Norbert Verhasselt
Willem Van de Velde
Gerald Mc Hugh
Roger De Buyst
Br. Antoine Schepkens
Marcel Van Huffel
Charles Uyttenhove
Robert Van Bockstaele
Bert Destoop
Jean Steenbrugge
Ir. Johan Cornelis
Maurice Himschoot
Dr. Jean-Pierre Padt
Mark Rummens
Jean Delaruelle
Mw. De Reuse-Claeys
Eric Schellinck
Mw. Broekaert-Blondeel
Bruno Castille

Guy Carton
Serge Pauwels
Laurent Claeys
Jacques Van de Calseyde
Marcel De Preter
Studiebureel Arteco
Madeleine Criel
Erik Vandebroele
Fernand De Rockere
Christian Willemot
Fernand Verheggen
Jacques Thissen
Georges Neslany
Fernand Beke
Marcel Van Poucke
Mw. Clément-Van de Wynckel
Louis Daens
Martine Van Mieghem
Robert Lybaert
André Michiels
Dr. Carlos Metdepenninghen
Norbert de Meyer
Mw. André Dua
Gerard Thienpont
René Geeroms
Gilbert Delaruelle
Jacques Hebbelynck
Roger Vandenhaute
Robert Waeri
Etienne Verschraegen
Mw. Berglund-De Feyter
Dhr. B. van der Schelden
Andreas Vandeleene
Prof. Dr. A. Comhaire
Roger Moreau
Dr. Willy Lambein
Raoul Buysse
Dr. Daniël Sabbe
Jean Wouters
Dr. Charles Annez
Marc Stepman
Georges Rogge

Jan De Vleeschouwer
John Van Hulle
Urbain Catteeuw
Suzanne Vander Gracht
Fernand Van Quaakebeke
Guy De Maertelaere
Jean-Pierre Van der Stock
Gustaaf Van Audenhove
Prof. Dr. André Kint
Z.E.H. Dirk De Backer
Guy Beyaert
Jules Bresou
Jean Jacques
Marc De Munnynck
Arie Parlevliet
Monique De Jonghe
Roland Van Ranst
Marc Van Hauwermeiren
Dhr. P. Lybaert
Alfred Roose
Piet Vlieghe
Jean-Marie Dhaene
Albert Ylen
Willy Godichiabois
Eric De Buck
E.H. Peter Schmidt
Pierre Vanderhaeghen (nr. 1150)
Charles Pierre
Georges Lammens
Etienne Dekoning
Guy Deseyn
Dhr. A. Van de Velde
Ateliers Charles Fassin
Henri Bracke
Fernand Goethals
Roland Rombaut
Frans Dietens
Marc Vandegheuchte
Marie-Louise Geeroms
Roger De Vocht
Didier Eechaudt

STEUNFONDS 1993

500 - Collumbien H.

230 - Jurdan J.

110 - Eechaudt D.

100 - De Smedt Th. - Mw. De Bouck J. - Eeckhout J. - Drubbel R. - Steenbrugge A. - Mw. Priels-Van Damme - Mw. Wauters-D'haen - Mw. Keppens-Dentandt - De Bruyne G. - Delva J. - Elderweirt L. - Lekens L. - Ongena L. - Cassiman P. - Bourgonjon P. - Oyen A. - Rowan L. - Wallaert M. - Van Ooteghem H. - Pâquet J. - Van Bossele L. - Hebbelynck B. - Schietecatte G. - Vandelanotte A. - Br. Stockman R. - Mw. De Rudder M. - Van Brusselen E. - Van de Wynkele R. - Lataer J. - Devreese R. - Peeters J.-F. - Lerou E. - Mertens G. - Van Hecke A. - Van der Maelen F. - Mw. De Keyser-Verleye - Mw. Geeroms-Van Biervliet - Roose J.-P. - Mw. Lormans G. - Peeters D. - Mw. Godu V. - Dobbelaere B. - Mortier P. - Mw. Halsberghe-Coutteel

45 - Van Damme R.

Toelage Provincie 1991 - 19.310

BIBLIOGRAFIE

Van de hand van André De Poorter verscheen in juli jl. het boek "**Gent Circusstad. Twee eeuwen circusbezoek.**"

Sommigen zullen vreemd opkijken Gent te horen bestempelen als "circusstad". Dat daar toch reden toe is legt de auteur ons uit: "Als er één stad is in ons land waarover een circusboek kan geschreven worden, dan is het Gent, en Gent alleen. En dat om vele redenen. De eerste Belgische circusdirecteur was een geboren Gentenaar: François Erasmus, bijgenaamd Blondin. De meeste van onze circussen werden door Gentenaars uitgebaat: De Jonghe, Demeyer, Demuyne, Libot, Minnaert, Pauwels, Semay, Simon, e.a. Ontelbare artiesten waren uit het Gentse afkomstig; te veel om op te noemen. Alle grote internationale circusbedrijven zijn in Gent op bezoek geweest. En welke stad kan er zich op beroemen gelijktijdig twee circusgebouwen te hebben gehad?"

Men krijgt in dit boek een grondig overzicht van wat hier de laatste 2 eeuwen op dit gebied te beleven was. "Circusbezoek" staat er in de ondertitel. Het zijn er 400 geworden. Het boek besluit met een overzichtelijke lijst van al de circussen die in Gent te zien waren in een periode die meer dan 2 eeuwen

beslaat: het begint namelijk in 1779 en eindigt in 1993. Telkens wordt de plaats vernoemd waar het circus te zien was. 400! Gent inderdaad een circusstad.

Een boeiend boek vol interessante details, zeer rijkelijk geïllustreerd. Een 150-tal foto's, waarvan meerdere in kleur.

Formaat: 21 x 28 cm. 192 bladzijden.

Prijs: 1.395 fr. Mocht u het niet vinden in de boekhandel, dan komt u nog altijd terecht bij de Uitgever Emiel Decock. Rekening Nr. 063-1786362-45. Tel.: 050/20.97.80.

P.S. Dit boek kan ook bekomen worden in het Museum voor Volkskunde.

Voor deze onder onze lezers die een beetje opzien tegen de prijs en die uitsluitend geïnteresseerd zijn in de Gentse circusartiesten bestaat er een interessant en goedkoop alternatief, namelijk de geïllustreerde catalogus van de tentoonstelling die van 17 juli tot 19 september doorging in het Museum voor Volkskunde. Deze tentoonstelling werd opgebouwd met materiaal van deze André De Poorter en droeg de familiale titel: "**Kom binnen, kom binnen, de Cierk gaat beginnen.**"

Een keurig gedrukt boekje van een 40-tal bladzijden dat een overzicht geeft van de Gentse circusartiesten.

Formaat: 22,5 x 15,5 cm. 28 foto's.

Prijs: 200 fr. Te bekomen in het Museum voor Volkskunde. Adres voldoende bekend.

Ter gelegenheid van een tentoonstelling die gedurende de Gentse Feesten gehouden werd in het Ryhovesteen, verscheen het boek "**VENSTERS - Zeven eeuwen Techniek en Esthetiek**".

Het is een uitgave van de "Dienst Monumentenzorg" en is de eerste in een serie naslagwerken die wetenschappelijk juiste en praktisch bruikbare inlichtingen wil geven over de geschiedkundige evolutie van het Gents huis. Het is de bedoeling dat na "Vensters" ook nog deuren en poorten, ornamenten, dakconstructies, enz. zullen volgen.

De titel kan misschien een beetje abstract voorkomen, maar het is wel een interessant boek, en niet alleen voor architecten voor wie het ons onmisbaar voorkomt. U niet laten afschrikken door de titel en denken dat het pure vakliteratuur betreft. De heemkundige die geïnteresseerd is in Gentse gebouwen (en welke is dat niet?) zal met interesse dit boek lezen. Helemaal niet droog geschreven en geïllustreerd met talrijke afbeeldingen en foto's.

Formaat: 29,5 x 21 cm.

Prijs: 499 fr. Te bekomen bij de "Dienst Monumentenzorg", Onderstraat 20 te 9000 Gent.

In juli jl. verscheen het boek **"De Gentse Feesten. Biografie van een 150 jarig monument"**.

Het werd opgesteld door A. Capiteyn en J. Decavele en is een uitgave van de "Dienst der Feestelijkheden".

Het geeft de historiek van de Gentse Feesten en een overzicht van wat er de laatste 150 jaar op dit gebied te beleven viel. Een boek dat iedere Gentenaar interesseert. Dat men de interesse van de Gentenaar voor zijn stad steeds onderschat moge blijken uit het feit dat men zo pessimistisch was een oplage van slechts 2.000 exemplaren te voorzien. Gevolg: op een paar weken tijd was het boek, dat slechts 400 fr. kostte, praktisch uitverkocht.

Wat hebben degenen gemist die er niet vlug genoeg bij waren?

Een boek van formaat 27 x 20,5 cm., 191 bladzijden, meer dan 200 afbeeldingen en foto's. Meer dan de helft van het boek wordt ingenomen door bijdragen van mensen die iets boeiends te vertellen hebben, zoals Walter De Buck (vanzelfsprekend), Guido De Leeuw, Johan De Budt, Fabien Audoren, Gustaaf Weze, Paul Van de Voorde, Roeland Van de Walle, Drs. P, etc.

Voor dezen die het gemist hebben... later misschien is het antiquariaat? Maar ze hebben niet alles verloren, want het is ook aanwezig in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis.

Op 17 december a.s. zal het boek verschijnen **"Een Kind van de Muide. Herinneringen van een kwajongen aan de havenkant."** van de hand van Albert Brysse (van wie anders?).

Formaat: 15 x 21 cm. 160 bladzijden. Geïllustreerd.

De prijs zal 695 fr. bedragen, maar er is een vóórintekensprijs van 550 fr. Deze is geldig tot... 15 november. Degenen die er razend vlug bij zijn kunnen er nog net van profiteren.

In geval van tijdnood is het misschien aangewezen een exemplaar telefonisch te reserveren bij de uitgever: KOJ - Hollenaarstraat 24 te 9041 Oostakker. Tel.: 251.28.66.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

De Heer **Philippe Bockstael** doet een beroep op de "specialisten" van Gh. T. om een antwoord te krijgen op de volgende vraag:

"Reeds enige tijd heb ik een aantal foto's in mijn bezit, allen te maken met de atletiekvereniging "Nooit Gedacht". Op één van de foto's wordt ene Jozef Venneman aangegeven als voorzitter. Een andere toont de atleet J. Dhaenens in het kampioensshirt 1924.

Er werd mij verteld dat deze vereniging haar clublokaal zou gehad hebben in een café op de Brugse Poort (Bevrijdingslaan?) met dhr. Venneman als uitbater. In de jaren '50 bestond er in elk geval een café "Nooit Gedacht" in de Kastanjestraat.

Wie kan mij informeren over de geschiedenis van deze vereniging en over de preciese ligging van het clublokaal? Heeft het café in de Kastanjestraat nog iets met de vereniging te maken? Valt er iets te vertellen over dhrn. Venneman en Dhaenens?"

De volgende vraag komt van de Heer **David Maes**:

Naar aanleiding van het verschijnen van de artikelen reeks "Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw" van Lode Hoste had ik nog een vraag die enigszins buiten de door de auteur behandelde periode valt. Kort na W.O. II bestond er op de Brugse Poort een gezelligheidsvereniging die zich verplaatste met een z.g. "char-a-banc", een soort van paardentram dus. Naar men me vroeger vertelde was die "char-a-banc" ondergebracht bij ene firma Carels op de Drongensesteenweg. Bij hun verplaatsingen waren de leden getooid in oude klederdracht en zongen ze liederen onder begeleiding van een accordeonspeler. Tijdens mooie zomeravonden was hun eindbestemming meestal het Drongense café "In den Groenen Boomgaard". Na het sluiten van dit café heb ik de groep niet meer gezien. Zijn er lezers die over deze vereniging iets meer weten?

In antwoord op de vraag van Mevrouw **Marie-Jeanne De Smet** (Gh. T. 1993 - Nr. 4 - p. 227) ontvingen wij het volgend antwoord van de Heer **Luc Lekens**:

De Kelderstraat, soms ook Vuylstege genaamd, was een steeg bij de Krommen Esch zijnde de verbinding tussen de Nieuwbrug en de hedendaagse Gebroeders Van Eyckstraat.

De Nieuwbrug lag tussen de huidige Keizer Karelstraat en de St-Jacobsnieuwstraat die vroeger Nieuwbrugstraat genoemd werd.

De Kelderstraat en de Krommen Esch verdwenen in de jaren 1883-1884 bij de omvorming van deze omgeving.

De Kelderstraat lag dus ongeveer waar nu het R.T.T. monster staat.

Ook de Heer **Arthur De Decker** reageerde daarop als volgt:

"De bedoelde Kelderstraat is te vinden op het "plan van Gend" van G. Goethals, 1796 (te koop in het Documentatiecentrum voor Streekgeschiedenis). De straat loopt langs het domein van het Capucinessenklooster, in het verlengde van de Sakebantstraat tot Veirstraat. Er kwamen drie straten op uit, nl. de Cosyntjesstraat en de Doorenstraat langs de ene kant en de "Krommen Hesschen" langs de andere kant.

Op het plan van Tessaro noemt de straat rue de Cave. Volgens Fris in "De oude straatnamen van Gent" (1925), p. 101, werd deze straat ook Vuylsteghe genoemd (doch mag niet verward worden met de oude "Vule Stege" (1354), nu Schouwvagerstraat) en werd de straat "gedempt" met de vervorming van die wijk in 1884.

Uit de brochure van J. Van de Wale "Reep, Overschelde en Sint-Janswijk", MIAT, 1987, p. 15 e.v. weten we dat tussen 1837 en 1846 de Keizer Karelstraat, het Sint-Annaplein en de Zuidstationstraat werden aangelegd en dat er toen in het kader van de strijd tegen de cholera en typhus plannen werden gemaakt om de sloppenbuurten in de omgeving te saneren. In dat kader werd o.a. de Kelderstraat in 1861 verbreed (gemeenteraadsbesluit van 28/3/1861, K.B. 20/11/1861). De arbeidershuizen langs deze straat werden gesloopt en door burgerhuizen vervangen.

Na de goedkeuring van het beruchte Zollikofer-De Vigneplan (5/8/1882) ging de sanering in de Nieuwbrugwijk verder en kwam de Frans Ackermanstraat in de plaats als een verbreding van een ander gedeelte van de Kelderstraat (1884). Ook dit ging weer gepaard met de kaalslag van de bestaande arbeidershuizen.

In 1884 verdween dus de Kelderstraat als naam en werd (gedeeltelijk) omgedoopt in de nu nog bestaande Frans Ackermanstraat."

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van Mevrouw **D. Carels-Haes** ontvingen wij volgend schrijven:

"Een kleine rechtzetting in verband met de geciteerde fotograaf Henri Maes uit de Noordstraat. (Gh. T. 1993 - Nr. 4 - p. 228).

De naam was niet MAES, maar HAES. (Haes mee ien aa, want anders kantij te ziere luupe, zoals mijn moeder specificerde; een middeleeuwse lepeldrager, zoals mijn vader het uitdrukte.)

Henri HAES was mijn grootvader langs vaderszijde. Zijn zaak was gelegen in de Noordstraat op het toenmalig nummer 46, naast de toenmalige apo-

theek VAN HEUVERSWYN, de huidige apotheek SPIERS. Het huis werd afgebroken voor het bouwen van de middenschool De Bargie, Bargiekaai 1. Wanneer hij zich vestigde in de Noordstraat weet ik niet. Voordien had hij een zaak in de Phoenixstraat - sinds 1906 om precies te zijn - op het nummer 25.

Dààrvoor - na zijn huwelijk in 1899 - woonde hij in de Rietstraat, op het nummer 48. Maar of hij daar reeds een foto-studio had weet ik evenmin. Beseffend dat deze precisering slechts van zijdelings belang is bij de vraag van de heer BOCKSTAEL, vond ik het leuk de maker van zijn foto te kaderen in de buurt van de Brugse Poort, om een fotograferterm te gebruiken."

GENSCHE PRAOT

Bert stond in de staoze nâor den trein te wachte.

Hij was altijd bezeg mee nâor de chef te loere die ne kepie aan hao wâorvan da ge nie mîer en kost zien, dat hij rûu geweest hao, in wâorop da ge de gêwene streepe nie mîer en kost vinde.

Die klakke, peisdege Bert, hee ûuk al vijf-en-twintig jâor heur fêste kommune gedâon.

- Sander, zei Bert al mee ne kîer tege zijne kamerâod, diene chef moe hier zekers en vette plâotsen hên.

- Wâorvan da? zei Sander.

- Kijk ne kîer nâor zijn klakke, zei den andere, smijt ze in 't kokende wâoter in g'hêt op vijf menuute boeljon!

DIT BESTAAT NIET MEER

Het oud lokaal van de "Société Royale des Choeurs" in de Bagattenstraat. Dit gebouw met concertzaal werd in 1863 ontworpen door architect Charles Leclerc-Restiaux.

Deze vereniging ging ter ziele in 1895 en het gebouw kwam in de handen van "Vooruit" die er zijn feestlokaal van maakte.

Maar dat is dan ook weer lang geleden!

Bemerk op deze foto uit 1901, links, nog een stukje van een hondenkar.

Copyright A.C.L.

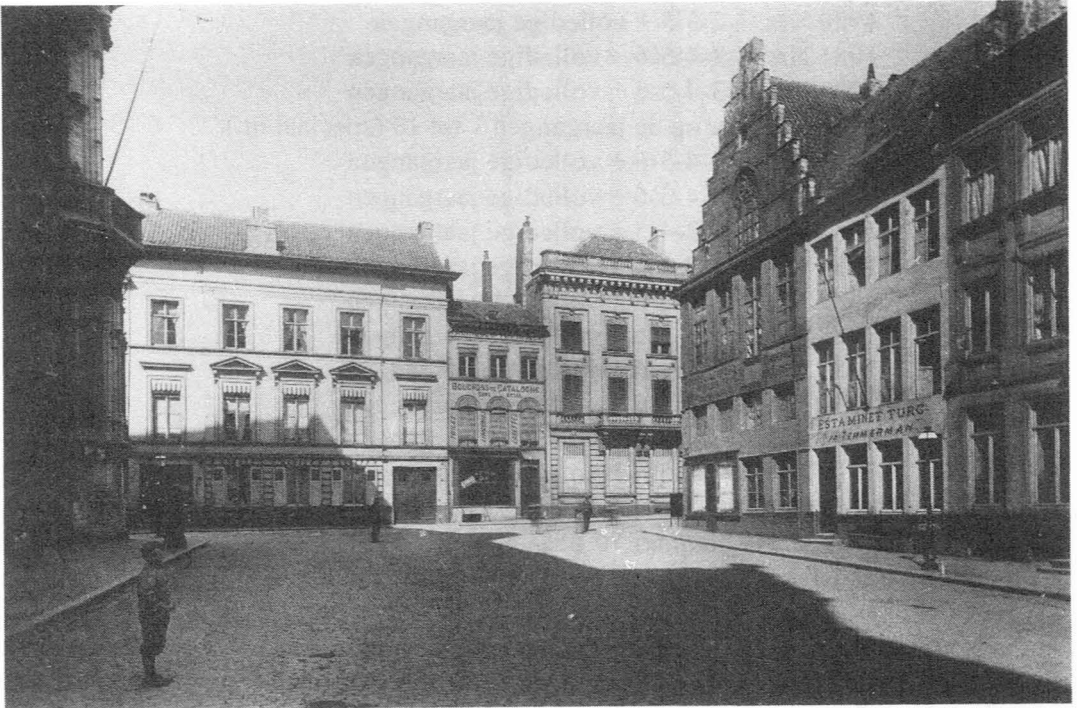
DIT BESTAAT NIET MEER

Zelfs onze oudste lezers zullen de huizen op de achtergrond niet meer gekend hebben.

Het zijn de huizen van de Hoogpoort die rond de eeuwwisseling afgebroken werden voor het trekken van de Borluutstraat.

Bermerk, rechts, het nog niet gerestaureerd Sint-Jorishof en "Estaminet Turc".

Zie ook onze oude lantaarns.

Copyright A.C.L. Foto nr. 35270.

VORIGE JAARGANGEN VAN "GHENDTSCHÉ TYDINGHEN"

Dank zij de medewerking van onze lezers, zijn volgende nummers opnieuw verkrijgbaar tot uitputting van de voorraad.

Jaargang 1972 Nrs. 7-10-11
1973 Nrs. 1-3-4-7/8-11-12
1975 Nr. 1
1976 Nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen
1977 Nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen
1978 Nrs. 1-3-4
1979 Nrs. 1-3-4-5-6 + volledige jaargangen
1980 Nrs. 1-2-3-5 + volledige jaargangen
1981 Nrs. 1-3-4-5-6 + volledige jaargangen
1982 Nrs. 2-3-4-5-6 + volledige jaargangen
1982 Register op de jaargangen 1 tot 10 (speciaal nr.)
1983 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen
1984 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen
1985 Nrs. 1-2-3-4-5 + volledige jaargangen
1986 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen
1987 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen
1988 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen
1989 Nrs. 1-2-3-5-6 + volledige jaargangen
1990 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen
1991 Nrs. 1-2-3-4-6 + volledige jaargangen
1992 Nrs. 1-2-4-5-6 + volledige jaargangen

Prijs per afzonderlijk nummer 70 fr.

Prijs per volledige jaargang 400 fr.

Tijdschriften kunnen afgehaald worden elke zondag tussen 10 en 12 uur in het "Documentatiecentrum" (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Portkosten bij betaling op postrekening:

1 nummer: 25 fr.

2 tot 3 nummers: 50 fr.

4 tot 6 nummers: 60 fr.

Verder per jaargang: 60 fr.

De Bibliothecaresse,
Mevrouw VAN GELUWE-EGGERMONT A.

INHOUD 1993

1.

- Aan de Houtlei Vroeger en Nu	2
- Inventaire Archéologique: Deuromlijsting afkomstig van de Sint-Kathelijnestraat	29
- Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw (Vervolg)	31
- Gensche Woorde en Uitdrukkijng. Deel IX	36
- Isidoor De Vos	39
- Bibliografie	49
- Vraag en Antwoord	51
- Lezers schrijven ons	52
- Gênsche Prâot	52

2.

- Gent in de beginjaren van de Universiteit	54
- Inventaire Archéologique: Het Huis der Wijnschroeders	75
- Turnclub Ganda - Hou ende Trou	76
- Xaveer De Cock	92
- Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw (Vervolg)	97
- Oplossing Puzzel 1992	101
- Gensche Woorde en Uitdrukkijng. Deel X	106
- Bibliografie	109
- Vraag en Antwoord	111
- Lezers schrijven ons	113
- Gênsche Prâot	114
- Plan Goethals	116

3.

- Langs de Drabstraat	118
- Inventaire Archéologique: Het Huis der Vrije Schippers	152
- Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw (Vervolg)	154
- De Korenwindmolen "De Roomberg" te Rooigem	158
- Documentatiecentrum: Werking 1992	161
- Gensche Woorde en Uitdrukkijng. Deel XI	164
- Bibliografie	170
- Vraag en Antwoord	172
- Lezers schrijven ons	174
- Gênsche Prâot	176
- Dit bestaat niet meer	179

4.

- De Gentse Burgerlijke Wachten. 1814-1914	182
- Inventaire Archéologique: Het St-Jorishof	188
- De Gentse Brandewijnhandel in 1595-96	192
- Aan de Houtlei Vroeger en Nu	203
- Gezelschapsleven te Gent in de 19e begin 20e eeuw (Vervolg en Slot)	207
- Gensche Woorde en Uitdrukkijng. Deel XII	215
- Oudheidkundige Kroniek: Een gebouw uit de XIIIe eeuw	221
- Bibliografie	223
- Vraag en Antwoord	226
- Lezers schrijven ons	229
- Gênsche Prâot	230
- Dit bestaat niet meer	231

5.

- De Historie van de Heirnis	234
- Inventaire Archéologique: Het Huis Toussyns	251
- De Gentse Burgerlijke Wacht. 1814-1914 (Vervolg)	253
- Vliegende Hollander te Gent in 1692	269
- Jan Moke. Miniaturist Gent-Brugse School. 1478	275
- Gensche Woorde en Uitdrukkijng. Deel XIII	281
- Vraag en Antwoord	285
- Bibliografie	288
- Gênsche Prâot	291
- Goed nieuws: Het Plan Saurel 1841	292

6.

- In Memoriam Jean Tytgat	299
- Herinneringen aan het 1e Artillerieregiment in 1937-1938	300
- Inventaire Archéologique: Het Huis van Schardau	307
- Jean-Baptiste Pisson	309
- Vooruit, een feestpaleis met lege nissen en kale sokkel	316
- De Gentse Burgerlijke Wachten. 1814-1914 (Vervolg)	336
- Puzzel 1993	357
- Gentse Memoriedagen (Eerste aflevering van een nieuwe serie)	360
- Gensche Woorde en Uitdrukkijng. Deel XIV	364
- Maatschappijen voor Postuurkanarievogels	368
- Beschermleden - Steunende Leden - Steunfonds	370
- Bibliografie	374
- Vraag en Antwoord	377
- Lezers schrijven ons	378
- Gênsche Prâot	379
- Inhoud 1993	380